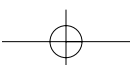
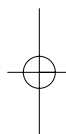
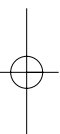

DOKUMENTY
KONFERENCIE BISKUPOV SLOVENSKA

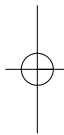
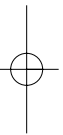

KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA

**ŽIVOTNÉ PROSTREDIE
V DOKUMENTOCH
KATOLÍCKEJ CIRKVI**

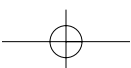
Konferencia biskupov Slovenska
environmentálna subkomisia
Teologickej komisie KBS

Trnava 2010

© Konferencia biskupov Slovenska, 2010

ISBN 978 – 80 – 7162 – 856 – 9

PREDSLOV

V úvode Svätého písma Starého zákona, v Prvej knihe Mojžišovej – *Knihe Genezis* sa môžeme vhlbiť do nádhernej biblickej rozpravy o stvorení sveta a jeho usporiadaní, ktoré Stvoriteľ pripravil pre človeka. Už od prvého okamihu existencie sveta môžeme vnímať veľkú Božiu lásku a starostlivosť o všetko stvorenstvo, ale najmä o človeka. Túto starostlivosť môžeme prirovnať k starostlivosti otca a matky o svoje dieťa. Áno, Boh sa takto delikátne a s najväčšou láskou stará o každého z nás. Veď človek obdarený rozumom a vôľou je korunou tvorstva.

Pán Boh pre nás stvoril nádherný a dômyselný mikrokozmos i makrokozmos. Preto je veľmi nepochopiteľné, že tento poriadok ničíme. Denne v rôznych médiách počúvame správy o znečisťovaní a ohrozovaní životného prostredia. Človek svojím necitlivým a chamtivým prístupom k prírode, svojím neporiadkom v duši narúša harmóniu zeme a zapríčiňuje jej znečisťovanie. Zem, naša modrá planéta, sa vďaka nezodpovednému správaniu človeka stáva jedným veľkým smetiskom.

Všetci chceme, aby sa to zmenilo. Aj táto kniha, ktorá obsahuje výroky a vyhlásenia magistéria Cirkvi k ochrane životného prostredia, chce byť tomu nápomocná. Je vhodná tak pre pedagógov rôznych škôl, ako aj pre mladých ľudí vôbec, ktorým nemôže byť ľahostajná budúcnosť našej zeme.

V samom závere kniha ponúka liturgické texty a modlitby za ochranu životného prostredia, spytovanie svedomia vo vzťahu k prírode a životnému prostrediu a byzantskú modlitbu na oslavu stvorenia, ktorú voláme Ďakovný akatist.

Všetkým čitateľom želám, aby preživali život v čistom životnom prostredí a zo srdca im žehnám, aby ho vedeli chrániť pre seba i pre budúce generácie.

Mons. ThDr. Ján Babjak SJ, PhD.,
predseda environmentálnej subkomisie
Teologickej komisie KBS

ÚVOD

Vedecko-technický rozvoj, ktorý možno pozorovať v dejinách najmä od poslednej štvrtiny 19. storočia až po súčasnosť, nastolil nové problémy a otázky s páľivou naliehavosťou ich riešenia. Rýchly rast objemu najmä priemyselnej výroby, ťažby surovín a čerpania energetických zdrojov priniesol so sebou ohrozenie životného prostredia do takej miery, že sa vynárajú otázky perspektívy civilizácie, ktorú súčasný človek vytvára a zároveň aj otázky zodpovednosti, ktorú za jestvujúci, ako aj potenciálny stav nesie. Súčasná ekologická kríza sa tiež prejavuje miznutím druhov rastlín a živočíchov z povrchu zeme, čiže redukciou biodiverzity. Ludské pokolenie počtom rastie, avšak biodiverzita planéty sa znižuje. Takýto disharmonický vývoj nie je ďalej možný.

Stvorenstvo, ktoré nás obklopuje, je darom Boha Stvoriteľa nám ľuďom a prejavom jeho lásky k nám. Poznávaním stvorenstva môžeme dospieť k poznaniu Boha, čiže z diela stvorenia môžeme poznať Stvoriteľa. Už to je dostatočný dôvod, aby človek mal rešpekt a úctu k stvorenstvu a pristupoval k nemu zodpovedne. Dôvodom zodpovedného prístupu k stvorenstvu je aj ohľad na budúce generácie, ktoré majú právo žiť vo vhodnom životnom prostredí, ktorého podstatnú časť tvoria rastliny a živočíchy. Dôvodom rešpektu a úcty k stvorenstvu, ako aj zodpovednosti voči nemu, je tiež eschatologický aspekt stvorenstva: stvorenstvo je spolu s človekom určené na večné oslávenie, resp. účasť na oslávení človeka.

Katolícka cirkev vždy reagovala na páľčivé otázky doby, v ktorej sa nachádzala, a nestojí mimo ani v súčasných otázkach vzťahov človeka a ľudskej spoločnosti k životnému prostrediu, tak ohrozenému zo všetkých strán. Druhý vatikánsky koncil (1962 – 1965) neprehliadol tento problém a v pokoncilovom období sa vo zvýšenej miere objavujú zo strany najvyššej autority Katolíckej cirkvi vyhlásenia, dotýkajúce sa problému riešenia jestvujúcej situácie. Keďže vo všeobecnosti postoj Cirkvi v tejto veci nie je verejnosti na Slovensku dostatočne známy, členovia environmentálnej subkomisie Teologickej komisie Konferencie biskupov Slovenska sa rozhodli zozbierať a v slovenskom jazyku uverejniť najdôležitejšie vyjadrenia Katolíckej cirkvi k problematike životného prostredia. Ide predovšetkým o niektoré koncilové a pápežské dokumenty, predstavujúce oficiálnu nauku učiteľského úradu Cirkvi. Z tematicky širšie zameraných dokumentov uvádzame len tie ich články, ktoré sa týkajú problematiky životného prostredia. Výber dopĺňajú príslušné časti *Katechizmu Katolíckej cirkvi*, *Kompendia sociálnej náuky Cirkvi* a významnejšie posolstvá pápežov. Do publikácie sme tiež zaradili všetky doterajšie vyhlásenia Konferencie biskupov Slovenska (najmä jej environmentálnej subkomisie) k tejto problematike. V rámci tejto časti predkladáme slovenskej verejnosti novú deklaráciu environmentálnej subkomisie KBS *Pre ľudí, pre prírodu – pre stvorenstvo*, ktorou vyzývame k zodpovednosti za stvorenstvo a životné prostredie, ako aj pripojiť sa k programu konkrétnych praktických krokov v iniciatíve *Zelená pre kresťanstvo tretieho*

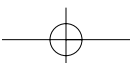
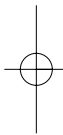
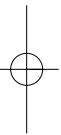
milénia. Na záver publikácie uvádzame aj liturgické texty a modlitby s tematikou stvorenstva a životného prostredia.

Cieľom tejto publikácie je v chronologickom usporiadaní sprístupniť najmä mienkotvorným činiteľom (duchovným, pedagógom, aktivizujúcim sa v mediálnej oblasti), ako aj odborníkom a širšej verejnosti učenie Katolíckej cirkvi o problematike životného prostredia. Ide o pohľad inšpirovaný kresťanskou vierou; tieto stanoviská majú teda aj charakter svedectva, ktoré je pre neveriacich, ako aj veriacich iných náboženstiev výzvou na dialóg a hľadanie ciest k riešeniu spoločného problému.

Do publikácie sme zaradili texty cirkevného magistéria zamerané na teológiu stvorenstva. Poukazujú na pôvod stvorenstva v Bohu, na jeho zmysel, na jeho hodnotu ako prostriedku Božieho zjavenia, na miesto a úlohu človeka v Božom diele stvorenia, ako aj na eschatologickú perspektívu celého stvorenia. Ďalšie dokumenty sa zaoberajú vzťahom človeka k životnému prostrediu a poukazujú na morálno-teologické základy tohto vzťahu. A napokon sú tu vyjadrenia magistéria Cirkvi k rôznym špecifickým problémom z oblasti životného prostredia.

Veríme, že táto publikácia prispeje k objasneniu a popularizácii stanoviska Cirkvi k problematike životného prostredia a bude motivovať kresťanov k dôslednejšiemu uplatňovaniu zásad zodpovednosti a starostlivosti o stvorenstvo v ich každodennom živote. Chce byť tiež výzvou na dialóg a spoluprácu so všetkými ľuďmi dobrej vôle, ktorým nie je ľahostajný osud našej krásnej planéty.

Zostavovatelia publikácie

Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu

Lumen gentium

Dogmatická konštitúcia o Cirkvi, 1964

36. Kristus sa stal poslušný až na smrť, a preto, povýšený Otcom, vstúpil do slávy svojho kráľovstva¹. Jemu je všetko podrobené, kým on sám nepodrobí všetko stvorenstvo Otcovi, aby bol Boh všetko vo všetkom². Túto moc udelil aj učeníkom, aby aj oni nadobudli kráľovskú slobodu a sebazaprením i svätým životom premáhali v sebe samých kráľovstvo hriechu³... Pán chce totiž aj prostredníctvom veriacich laikov šíriť svoje kráľovstvo: kráľovstvo pravdy a života, kráľovstvo svätosti a milosti, kráľovstvo spravodlivosti, lásky a pokoja⁴. V tomto kráľovstve samo stvorenie bude vyslobodené z otroctva skazy, aby malo účasť na slobode a sláve Božích detí.⁵... **Veriaci majú teda poznať vnútornú povahu celého stvorenstva, jeho hodnotu a jeho zameralie na Božiu slávu.** Aj svetskou činnosťou si majú navzájom pomáhať k svätejšiemu životu, aby duch Krista prenikol svet a umožnil mu účinnejšie dosiahnuť svoj cieľ v spravodlivosti, láske a pokoji. Pri všestrannom plnení tejto úlohy majú laici prvoradé miesto. A preto nech svojou spôsobilosťou vo svetských odbornostiach a svojou činnosťou – ktorej dáva vyššiu vnútornú hodnotu Kristova milosť – účinne

1 Porov. *Flp* 2, 8-9.

2 Porov. *1 Kor* 15, 27-28.

3 Porov. *Rim* 6, 12.

4 Z prefácie na sviatok Krista Kráľa, *Missale Romanum*.

5 Porov. *Rim* 8, 21.

prispejú k tomu, aby sa stvorenstvo rozvíjalo ľudskou prácou, technikou i občianskou kultúrou podľa určenia Stvoriteľa a vo svetle jeho slova, v prospech všetkých ľudí bez výnimky, aby sa stvorené dobrá rozdeľovali medzi nimi primeranejšie a svojím spôsobom smerovali k všeobecnému pokroku v ľudskej a kresťanskej slobode...

41. ...Tí zase, čo musia často tvrdo pracovať, majú sa zdokonaľovať týmito ľudskými námahami, pomáhať spoluobčanom, **pracovať na zušľachtovaní celej spoločnosti a všetkého stvorenstva**, ale aj činnosťou láskou nasledovať Krista, ktorého ruky sa venovali telesnej práci a ktorý ustavične pracuje s Otcom na spásu všetkých.

48. Cirkev, do ktorej nás všetkých povoláva Ježiš Kristus a v ktorej pomocou Božej milosti dosahujeme svätosť, bude završená až v nebeskej sláve, keď nadíde čas obnovy všetkých vecí (*Sk 3, 21*) a spolu s ľudstvom bude **dokonale obnovený v Kristovi aj celý svet, ktorý je úzko spätý s človekom a skrze neho dosahuje svoj cieľ**.⁶

Dei verbum

Dogmatická konštitúcia o Božom zjavení, 1965

3. Boh, ktorý všetko tvorí a udržuje skrze Slovo⁷, dáva ľuďom **vo stvorených veciach trvalé svedectvo o sebe**⁸...

⁶ Porov. *Ef 1, 10; Kol 1, 20; 2 Pt 3, 10-13.*

⁷ Porov. *Jn 1, 3.*

⁸ Porov. *Rim 1, 19-20.*

6. ...Posvätný cirkevný snem vyznáva, že „Boha, ktorý je počiatkom a cieľom všetkého, možno s istotou poznať zo stvorených vecí prirodzeným svetlom ľudského rozumu⁹...

Gaudium et spes

Pastorálna konštitúcia o Cirkvi v súčasnom svete,
1965

13. Boh ustanovil človeka v spravodlivosti, ale človek, na nahováranie Zlého, už na začiatku dejín zneužil svoju slobodu, postavil sa proti Bohu a túžil dosiahnuť svoj cieľ mimo Boha. Ľudia síce Boha poznali, ale neoslavovali ho ako Boha, ich nerozumné srdce sa zatemnilo a oni slúžili radšej stvoreniu ako Stvoriteľovi.¹⁰...Človek tým... porušil aj správne zameranie na svoj posledný cieľ a zároveň celý poriadok vzťahov voči **sebe samému, ako aj voči ostatným ľuďom a všetkým stvoreným veciam.**

34. Pre veriacich je jedno isté: individuálna a kolektívna ľudská činnosť – čiže to obrovské úsilie, ktoré ľudstvo v priebehu vekov vyvíja na zlepšenie svojich životných podmienok – sama osebe zodpovedá Božím úmyslom. Lebo človek, stvorený na Boží obraz, dostal príkaz ovládnuť zem so všetkým, čo v sebe zahrnuje, **spravovať svet** v spravodlivosti a svätosti¹¹ a zamerať samého seba i vesmír na Boha, uznávajúc ho za Stvoriteľa všetkých vecí, aby sa podriadením všetkých vecí človekovi Božie meno

⁹ Porov. *Rim* 1, 20.

¹⁰ Porov. *Rim* 1, 21-25.

¹¹ Porov. *Gn* 1, 26-27; 9, 2-3; *Múd* 9, 2-3.

velebilo všade na zemi...¹² Mužovia a ženy... môžu právom hladieť na svoju prácu ako na **pokračovanie Stvoriteľovho diela**, ako na užitočnú pomoc svojim bratom a ako na svoj osobný príspevok k uskutočneniu Božieho plánu v dejinách.¹³

36. ...tým, že sú stvorené, dostávajú všetky veci svoju stálosť, pravdivosť, dobrotu, vlastné zákony a svoj poriadok: **to musí človek rešpektovať** tým, že uznáva príslušné metódy jednotlivých vedných odborov alebo technologických procesov. Preto ak metodický výskum v akomkoľvek vednom odbore postupuje naozaj vedecky a v súlade s morálnymi normami, nikdy nebude v skutočnom rozpore s vierou, lebo svetské skutočnosti i skutočnosti viery majú svoj pôvod v tom istom Bohu...¹⁴ Ak sa však pod „autonómiou časných vecí rozumie, že stvorené veci sú nezávislé od Boha a že človek ich môže používať bez zretela na Boha, vtedy nikomu, kto uznáva Boha, nemôže uniknúť, do akej miery sú podobné názory pomýlené. Veď stvorenie bez Stvoriteľa zaniká. Napokon všetci veriaci ktoréhokoľvek náboženstva vždy počuli hlas Boží a vnímali jeho prejavy v **reči stvorenstva**. Ba zabúdaním na Boha sa zatemňuje samo stvorenstvo.

37. ...vykúpený človek, keďže sa stal novým stvorením v Duchu Svätom, môže a má **mať v oblube tie veci, ktoré stvoril Boh**. Veď ich prijíma od Boha;

¹² Porov. Ž 8, 7 a 10.

¹³ Porov. JÁN XXIII., encyklika *Pacem in terris*: 14 AAS 55 (1963), s. 297.

¹⁴ Porov. PRVÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o katolíckej viere *Dei Filius*, k. III: Denz. 1785-1786 (3004-3005).

vidí ich, akoby práve vychádzali z Božích rúk, a také ich má v úcte. Ďakuje za ne Bohu, svojmu Dobrodincovi, používa ich a teší sa z nich v duchu chudoby a slobody a tak sa stáva skutočným vlastníkom sveta, ktorý akoby nič nemal, a predsa všetko vlastní...

39. Nepoznáme čas završenia zeme a ľudstva ani spôsob, akým bude vesmír pretvorený. Tvárnosť tohto sveta, znetvorená hriechom, sa síce pomíňa, ale sme poučení, že Boh pripravuje nový príbytok a novú zem, na ktorej prebýva spravodlivosť a ktorej blaženosť splní a prevýši všetky túžby po pokoji rodiace sa v srdciach ľudí. Vtedy bude premožená smrť, Božie deti budú vzkriesené v Kristovi a to, čo bolo siate v slabosti a porušiteľnosti, sa oblečie do neporušiteľnosti. Láska a jej diela zostanú a všetko čo stvoril Boh pre človeka, bude vyslobodené z otroctva márnosti... Avšak očakávanie novej zeme nielenže nemá oslabovať, ale skôr podnecovať **starostlivosť o zveladenie tejto zeme**, kde rastie telo novej ľudskej rodiny, ktoré už môže poskytnúť určitý náčrt nového veku. Preto hoci treba starostlivo rozlišovať pozemský pokrok od rastu Kristovho kráľovstva, predsa však v miere, v akej môže prispieť k lepšiemu usporiadaniu ľudskej spoločnosti, má tento pokrok veľký význam pre Božie kráľovstvo.¹⁵

15 Porov. PIUS XI., encykl. *Quadragesimo anno*: AAS 23 (1931), s. 207.

Dokumenty Jána Pavla II.

Redemptor hominis

Encyklika na začiatku pontifikátu, 1979

8. Vykupiteľ sveta! V ňom sa zjavila novým a obdivuhodnejším spôsobom základná pravda o stvorení, ktorú dosvedčuje *Kniha Genezis*, keď viac rás opakuje: „*A Boh videl, že je to dobré.*“¹⁶ Dobro má svoj prameň v múdrosti a láske. Viditeľný svet, ktorý Boh stvoril pre človeka¹⁷ – svet, ktorý zostal podrobený márnosti, keď do neho vstúpil hriech,¹⁸ – znovu nadobúda svoje prvotné spojenie so samým božským prameňom múdrosti a lásky. Lebo „*Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna*“¹⁹. A ako v človekovi Adamovi toto spojenie bolo pretrhnuté, tak v človekovi Kristovi bolo znovu nadviazané.²⁰ Či azda nás ľudí dvadsiateho storočia nepresvedčujú slová apoštola národov, povedané s takou strhujúcou výrečnosťou o tvorstve, ktoré „vzdychá a trpí v pôrodných bolestiach až doteraz“²¹ a netrepezlivo „očakáva zjavenie Božích synov“; o stvorenstve, ktoré je „podrobené... márnosti“²²? Či sám obrovský, predtým nepoznaný pokrok, ktorý sa dosiahol zvlášť v našom storočí v oblasti ovládania sveta človekom, neprejavuje v najvyššom dosiaľ dosiahnutom stupni

16 Porov. *Gn* 1, 3, 10, 12, 18, 21, 25.

17 Porov. *Gn* 1, 26-30.

18 Porov. *Rim* 8, 20; tamže 8, 19-22; DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, pastoraálna konštitúcia *Gaudium et spes*, 2, 13; AAS 58 (1966), str. 1026; 1034 n.

19 Porov. *Jn* 3, 16.

20 Porov. *Rim* 5, 12-21.

21 Porov. *Rim* 8, 22.

22 Porov. *Rim* 8, 19-20.

ono mnohostranné „podrobenie márnosti“? Stačí spomenúť iba niektoré javy, ako je **hrozba znečistenia životného prostredia v oblastiach prudkej industrializácie**, ozbrojené konflikty, ktoré stále vznikajú a znova sa opakujú, vyhliadky na sebazničenie atómovými, vodíkovými, neutrónovými a podobnými zbraňami, nedostatok úcty k životu nenarodených. Či svet tejto novej epochy, svet kozmických letov, svet predtým nedosiahnuteľných vedeckých a technických výdobytkov, nie je zároveň i svetom, ktorý vzdychá a trpí²³ a netrpezlivo „očakáva zjavenie Božích synov“²⁴?

15. Ako sa zdá, stále jasnejšie si uvedomujeme, že **využitie zeme, planéty, na ktorej žijeme, vyžaduje si poctivé a racionálne plánovanie**. Okrem toho toto využitie zeme nielen na priemyselné, ale i na vojenské ciele, ako aj rozvoj techniky, nekontrolovaný všeobecným plánom, zameraným na dobro človeka, často prinášajú so sebou **ohrozenie prírodného prostredia človeka**, odcudzujú človeka jeho vzťahu k prírode a odvracajú ho od nej. Zdá sa, akoby človek často nevidel nijaký iný význam prírodného prostredia ako ten, čo mu slúži na bezprostredný úžitok a spotrebu. A zatiaľ Stvoriteľ chcel, aby človek zachádzal s prírodou ako jej rozumný a šlachetný „pán“ a „strážca“, a nie ako vykorisťovateľ a bezohľadný ničiteľ.

Technický pokrok a rozvoj súčasnej civilizácie, ktorá sa vyznačuje práve nadvládou techniky, vyžadujú primeraný vývoj morálneho života a etiky. Žiaľ, zdá sa, že tento vývoj stále zaostáva za technickým

²³ Porov. Rim 8, 22.

²⁴ Porov. Rim 8, 19.

vývojom. Preto spomenutý pokrok – hoci je obdivuhodný a ľahko v ňom možno spozorovať skutočné znaky veľkosti človeka, o ktorých sa hovorí, aspoň ako o tvorivých zárodkoch už v opise stvorenia na stranách *Knihy Genezis*²⁵ – nemôže nevyvolávať mnohoraké obavy. Prvá z nich sa týka zásadnej a základnej otázky: Takýto pokrok, ktorého pôvodcom a podporovateľom je človek, robí ľudský život v každom ohľade „ľudskejším“ a „dôstojnejším“ človeka“?

Inter sanctos

Bula o vyhlásení svätého Františka z Assisi
za patróna ekológov, 1979

Medzi svätých a slávných ľudí, ktorí mali jedinečnú úctu k prírode ako k úžasnému Božiemu daru pre ľudí, sa právom zaraďuje svätý František z Assisi. On si skutočne veľmi vážil všetky Stvoriteľove diela a ako Božím Duchom zapálený zložil prekrásny *Chválospev Stvorenia*, v ktorom najmä cez brata slnko, sestru lunu a hviezdy na nebi, vzdal najvyššiemu, všemohúcemu a dobrému Pánovi, náležitú chválu, slávu, česť a všetko dobrorečenie.

Preto náš ctihodný brat Silvius, kardinál svätej rímskej Cirkvi Oddi, prefekt Posvätnej kongregácie pre klérus, zvlášť v mene členov medzinárodnej spoločnosti Planning environmental and ecological institute for quality life s najchvályhodnejšou iniciatívou predložil Svätej stolici želanie, aby bol svätý František z Assisi vyhlásený za patróna ekológov pred Bohom.

²⁵ Porov. *Gn* 1-2.

Preto my, nevidiac žiadne prekážky a v zhode s mienkou Povätnej kongregácie pre Boží kult a sviatosti, mocou tejto buly natrvalo vyhlasujeme svätého Františka z Assisi za nebeského patróna ekologov so všetkými príslušnými liturgickými poctami a privilégiami. Toto vydávame nariaďujúc, aby sa táto bula nábožne plnila a zachovávala s plným účinkom teraz i v budúcnosti.

Dominum et vivificantem
Encyklika o Duchu Svätom
v živote Cirkvi a sveta, 1986

12. ...Na počiatku stvoril Boh nebo a zem... a duch Boží (ruah Elohim) sa vznášal nad vodami.²⁶ Toto biblické chápanie stvorenia neoznačuje iba povolanie samého bytia vesmíru k existencii, teda darovanie existencie, ale aj **prítomnosť Božieho Ducha v stvorení**, t. j. začiatok spasiteľného darovania sa Boha tomu, čo stvoril.

37. Boh sa podľa svedectva počiatku zjavil v tajomstve stvorenia ako všemohúcnosť, ktorá je láskou... samotné dobro, absolútne **Dobro, ktoré sa práve v diele stvorenia ukázalo ako dobro, ktoré sa darúva** nevysloviteľným spôsobom: ako *bonum diffusivum sui*, ako stvoriteľská láska ...

50. ...**Vtelenie Boha Syna** značí, že do jednoty s Bohom je prijatá nielen ľudská prirodzenosť, ale v nej je v istom zmysle **prijaté všetko, čo je „telom“: celé ľudstvo, celý viditeľný a hmotný svet.**

²⁶ Porov. Gn 1, 1n.

Vtelenie má teda aj svoj kozmický význam a svoju kozmickú dimenziu. Tým, že sa „prvorodený zo všetkého stvorenia“²⁷ vteľuje do Kristovho individuálneho človečenstva, určitým spôsobom sa spája s celou skutočnosťou človeka, ktorý je aj „telom“,²⁸ a v nej s každým „telom“, s celým tvorstvom.

52. ...Darovanie tohto nového života je akoby definitívnou Božou odpoveďou na slová žalmistu, v ktorých istým spôsobom zaznieva hlas všetkých tvorov: „Keď zošleš svojho Ducha, sú stvorené a obnovuješ tvárnosť zeme.“²⁹ Ten, ktorý dáva v tajomstve stvorenia človekovi i kozmu život v jeho mnohonásobných viditeľných i neviditeľných podobách, ten ho aj obnovuje skrze tajomstvo vtelenia. Tak je stvorenie doplnené vtelením a od tej chvíle je preniknuté silami vykúpenia zaplavujúcimi ľudstvo a celé stvorenie ...

Posolstvo k Veľkej noci pri požehaní *urbi et orbi* 1987

5. Ty, ktorý si vstal a „živý kraluješ“, navždy ostávajú pri človekovi, pri dnešnom človekovi, ktorého smrť so svojím temným pôvabom tisícami spôsobmi pokúša a robí mu úklady. Daj, aby znova objavil život ako dar, ktorý každým svojím prejavom zvyrazňuje lásku Otca: keď sa znovu vlieva do novonarodených z krstného prameňa, alebo keď pulzuje v každej

²⁷ Porov. *Kol* 1, 15.

²⁸ Porov. napr. *Gn* 9, 11; *Dt* 5, 26; *Jób* 34, 15; *Iz* 40, 6; 52, 10; *Ž* 145, 21; *Lk* 3, 6; 1 *Pt* 1, 24.

²⁹ Porov. *Ž* 104, 30.

tepne tela, čo sa pohybuje, dýcha, raduje; keď sa v toľkej rozmanitosti prejavuje u zvierat alebo na strohoch, v zeleni a kvetoch. **Každá forma života má nevyčepateľný prameň v tvojom Otcovi.** Z neho bez prestania vyviera a k nemu sa neomylnne vracia, k nemu, štedrému darcovi každého dokonalého daru.

Christifideles laici

Apoštolská exhortácia o povolání a poslaní laikov
v Cirkvi a vo svete, 1988

14. ...Na základe svojej príslušnosti ku Kristovi, Pánovi a Kráľovi sveta, nadobúdajú laici účasť na jeho kráľovskom úrade. Sú ním povolání k službe Božiemu kráľovstvu a jeho rozvíjaniu sa v dejinách. Laici žijú kresťanské kráľovské poslanie predovšetkým prostredníctvom svojho duchovného boja, aby v sebe samých prekonávali kráľovstvo hriechu³⁰, a aby svojím sebadarovaním slúžili v láske a spravodlivosti Ježišovi, ktorý je prítomný vo všetkých svojich bratoch a sestrách, predovšetkým v najbiednejších.³¹ Avšak laici sú zvláštnym spôsobom povolání, **aby navrátili stvoreniu jeho plnú pôvodnú hodnotu.** Keď svojou – milosťou nesenou – činnosťou usporadúvajú stvorenie pre blaho ľudí, zúčastňujú sa laici na vykonávaní moci, ktorou vzkriesený Ježiš priťahuje k sebe všetky veci, aby ich spolu so sebou podriadil Otcovi, že by bol Boh všetkým vo všetkom.³²

30 Porov. *Rim* 6, 12.

31 Porov. *Mt* 25, 40.

32 Porov. *Jn* 12, 32; *I Kor* 15, 28.

43. „Prácou si človek normálne zaobstaráva živobytie pre seba a pre členov svojej rodiny, komunikuje s druhými a preukazuje im službu ako svojim bratom, čím má možnosť uplatňovať naozajstnú lásku a spolupracovať na završení Božieho diela stvorenia. Ba vieme, že človek obetuje svoju prácu Bohu, spája sa so samotným vykupiteľským dielom Ježiša Krista, ktorý dal práci neobyčajnú dôstojnosť tým, že v Nazarete sám pracoval vlastnými rukami.“³³

Vzhľadom na hospodársko-sociálny život a na prácu sa stáva dnes stále aktuálnejšou tzv. „**ekologická**“ otázka. Človek dostal od samého Boha poverenie, aby „vládol“ nad vecami a „obrábal záhradu sveta“; túto úlohu musí spĺňať v úcte voči podobnosti s Bohom, ktorú prijal, to znamená s rozumom a láskou. Musí sa považovať za zodpovedného za dary, ktoré mu Boh daroval a neprestajne dáva. Dar, ktorý má v rukách, musí - podľa možnosti dokonca zdokonalený – odovzdať budúcim generáciám, lebo aj tie sú prijímateľom Pánových darov: „Vláda, odovzdaná človeku Stvoriteľom, nie je žiadnou absolútnou mocou, ani nemožno hovoriť o slobode „používať ju alebo zneužívať“, alebo disponovať vecami podľa ľubovôle. Ohraničenie, ktoré sám Stvoriteľ od začiatku uložil, je symbolicky obsiahnuté v zákaze „nejesť ovocie stromu“³⁴. Tento zákaz ukazuje s dostatočnou jasnosťou, že vzhľadom na viditeľnú prírodu sme podriadení nielen biologickým, ale aj morálnym zákonom, ktoré neslobodno beztretno prestupovať.

33 Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes*, 67; porov. JÁN PAVOL II., encyklika *Laborem exercens*, 24-27; AAS 73 (1981), 637-647.

34 Porov. *Gn* 2, 16-17.

Správna predstava o rozvoji nemôže odhliadnuť od takýchto úvah ohľadom používania prirodzených vecí – od možného obnovenia pomocných zdrojov a následkov neusporiadanej industrializácie –, ktoré znova usmerňujú naše svedomie k morálnej dimenzii rozvoja“.³⁵

46. „Mladí ľudia sú zvlášť citliví na hodnoty spravodlivosti, nenásilia a mieru. Ich srdce je otvorené pre bratskosť, priateľstvo a solidaritu. Sú nanajvýš motivovaní pre záležitosť kvality života a **zachovania prírody**. Sú však naplnení aj otázkami, sklamaniami, biedami a úzkosťami pred svetom, ako aj pokušeniami, ktoré sú pre nich typické“.³⁶

Pokoj s Bohom Stvoriteľom
– pokoj s celým stvorenstvom

Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 1990

Úvod

1. V súčasnej dobe možno pozorovať narastajúce povedomie o tom, že svetový mier je ohrozený nielen pretekmi v zbrojení, regionálnymi konfliktmi a nepravosťami doteraz jestvujúcimi medzi ľuďmi a národmi, ale aj pre nedostatok potrebnej *úcty k prírode*, pre drancovanie jej zdrojov a pre postupný úpadok kvality života. Takáto situácia vytvára pocit prechodnosti a neistoty, ktorý zas dáva priestor kolektívnemu egoizmu, monopolizovaniu a zneužívaniu moci.

³⁵ Porov. JÁN PAVOL II., encykl. *Sollicitudo rei socialis*, 34.

³⁶ Propositio, 51.

Vzhľadom na rozšírené znehodnotenie životného prostredia si už ľudstvo uvedomuje, že nemožno pokračovať s využívaním dohier zeme, ako to bolo v minulosti. Kým verejnú mienku a politických predstaviteľov to znepokojuje, vedci z rôznych odborov skúmajú príčiny. Takto sa vytvára *ekologické svedomie*, ktoré neslobodno umlčať, ale naopak, treba ho uprednostňovať tak, aby v priebehu svojho rozvoja a dozrievania nachádzalo primerané vyjadrenie v konkrétnych programoch a iniciatívach.

2. Nemálo etických hodnôt, životne dôležitých pre rozvoj *mierumilovnej spoločnosti*, má priamy súvis s otázkou životného prostredia. Skutočnosť, že mnohé úlohy, ktoré musí dnešný svet riešiť, sú od seba navzájom závislé, potvrdzuje nutnosť koordinovaných riešení, ktoré sú založené na súdržnom morálnom svetonázore.

U kresťana sa takýto svetonázor opiera o náboženské presvedčenie čerpajúce zo Zjavenia. Práve preto chcem toto posolstvo začať úvahou nad biblickým príbehom o stvorení. Želám si, aby aj tí, ktorí nezdieľajú naše presvedčenie vo viere, mohli v ňom nájsť užitočné podnety pre spoločné uvažovanie a snaženie.

1. „*A Boh videl, že je to dobré*“

3. Na stránkach *Knihy Genezis*, v ktorej je odovzdané prvé sebazjavenie sa Boha ľudstvu (*Gn 1-3*), sa ako refrén opakujú slová: „*A Boh videl, že je to dobré.*“ No keď potom ako boli stvorené nebo a more, zem a všetko, čo obsahuje, Boh stvoril muža

a ženu, vyjadrenie sa očividne mení: „*A Boh videl všetko, čo urobil, a bolo to veľmi dobré.*“ (Gn 1, 31) Mužovi a žene Boh zveril celý zvyšok stvorenia a potom – ako čítame –, si odpočinul „*po všetkom svojom diele stvorenia*“ (Gn 2, 3).

Povolanie Adama a Evy mať účasť na aktualizovaní Božieho plánu so stvorením stimulovalo schopnosti a dary, ktoré odlišujú ľudskú osobu od každého iného stvorenia a v tom istom čase ustanovilo usporiadaný vzťah medzi ľuďmi a celým stvorením. Adam a Eva, ktorí boli stvorení na obraz a podobu Boha, boli by mali uskutočniť svoje panstvo na zemi³⁷ s múdrosťou a láskou. No oni, naopak, svojím hriechom zničili existujúcu harmóniu, keďže sa slobodne postavili proti plánu Stvoriteľa. Toto prinieslo nielen od cudzenie človeka sebe samému, smrť a bratovraždu, ale aj istú rebéliu voči zemi³⁸. Celé stvorenie sa stalo subjektom pádu a odvtedy očakáva tajomným spôsobom, že bude vyslobodené, aby mohlo vstúpiť do slávnej slobody spolu so všetkými Božími synmi³⁹.

4. Kresťania vyznávajú, že v smrti a zmŕtvychvstaní Kristovom je naplnené dielo zmierenia ľudstva s Otcom, ktorý „*chcel... zmieriť všetko so sebou, keď pre jeho krv na kríži priniesol pokoj všetkému, čo je na zemi aj čo je na nebi*“ (Kol 1, 19-20). Stvorenie bolo takto obnovené⁴⁰, a naň, ktoré bolo predtým v otroctve smrti a zničenia⁴¹, bol vyliaty

37 Porov. Gn 1, 28.

38 Porov. Gn 3, 17-19; 4, 12.

39 Porov. Rim 8, 20-21.

40 Porov. Zjv 21, 5.

41 Porov. Rim 8, 21.

nový život, zakiaľ my „očekávame nové nebo a novú zem, na ktorých prebýva spravodlivosť“ (2 Pt 3, 13). Takto nám Otec dal „poznať tajomstvo svojej vôle podľa svojho dobrotivého rozhodnutia, čo si v ňom pred-savzal uskutočniť v plnosti času: zjednotiť v Kristovi ako v hlave všetko, čo je na nebi aj čo je na zemi“ (Ef 1, 9-10).

5. Tieto biblické úvahy lepšie osvetľujú vzťah medzi ľudským konaním a integritou stvorenstva. Vzdialenie sa od Boha spôsobuje, že človek vyvoláva neporiadok, ktorý sa nevyhnutne prejavuje na ostatnom stvorenstve. Ak človek nie je v pokoji s Bohom, ani zem nie je v pokoji: „*Preto smúti krajina a vädne všetko, čo v nej býva, či poľná zverina, či vtáčky nebeské, ešte aj morské ryby hynú*“ (Oz 4, 3).

Skúsenosť tohto „utrpenia“ zeme je spoločná aj tým, ktorí nezdieľajú našu vieru v Boha. Vskutku stoja pred očami všetkých rastúce devastácie zapríčinené vo svete prírody správaním ľudí, ktorí sú indiferentní voči skrytým i keď jasne varovným požiadavkám poriadku a harmónie, ktorými je svet prírody riadený.

Preto sa s úzkosťou objavuje otázka, či je ešte možné uskutočniť nápravu spôsobených škôd. Je evidentné, že priame riešenie nemôže spočívať jednoducho v zlepšení správy alebo v menej iracionálnom používaní zdrojov zeme. Aj keď rozpoznávame praktickú užitočnosť podobných riešení, zdá sa nevyhnutné vrátiť sa k prvopočiatkom a konfrontovať ako celok hlbokú mravnú krízu, ktorej degradácia životného prostredia je iba jeden zo znepokojujúcich aspektov.

2. Ekologická kríza ako morálny problém

6. Niektoré elementy prítomnej ekologickej krízy ukazujú evidentným spôsobom svoj mravný charakter. Medzi nimi na prvom mieste treba vidieť neuváženú aplikáciu vedeckých a technologických progresov. Mnohé nedávne objavy priniesli nepopierateľné dobrodenia pre ľudstvo; práve ony ukazujú nakoľko vznešené je povolanie človeka zodpovedne sa zúčastňovať na stvoriteľskom konaní Božom vo svete. Avšak konštatovalo sa, že aplikácia takých objavov v priemyselnom svete a v agrikultúre produkuje dlhodobu negatívne efekty. Toto tvrdým spôsobom poukázalo, ako žiaden zásah do oblasti ekosystému nie je možné uskutočňovať bez zvažovania dôsledkov pre iné oblasti vo všeobecnosti, ako aj pre budúce generácie.

Neustále rastúce vyčerpávanie ozónovej vrstvy a následný efekt „ozónovej diery“ dosahujú už kritické rozmery zapríčinené rastúcim šírením priemyslu, veľkých mestských konglomerátov a energetických spotrieb. Priemyselné odpady, plyny zo spalovania pohonných látok, nekontrolované lesné výrubu, niektoré typy herbicídov, chladiarenské zmesi, pohonné látky pre rakety: všetko toto – ako je známe – poškodzuje atmosféru a životné prostredie. Z nich pochádzajú mnohé zmeny meteorologické a atmosferické, ktorých efekty sa prejavujú od škôd na zdraví až po možné zatopenie pevnín v budúcnosti.

Zatiaľ čo v niektorých prípadoch sú škody azda už nezvratiteľné, v mnohých iných prípadoch môžu byť ešte zastavené. Preto je nevyhnutné, aby celá ľudská

spoločnosť – jednotlivci, štáty, medzinárodné inštitúcie
– zobrali na seba s vážnosťou všetku zodpovednosť.

7. Najhlbší a najvážnejší znak morálnych dôsledkov obsiahnutých v ekologickej otázke však pozostáva z nedostatku *úcty k životu*, ktorý možno vybadat' zo správania spôsobujúceho znečistenie. Dôvody pre produkciu mnohokrát prevládajú nad starostlivosťou o dôstojnosť zamestnancov a ekonomické záujmy majú prednosť pred dobrom jednotlivcov, ba dokonca celých národov. V takýchto prípadoch, znečistenie alebo zničenie životného prostredia je plodom obmedzeného a neprirodzeného videnia, ktoré často vedie ku skutočnému pohrdaniu človekom.

Podobne krehká ekologická rovnováha sa narúša vinou nekontrolovaného ničenia živočíšnych a rastlinných druhov alebo pre nerozumné využívanie zdrojov. Treba mať na pamäti, že toto všetko, hoci sa koná v mene pokroku a blahobytu, sa v skutočnosti ľudstvu nevypláca.

Nakoniec nemožno nepozerať s hlbokým znepokojením na úžasné možnosti biologického výskumu. Možno ešte nie je vstave hodnotiť poruchy uvedené do prírody pre nepremyslenú genetickú manipuláciu a neuvážené vyvíjanie nových druhov rastlín a foriem života zvierat, nehovoriac už o neprípustných zásahoch do princípov samotného ľudského života. Nikomu nemôže uniknúť, že nezáujem a odmietanie základných etických noriem takej chúlostivej oblasti akou je táto, privádza človeka až na pokraj sebazničenia.

Úcta k životu a na prvom mieste k dôstojnosti ľudskej osoby je základnou normou, ktorá inšpiruje

k zdravému ekonomickému, priemyselnému a vedeckému rozvoju.

Komplexnosť ekologického problému je zrejmä všetkým. Predsa len existujú niektoré základné princípy, ktoré – s ohľadom na oprávnenú autonómiu a špecifické kompetencie tých, ktorí sa ním zaoberajú –, môžu nasmerovať výskum k adekvátnym a trvácim riešeniam. Ide o princípy, ktoré sú podstatné pre budovanie mierumilovnej spoločnosti. *Mierumilovná spoločnosť totiž nemôže ignorovať ani úctu k životu, ani zmysel pre celistvosť stvorenstva.*

3. Hľadanie riešenia

8. Teológia, filozofia a veda sa zhodujú v nazeraní na harmonicky usporiadaný svet, teda pravý „kozmos,“ vybavený svojou celistvosťou a svojou vnútornou a dynamickou vyváženosťou. *Tento poriadok treba rešpektovať.* Ľudstvo je povolané k tomu, aby tento poriadok skúmalo, s rozumnou obozretnosťou ho objavovalo a potom ho využívalo uchovávajúc pritom jeho celistvosť.

Na druhej strane zem je v podstate *spoločným dedičstvom, ktorého plody majú slúžiť pre dobro všetkých.* Druhý vatikánsky koncil znovu zdôraznil, že „Boh určil zem so všetkým, čo obsahuje, na užívanie všetkým ľuďom a národom.“⁴² To má priamy dosah na náš problém. Je nespravodlivé, že hŕstka privilegiovaných neustále hromadí prebytočné dobrá a mrhá dostupnými zdrojmi, zatiaľ čo zástupy ľudí žijú v úbohých podmienkach na úrovni životného minima.

42 DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes*, 69.

Samotný dramatický rozmer ekologickej nerovnováhy nás teraz učí, ako nenásytnosť a egoizmus, či už individuálny alebo kolektívny, protirečí poriadku stvorenstva, do ktorého je vpísaná aj vzájomná závislosť od seba.

9. Pojmy poriadok vo svete a spoločné dedičstvo dávajú jasne najavo, že je veľmi potrebný *system spravovania zdrojov zeme, ktorý by bol lepšie koordinovaný na medzinárodnej úrovni*. V mnohých prípadoch rozmery problémov životného prostredia presahujú hranice jednotlivých štátov: ich riešenie teda nemožno hľadať jedine na národnej úrovni. V poslednom čase boli zaznamenané niektoré slubné kroky smerom k takto predvídanej medzinárodnej činnosti, avšak jestvujúce nástroje a systémy nie sú ešte stále primerane rozvinuté na to, aby zasiahli koordinovane. Politické prekážky, formy prehnaného nacionalizmu a ekonomické záujmy, nespomínajúc už niektoré iné javy, spomaľujú či dokonca bránia medzinárodnej spolupráci a prijatiu účinných iniciatív s dlhodobým účinkom.

Daná nutnosť činnosti organizovanej na medzinárodnej úrovni istotne *neumenšuje zodpovednosť jednotlivých štátov*. Vskutku, ich úlohou nie je len uplatňovať normy prijaté spoločne predstaviteľmi iných štátov, ale aj vo svojom vnútri presadzovať primeraný spoločensko-ekonomický poriadok, pričom majú osobitne dbať o najzraniteľnejšie zložky spoločnosti. Je na každom štáte, aby v rámci vlastného územia predchádzal znehodnocovaniu ovzdušia a biosféry. Okrem iného by mal pozorne kontrolovať

účinky nových technologických a vedeckých objavov a svojim občanom by mal ponúkať záruku, že nebudú vystavení vplyvu škodlivín a toxických odpadov. Čoraz nástojčivejšie sa dnes hovorí *o práve na bezpečné životné prostredie* ako o práve, ktoré bude musieť byť začlenené do aktualizovanej Charty ľudských práv.

4. Naliehavá potreba novej solidárnosti

10. Ekologická kríza poukazuje na *súrnu morálnu potrebu novej solidárnosti*, zvlášť vo vzťahoch medzi rozvojovými a vyspelými priemyselnými krajinami. Štáty sa musia ukázať ako stále solidárnejšie a vzájomne sa dopĺňajúce v presadzovaní rozvoja pokojného a zdravého prírodného i spoločenského prostredia. Napríklad od krajín, kde sa industrializácia začala len nedávno, nemožno chcieť, aby aplikovali na svoj rodiaci sa priemysel isté obmedzujúce ekologické normy, ak ich priemyselné štáty neuplatňujú ako prvé vo svojom vnútri. Zároveň ani rozvojové krajiny nemôžu z morálneho hľadiska opakovať chyby, ktorých sa iní dopustili v minulosti. Pokračovali by tak v poškodzovaní životného prostredia výrobou škodlivín, nadmerným odlesňovaním alebo neobmedzenou ťažbou neobnoviteľných zdrojov. V tejto súvislosti je nutné nájsť riešenie problému manipulácie a odstraňovania toxických odpadov. Nijaký plán alebo organizácia však nebude vstave uskutočniť predpokladané zmeny, ak predstavitelia národov celého sveta nebudú skutočne presvedčení o absolútnej nutnosti tejto novej solidárnosti, ktorú si vyžaduje ekologická kríza a ktorá je podstatná pre mier.

Takáto nutnosť ponúkne vhodné príležitosti pre posilnenie pokojných vzťahov medzi štátmi.

11. Treba tiež dodať, že sa nedosiahne správna ekologická rovnováha, ak sa nebude *priamo čeliť štrukturálnym formám chudoby*, ktoré jestvujú vo svete. Napríklad chudoba na vidieku a nespravodlivé rozdelenie zeme v mnohých krajinách spôsobili, že poľnohospodárstvo neposkytuje dostatok obživy a vyčerpáva pôdu. Keď už zem viac nerodí, mnohí roľníci sa premiestňujú do iných oblastí, v dôsledku čoho často narastá proces nekontrolovaného odlesňovania. Iní sa zas usádzajú v mestských oblastiach, v ktorých chýba základná infraštruktúra. Navyše, niektoré silne zadlžené krajiny ničia svoje prírodné dedičstvo, len aby mali niečo nové na vývoz. To však má za následok nenapraviteľnú ekologickú nerovnováhu. Jednako, vzhľadom na také okolnosti by bolo neprípustné odsudzovať a brať na zodpovednosť iba chudobných za negatívne ekologické dôsledky, ktoré zapríčinili. Chudobným, ktorým je zem zverená rovnako ako všetkým ostatným, treba skôr pomáhať prekonať vlastnú biedu. To vyžaduje odvážnu reformu štruktúr a nové modely vzťahov medzi štátmi a národmi.

12. Jestvuje však aj iné nebezpečenstvo, ktoré nás bezprostredne ohrozuje: *vojna*. Žiaľ, dnešná veda už disponuje schopnosťami upravovať životné prostredie na nepriateľské účely. Takéto manipulovanie by mohlo mať z dlhodobého hľadiska nedozerné a ešte vážnejšie následky. Napriek tomu, že medzinárodné dohody zakazujú chemickú, bakteriologickú a biologickú vojnu, v skutočnosti pokračuje v laboratóriách výskum

slúžiaci rozvoju nových útočných zbraní schopných narušiť prírodnú rovnováhu. Dnes by už akákoľvek forma vojny svetových rozmerov zapríčinila nevyčísliteľné ekologické škody. Avšak aj lokálne či regionálne vojny, akokoľvek by boli obmedzené, nielen ničia ľudské životy a štruktúry spoločnosti, ale ničia zem, a v tom prípade aj úrodu a rastlinstvo a zamorujú pôdu a vodu. Tí, ktorí vojnu prežijú, musia začať nový život vo veľmi ťažkých životných podmienkach, ktoré následne spôsobujú vážne sociálne ťažkosti s negatívnymi dôsledkami aj v ekologickom poriadku.

13. Dnešná spoločnosť nenájde riešenie ekologického problému, pokiaľ *seriózne neprehodnotí svoj životný štýl*. V mnohých častiach sveta sa táto spoločnosť prikláňa k hedonizmu a konzumizmu a nezaujíma sa o škody, ktoré z toho vyplývajú. Ako som už poznamenal, vážnosť ekologickej situácie ukazuje, aká hlboká je morálna kríza človeka. Ak chýba zmysel pre hodnotu osoby a ľudského života, vytráca sa záujem o iných a aj o samotnú zem. Šetrnosť, miernosť, sebadisciplína a duch obety majú formovať každodenný život, aby všetci nemuseli znášať negatívne následky lahostajnosti niekoľkých.

Jestvuje teda súrna potreba *vychovávať k ekologickej zodpovednosti*: zodpovednosti voči sebe samým; zodpovednosti voči ostatným; zodpovednosti voči životnému prostrediu. Je to výchova, ktorú nemožno založiť na púhom pociť alebo na nejasnej túžbe. Jej účel nemôže byť ani ideologický ani politický, a jej postavenie sa nemôže opierať o odmietanie moderného sveta alebo o hmlistú túžbu po návrate „strateného

raja“. Pravá výchova k zodpovednosti prináša autentický obrat v spôsobe myslenia a správania. Vzhľadom k tomu cirkvi a iné náboženské inštitúcie, vládne a mimovládne organizácie, teda všetky zložky spoločnosti majú presnú úlohu, ktorú majú plniť. Prvou vychovávateľkou však zostáva rodina, v ktorej sa dieťa učí rešpektovať blížneho a milovať prírodu.

14. *Nakoniec, nemožno opomenúť estetickú hodnotu stvorenstva.* Kontakt s prírodou je vo svojej podstate hlboko regeneračný. Rovnako tak kontemplácia jej nádhery dáva pokoj a vyrovnanosť. Biblia často rozpráva o добрote a o kráse stvorenia, ktoré je povolané k oslave Boha⁴³. Pravdepodobne ťažšia, ale nemenej intenzívna môže byť kontemplácia diel ľudskej vynaliezavosti. Aj mestá môžu mať svojráznu krásu, ktorá má pohýnať ľudí k ochrane okolitého prostredia. Dobré urbanistické plánovanie je dôležitým aspektom ekologickej ochrany, a úcta k prirodzenej tvárnosti zeme je nevyhnutným predpokladom pre každé ekologicky správne osídľovanie. Skrátka, vzťah, ktorý jestvuje medzi primeranou estetickou výchovou a udržiavaním zdravého životného prostredia, nemožno nechať bez povšimnutia.

5. Ekologická otázka: zodpovednosť všetkých

15. Dnes už dosiahla ekologická kríza také rozmery, že vyžaduje *zodpovednosť všetkých*. Jej rozličné aspekty, ktoré som načrtol, ukazujú nevyhnutnosť svorného úsilia za účelom ustálenia patričných

43 Porov. napr. *Gn* 1, 4nn; *Ž* 8, 2; 104, 1nn; *Múd* 13, 3-5; *Sir* 39, 16,33; 43, 1.9.

povinností a úloh pre jednotlivcov, národy, štáty a medzinárodné spoločenstvo. Nielenže toto všetko ide ruka v ruku s pokusmi o budovanie opravdivého mieru, ale objektívne to tieto pokusy potvrdzuje a posilňuje. Keď dosadíme ekologickú otázku do širšieho kontextu *otázky mieru* v ľudskej spoločnosti, lepšie si uvedomíme nakoľko je dôležité venovať pozornosť tomu, čo nám zjavuje zem i ovzdušie: vo vesmíre jestvuje poriadok, ktorý treba rešpektovať; ľudská osoba, vybavená možnosťou slobodnej voľby, má vážnu zodpovednosť uchovávať tento poriadok, najmä pre blaho budúcich pokolení. Opakujem ešte raz, že *ekologická kríza je morálnym problémom*.

Dokonca aj muži a ženy bez výrazného náboženského presvedčenia, ale so zmyslom pre osobnú zodpovednosť za spoločné dobro, uznávajú svoju povinnosť prispievať k ozdravovaniu životného prostredia. S tým väčšou istotou tí, ktorí veria v Boha Stvoriteľa a teda sú presvedčení, že vo svete jestvuje presne vymedzený a stanovený poriadok, musia cítiť povolanie zaoberať sa týmto problémom. Zvlášť kresťania si uvedomujú, že ich úlohy v rámci stvorenstva a ich povinnosti voči prírode a Stvoriteľovi sú súčasťou ich viery. A tak si uvedomujú, že sa pred nimi otvára široké pole ekumenickej a interreligiózne spolupráce.

16. Na záver tohto posolstva sa chcem priamo obrátiť na mojich bratov a moje sestry v Katolíckej cirkvi, aby som im pripomenul dôležitú povinnosť, ktorou je starostlivosť o celé stvorenstvo. Zasadovanie sa veriaceho za zdravé životné prostredie

pramení priamo z jeho viery v Boha Stvoriteľa, z poznania dôsledkov dedičného hriechu a osobných hriechov a z istoty, že ho Kristus vykúpil. Úcta k životu a k dôstojnosti ľudskej osoby zahrnuje aj úctu a starostlivosť o stvorenstvo, ktoré je spolu s človekom povolané oslavovať Boha⁴⁴.

Svätý František Assiský, ktorého som v roku 1979 vyhlásil za nebeského patróna ľudí presadzujúcich ekológiu⁴⁵, ponúka kresťanom príklad autentickej a úplnej úcty k celistvosti stvorenstva. Priateľ chudobných, ktorého Božie stvorenia milovali, pozýval všetkých – zvieratá, rastliny, prírodné sily, aj brata slnko a sestru lunu –, aby vzdávali Pánovi česť a chválu.

Assiský Chudáčik nám dáva svedectvo, že v pokoji s Bohom sa môžeme lepšie venovať budovaniu pokoja s celým stvorenstvom, lebo ten je neoddeliteľný od pokoja medzi národmi. Nazdávam sa, že inšpirovanie sa jeho príkladom nám pomôže uchovať stále živý zmysel pre „bratstvo“ so všetkými dobrými a krásnymi vecami, ktoré všemohúci Boh stvoril, a pripomenie nám vážnu povinnosť cítiť si ich a starostlivo ich chrániť v rámci širšieho a vznešenejšieho bratstva ľudí.

Vo Vatikáne 8. decembra 1989

44 Porov. Ž 148 a 96.

45 Porov. apoštolský list *Inter sanctos*: AAS 71 [1979], 1509 n.

Centesimus annus

Encyklika k stému výročiu encykliky *Rerum novarum*, 1991

37. Okrem problému konzumizmu vyvoláva obavu aj s ním úzko spojená otázka ekológie. Človek ovládaný túžbou viac mať a užívať, ako byť a rozvíjať sa, prehnane a nezriadené spotrebúva bohatstvo zeme, ako aj samého života. Nerozumné **ničenie prírodného prostredia** má koreň vo veľmi rozšírenom antropologickom omyle dnešných čias. Človek, ktorý odkrýva svoju schopnosť, že vlastnou prácou môže meniť a v určitom zmysle „tvoriť“ svet, zabúda, že sa to deje vždy na základe pôvodného darovania stvorených vecí zo strany Boha. Nazdáva sa, že môže ľubovoľne nakladať so zemou a bezvýhradne ju podriaďovať svojej vôli, akoby nemala svoju vlastnú tvár a Bohom vopred dané určenie, ktoré môže človek rozvíjať, ale nesmie zrádzať. Človek namiesto toho, aby splnil svoju úlohu spolupracovníka Boha v diele stvorenia, stavia sa na jeho miesto a tým vyvoláva naostatok vzburu prírody, ktorú skôr tyranizuje, ako spravuje.⁴⁶ V tomto postoji možno poznať predovšetkým biedu či úbohosť pohľadu i rozhladu človeka, posadnutého túžbou veci radšej vlastniť, ako ich dávať do vzťahu s pravdou; chýba mu nezištné, nesebecké i estetické správanie, vyvierajúce z obdivu nad bytím a krásou, ktoré vo viditeľných veciach dovoľuje poznať posolstvo neviditeľného Boha. V tejto súvislosti súčasné ľudstvo si musí uvedomovať svoje povinnosti a úlohy voči budúcim generáciám.

⁴⁶ Porov. encykl. *Sollicitudo rei socialis*, 34, s. 559 n.; Posolstvo k Svetovému dňu mieru 1990: AAS, LXXXII (1990), s. 147-156.

38. Okrem nezmyselného ničenia prírodného prostredia musíme spomenúť ešte závažnejšie ničenie ľudského prostredia, ktorému sa ani zďaleka nevenuje náležitá pozornosť. Kým sa človek právom stará, aj keď oveľa menej než je potrebné, o ochranu životného prostredia rôznych druhov ohrozeného živočíšstva, lebo vie, že každý z nich osobitne prispieva k všeobecnej rovnováhe na zemi, oveľa menej sa zasadzuje za ochranu morálnych podmienok autentickej „humánnej ekológie“. Nielen zem daroval Boh človeku, aby ju užíval, rešpektujúc pôvodný cieľ, pre ktorý mu bola darovaná ako dobro, ale človek dostal od Boha ako dar aj seba samého. Preto musí rešpektovať prirodzenú a morálnu štruktúru, ktorou bol obdarený. V tejto súvislosti sa treba zmieniť o vážnych problémoch modernej urbanizácie, o potrebe takej urbanistiky mestskej kultúry, ktorá berie do úvahy život človeka, ako aj o potrebe venovať náležitú pozornosť „sociálnej ekológii“ práce. Človek prijíma od Boha svoju bytostnú dôstojnosť a s ňou schopnosť prekročiť každý spoločenský poriadok smerom k pravde a dobru. Súčasne je podmienený spoločenskou štruktúrou, v ktorej žije, výchovou, ktorej sa mu dostalo, a prostredím. Tieto faktory mu môžu uľahčiť, ale aj brániť, aby žil podľa pravdy. Rozhodnutia, na základe ktorých sa tvorí ľudské prostredie, môžu plodiť špecifické štruktúry hriechu, ktoré hatia plnú realizáciu tých ľudí, ktorých tieto štruktúry rôznym spôsobom ultáčajú. Také štruktúry zbúrať a nahradiť autentickejšími formami spoluzitia je úloha, ktorá si vyžaduje odvahu a trpezlivosť.⁴⁷

⁴⁷ Porov. apoštolskú posynodálnu exhortáciu *Reconciliatio et poenitentia* z 2. decembra 1984, 16: AAS, LXXVII (1985), s. 213-217; PIUS XI., encykl. *Quadragesimo anno*, III, s. 219.

Evangelium vitae
 Encyklika o hodnote
 a nenarušiteľnosti ľudského života, 1995

42. Brániť život a posilňovať ho, ctíť si ho a milovať – to je úloha, ktorú Boh zveruje každému človeku, keď ho ako svoj živý obraz povoláva k účasti na jeho vláde nad svetom: „Boh ich požehnal a povedal im: „*Plodte a množte sa a naplňte zem! Podmaňte si ju a panujte nad rybami mora, nad vtáctvom neba a nad všetkou zverou, čo sa hýbe na zemi!*“ (Gn 1, 28).

Biblický text v plnom svetle ukazuje šírku a hĺbku panovania, akým Boh obdaril človeka. Ide predovšetkým o panovanie nad zemou a nad každou živou bytosťou, ako to pripomína *Kniha múdrosti*: „*Bože otcov, Pane milosrdenstva, ... človeka si stvoril svojou múdrosťou, aby vládol nad stvorenstvom, ktoré si ty povolal k jestvosti, aby spravoval svet v svätosti a spravodlivosti*“ (Múd 9, 1-3). Aj žalmista ospevuje panovanie človeka ako znak slávy a dôstojnosti, ktorú mu dal Stvoriteľ: „*Ustanovil si ho za vládcu nad dielami tvojich rúk. Všetko si mu položil pod nohy: ovce a všetok domáci statok aj všetku poľnú zver; vtáctvo pod oblohou a ryby v mori i všetko, čo sa hýbe po dne morskom*“ (Ž 8,7-9). Človek bol povolaný, aby obrábal záhradu zeme a strážil ju⁴⁸, je teda osobitným spôsobom **zodpovedný za životné prostredie**, to jest za stvorenú skutočnosť, ktorá z Božej vôle má slúžiť jeho osobnej dôstojnosti a jeho životu: zodpovedný je nielen vzhľadom na prítomnú dobu, ale aj s ohľadom na budúce pokolenia. V tom spočíva ekologická otázka so všetkými jej aspektmi –

⁴⁸ Porov. Gn 2, 15.

od ochrany prírodných „habitátov“ rôznych druhov zvierat a foriem života po „ekológiu človeka“ v užšom slova zmysle.⁴⁹ cestu jej riešenia, rešpektujúcu to veľké dobro, akým je život, určujú etické zásady, jasne a rozhodne formulované na stránkach Biblie. „Vláda, ktorú odovzdal Stvoriteľ človeku, neznamená absolútnu moc ani nemôže byť reč o slobode „užívania“ či ľubovoľného disponovania vecami. Obmedzenie, ktoré sám Stvoriteľ od počiatku človeku určil a symbolicky vyjadril v zákaze „požívať ovocie stromu“⁵⁰ jasne ukazuje, že vo vzťahu k viditeľnej prírode sme podriadení nielen biologickým, ale aj morálnym zákonom, ktoré nemožno beztrestne prestupovať.“⁵¹

Fides et ratio

Encyklika o vzťahoch medzi vierou a rozumom,
1998

4. ...Základné poznatky človeka pochádzajú z údivu, ktorý v ňom vzbudilo uvažovanie o stvorení; človeka pochyťí úžas, keď si uvedomí, že je **včlenený do sveta vo vzťahu k ostatným podobným tvorom, s ktorými sa delí o osud.**

19. ...v *Knihe múdrosti* ... posvätný autor hovorí o Bohu, ktorý sa dáva poznať aj prostredníctvom prírody. V staroveku štúdium prírodných vied z veľkej časti súviselo s filozofickou vedou. Keď posvätný text uviedol, že človek je svojím rozumom schopný poznať „stavbu vesmíru i silu živlov,... kolobeh rokov

49 Porov. JÁN PAVOL II., encyklika *Centesimus annus* (1. mája 1991), 38: AAS 83 (1991), 840-841.

50 Porov. *Gn* 2, 16-17.

51 JÁN PAVOL II., encyklika *Sollicitudo rei socialis* (30. decembra 1987), 34: AAS 80 (1988), 560.

*i zoskupenie hviezd, povahu živočíchov a pudy divých zvierat“ (Múd 7, 17.19-20), slovom, že je schopný filozofovať, posvätný text robí veľmi významný krok dopredu. Keď autor preberá myšlienku gréckej filozofie, na ktorú v tomto súvisе azda naráža, tvrdí, že práve rozumovým uvažovaním o prírode sa človek môže znovu dostať ku Stvoriteľovi: „Z veľkosti a krásy stvorenia sa úsudkom poznáva ich Stvoriteľ“ (Múd 13, 5). Uznáva sa teda **prvý stupeň Božieho zjavenia, ktoré tvorí obdivuhodná „knihа prírody“**. Keď ju človek číta vlastnými prostriedkami svojho rozumu, môže dospieť k poznaniu Stvoriteľa. Ak človek svojím rozumom nedospeje k poznaniu Boha, Stvoriteľa všetkého, bude to nie tak pre nedostatok primeraného prostriedku, ako skôr pre prekážku, ktorú mu položili do cesty jeho slobodná vôľa a jeho hriech.*

22. **...prostredníctvom stvorenia** „oči mysle“ môžu dospieť k poznaniu Boha. On totiž prostredníctvom stvorenia umožňuje rozumu vytušiť svoju „moc“ a svoje „božstvo“⁵². ...

46. ...V oblasti vedeckého bádania sa presadila pozitivistická mentalita, ktorá nielenže sa vzdialila od akéhokoľvek vzťahu ku kresťanskému svetonázoru, ale zriekla sa aj akéhokoľvek odvolávania sa na metafyziku a morálku. Dôsledkom toho je, že určití vedci bez akéhokoľvek etického vzťahu riskujú, že osoba a celok jej života už nebudú stredobodom ich záujmu. Ba čo viac; zdá sa, že daktorí, keďže si uvedomujú vnútorné možnosti technologického pokroku, akoby podľahli – skôr než logike obchodu –

⁵² Porov. Rim 1, 20.

pokúšeniu stvoriteľskej moci nad prírodou a nad samou ľudskou bytosťou.

Ecclesia in America

Apoštolská exhortácia o stretnutí so živým Ježišom,
ceste k obráteniu, spoločenstvu a solidarite
v Amerike, 1999

25. „*A Boh videl, že je to dobré*“ (Gn 1, 25). Tieto slová z prvej kapitoly *Knihy Genezis* zjavujú zmysel toho, čo Boh urobil. Stvoriteľ zveruje starosť o zem mužom a ženám, korune celého procesu stvorenia.⁵³ Tu pramenia konkrétne záväzky v oblasti ekológie pre každého človeka. Ich naplnenie predpokladá otvorenosť duchovnému a etickému hľadisku schopnému prekonať sebecké postoje a „životné štýly, ktoré vedú k vyčerpaniu prírodných zdrojov“.⁵⁴ V tejto aj dnes takej závažnej oblasti je konanie veriacich dôležitejšie ako kedykoľvek predtým. Popri zákonodarných a vládnych orgánoch musia všetci ľudia dobrej vôle pracovať na tom, aby zabezpečili **účinnú ochranu životného prostredia chápaného ako Boží dar**. Koľko ekologického zneužívania a ničenia je v mnohých častiach Ameriky! Stačí pomyslieť na nekontrolované emisie škodlivých plynov alebo dramatický fenomén lesných požiarov, ktoré niekedy zakladajú ľudia vedení sebeckými záujmami. Takéto devastácie by mohli viesť k spustnutiu mnohých oblastí Ameriky, s nevyhnutnými následkami hladu a biedy. Obzvlášť naliehavý je problém amazonských pralesov, obrovského teritória zasahujúceho do viacerých

⁵³ Porov. Gn 2, 15.

⁵⁴ Propositio 36.

krajín: od Brazílie po Guyanu, Venezuelu, Kolumbiu, Ekvádor, Peru, Bolíviu.⁵⁵ Ide o jeden z najcenejších prírodných regiónov sveta pre rovnováhu životného prostredia na celej planéte, ktorý udržiava pri živote jeho biologická rôznosť.

Ecclesia in Asia

Posynodálna apoštolská exhortácia o Ježišovi Kristovi, Spasiteľovi, a jeho poslaní lásky a služby v Ázii, 1999

7. ...Budovanie gigantických priemyselných komplexov je ďalšou príčinou vnútornej migrácie alebo migrácie do zahraničia, čo má ničivé dôsledky na život rodiny i na hodnoty, ktoré ju stmelujú. Spomínalo sa aj rozmiestňovanie jadrových elektrární s osobitným ohľadom na náklady a na účinnosť, no s minimálnou **pozornosťou voči bezpečnosti osôb a celistvosti prostredia**.

Ecclesia de Eucharistia

Encyklika o Eucharistii a jej vzťahu k Cirkvi, 2003

8. ... Svätú omšu som mal možnosť slúžiť v kaplnkách pri horských chodníkoch, na brehoch jazier a pobreží mora; celebroid som ju na oltároch vybudovaných na štadiónoch, na námestiach miest... Tento rozmanitý scenár mojich eucharistických slávení mi pomáha silno zakúšať jeho univerzálny, ba povedal by som až kozmický charakter. Áno, kozmický! Pretože Eucharistia, aj keď sa slávi na malom oltári dedinského kostola, sa v istom zmysle vždy

⁵⁵ Propositio 36.

slávi na *oltári sveta*. **Eucharistia spája nebo so zemou. Zahŕňa a preniká celé stvorenstvo.** Boží Syn sa stal človekom, aby prinavrátil celé stvorenstvo do zvrchovaného aktu oslavy Boha, ktorý ho učinil z ničoho. A tak on, najvyšší a večný Kňaz, vstupujúc prostredníctvom svojej krvi a svojho kríža do večnej svätyne, navracia celé vykúpené stvorenstvo Stvoriteľovi a Otcovi. Robí tak prostredníctvom kňazskej služby Cirkvi, na slávu Najsvätejšej Trojice. To je naozaj *mysterium fidei*, ktoré sa uskutocňuje v Eucharistii: svet, ktorý vyšiel z rúk Stvoriteľa, sa k nemu vracia, vykúpený Kristom.

Ecclesia in Europa

Posynodálna apoštolská exhortácia, 2003

89. A napokon neslobodno zabudnúť, že niekedy sa ani dobrá zeme nepoužívajú náležitým spôsobom. Totiž ak človek neplnil Pánov príkaz, aby múdro a s láskou obrábal a strážil zem⁵⁶, v mnohých oblastiach si zničil lesy a polia, vysušil vody, vzduch urobil nedýchateľným, uviedol do neporiadku hydrogeologické a atmosférické systémy a obrovské územia vystavil pokračujúcemu pustošeniu.

Aj v tomto prípade **služba evanjeliu nádeje znamená novým spôsobom sa pričiniť o správne využívanie dobieh zeme**⁵⁷ a podnecovať takú starostlivosť, ktorá bude nielen chrániť prirodzené životné prostredie, ale aj kvalitu života ľudí, pripravujúc tak budúcim generáciám prostredie, ktoré sa viac zhoduje s plánom Stvoriteľa.

⁵⁶ Porov. Gn 2, 15.

⁵⁷ Porov. Propositio 36.

Dokumenty Benedikta XVI.

Ľudská osoba – srdce pokoja

Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2007

Ekológia pokoja

8. Ján Pavol II. v encyklike *Centesimus annus* píše: „Nielen zem daroval Boh človeku, aby ju užíval, rešpektujúc pôvodný cieľ, pre ktorý mu bola darovaná ako dobro, ale človek dostal od Boha ako dar aj seba samého. Preto musí rešpektovať prirodzenú a morálnu štruktúru, ktorou bol obdarený“⁵⁸. Ak sa bude človek správať tak, ako si to vyžaduje úloha, ktorú mu zveril Stvoriteľ, môže spoločne s ostatnými ľuďmi prispieť k zrodu pokojného sveta. Popri prírodnej ekológii existuje aj takzvaná „ľudská ekológia“, ktorá si zasa vyžaduje „sociálnu ekológiu“. Skúsenosť ukazuje, že každá bezohľadnosť voči životnému prostrediu následne poškodzuje ľudské spolužitie a opačne. Stále jasnejšie sa ukazuje nerozlučné spojenie medzi pokojom vzťahujúcim sa na stvorenie a pokojom medzi ľuďmi. Jedno i druhé však predpokladá pokoj vo vzťahu k Bohu. Poetická modlitba svätého Františka, známa tiež ako *Pieseň brata slnka*, je obdivuhodným a stále aktuálnym príkladom tejto „ekológie pokoja“, ktorá má mnoho foriem.

9. Aké úzke je spojenie medzi týmito dvomi ekológiami nám pomáha pochopiť jeden z najvážnejších problémov dnešných dní: **problém energetických**

⁵⁸ *Centesimus annus* 38, 1991.

zdrojov. V týchto rokoch začali s veľkým elánom priemyselnú produkciu nové krajiny, čo spôsobilo nárast spotreby energie. V dôsledku toho sa rozbehli preteky o disponibilné zdroje, aké nemali v predchádzajúcich obdobiach obdoba. A medzitým sa v niektorých regiónoch našej planéty ešte stále žije vo veľmi zaostalých podmienkach, pričom ich rozvoj je – aj v dôsledku stúpajúcich cien energií – prakticky zablokovaný. Čo bude s týmito národmi? Aký druh rozvoja či nerozvoja im bude v dôsledku ubúdajúcich energetických zdrojov vnútený? Aké nespravodlivosti a antagonizmy vyvolávajú preteky o energetické zdroje? A ako budú reagovať tí, ktorí sú z týchto pretekov vylúčení? To sú otázky, ktoré nám jasne ukazujú, ako úzko súvisí úcta voči prírode s nutnosťou nadväzovať medzi ľuďmi a národmi vzťahy založené na dôstojnosti osoby a schopné uspokojiť jej autentické potreby. Ničenie životného prostredia, jeho nevhodné alebo egoistické využívanie a násilné skupovanie zdrojov zeme vyvoláva zranenia, konflikty a vojny práve preto, že je ovocím nehumánnej koncepcie rozvoja. Skutočne, rozvoj, ktorý by sa obmedzoval len na technicko-ekonomický aspekt a prehliadal by morálno-náboženský rozmer, nebol by integrálnym ľudským rozvojom a v dôsledku svojej jednostrannosti by viedol k podnieteniu deštruktívnych schopností človeka.

Sacramentum caritatis

Posynodálna apoštolská exhortácia o Eucharistii –
prameni a vrchole života a poslania Cirkvi, 2007

Posväcovanie sveta a ochrana stvorenia

92. Pre rozvoj hlbkej eucharistickej spirituality, schopnej významne vplývať na sociálnu situáciu, napokon treba, aby kresťanský ľud, vzdávajúci vďaky prostredníctvom Eucharistie, si bol vedomý, že tak robí aj **v mene celého stvorenia**, snažiac sa tak posvätiť svet a intenzívne pracovať s týmto cieľom.⁵⁹ Samotná Eucharistia vrhá mocné svetlo na ľudské dejiny a na celý vesmír. V tejto sviatostnej perspektíve sa zo dňa na deň učíme, že každá cirkevná udalosť má aj charakter znaku, prostredníctvom ktorého nám Boh odovzdáva seba samého a oslovuje nás. Tak môže eucharistická forma existencie napomáhať skutočnú zmenu zmýšľania v spôsobe, akým sa pozeráme na dejiny a svet. Samotná liturgia nás k tomuto všetkému vychováva, keď počas prinášania darov sa kňaz obracia na Boha modlitbou požehnania a prosby nad chlebom a vínom, „plodom zeme, viniča a práce ľudských rúk“. Týmito slovami okrem zapojenia všetkej ľudskej činnosti a námahy do daru pre Boha nás tento obrad podnecuje považovať zem za Božie stvorenie, ktoré pre nás rodí to, čo potrebujeme na udržiavanie nášho života. Príroda nie je neutrálna skutočnosť, matéria, ktorú môžeme nezáväzne používať podľa ľudských inštinktov. Skôr patrí do dobrého Božieho plánu, v ktorom sme všetci povolání byť synmi a dcérami v jedinom Božom Synovi,

⁵⁹ Porov. Propositio 43

Ježišovi Kristovi.⁶⁰ **Oprávnené starosti o ekologické podmienky**, v ktorých sa stvorenstvo nachádza v toľkých častiach sveta, nachádzajú posilu v perspektíve kresťanskej nádeje, ktorá zaväzuje konať **zodpovedne za ochranu stvorenia**.⁶¹ Vo vzťahu medzi Eucharistiou a vesmírom objavujeme jednotu Božieho plánu a hlboký vzťah medzi stvorením a „novým stvorením“, ktoré sa začalo vzkriesením Krista, nového Adama. V sile krstu máme na ňom už teraz účasť⁶² a tak sa nášmu životu, živenému Eucharistiou, otvára perspektíva nového sveta, nového neba a novej zeme, kde zostupuje z neba od Boha nový Jeruzalem ako „nevesta ozdobená pre svojho ženícha“ (Zjv 21, 2).

Ludská rodina – spoločenstvo pokoja

Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2008

Rodina, ľudské spoločenstvo a životné prostredie

7. Rodina potrebuje domov a jej primerané životné prostredie, do ktorého môže votkať svoje vzťahy. Pre ľudskú rodinu je takýmto domovom zem, **životné prostredie, ktoré nám dal Boh, Stvoriteľ, aby sme ho obývali tvorivo a zodpovedne**. Musíme sa o toto prostredie starať: je zverené ľuďom, aby sa oň v zodpovednej slobode starali a kultivovali ho, pričom sa majú vždy orientovať na to, čo je dobré pre všetkých. Ľudská bytosť má zo všetkého stvorenia prirodzene najvyššiu hodnotu. Šetriť životné prostredie

⁶⁰ Porov. Ef 1, 4-12.

⁶¹ Porov. Propositio 47.

⁶² Porov. Kol 2, 12 a nasl.

neznamená, že budeme považovať prírodu alebo živočíšnu ríšu za dôležitejšiu ako sú ľudia. Má to skôr znamenať, že si nemáme egoisticky myslieť, že je nám úplne k dispozícii, pretože aj budúce generácie majú právo mať úžitok zo stvorenia, aby mohli prejať tú istú zodpovednú slobodu, ktorú si nárokuje pre seba my. Nesmieme pritom zabúdať ani na chudobných, ktorí sú mnohokrát vylúčení z užívania dohier stvorenstva určených všetkým. Dnes sa ľudstvo obáva o budúcu ekologickú rovnováhu. Je dobre, že sa hodnotenia a odhady v tomto smere robia rozvážne, v dialógu s odborníkmi a vedcami, bez ideologického urýchľovania vedúceho k unáhleným záverom; predovšetkým sa treba spoločne dohodnúť na prijateľnom modeli udržateľného rozvoja, ktorý **pri rešpektovaní ekologickej rovnováhy bude garantovať dobro pre všetkých**. Ak ochrana životného prostredia zahrnuje aj výdavky, treba ich spravodlivo rozdeliť, majúť na pamäti rozdiely vo vývoji rôznych krajín a tiež solidaritu s budúcimi generáciami. Rozvážnosť neznamená neprevziať vlastnú zodpovednosť a odložiť rozhodnutia; znamená to skôr prijať záväzok a po zodpovednom zvážení sa spoločne rozhodnúť, akou cestou ísť, aby sa posilnilo spojenectvo medzi človekom a životným prostredím, ktoré má byť zrkadlom stvoriteľskej lásky Boha, od ktorého pochádzame a ku ktorému na našej ceste smerujeme.

8. V tejto súvislosti je dôležité, **aby sme zem vnímali ako „naš spoločný domov“** a zvolili si pre jej využívanie v službe všetkým skôr cestu dialógu

než jednostranné dohody. Ak je to potrebné možno zapojiť aj viaceré inštitucionálne miesta na medzinárodnej úrovni, aby spoločne dokázali prevziať správu tohto nášho „domu“; čo je však ešte dôležitejšie, aby vo vedomí dozrelo presvedčenie o nutnosti zodpovednej spolupráce. Problémy ukazujúce sa na horizonte sú komplexné a čas nás tlačí. Na účinné zvládnutie tejto situácie treba konať svorne. Oblasť, v ktorej by bolo osobitne potrebné zintenzívniť dialóg medzi národmi, je spravovanie energetických zdrojov planéty. Dvojnásobne naliehavá je táto požiadavka, pokiaľ ide o technicky vyspelé krajiny: na jednej strane sa musia zamyslieť nad vysokou úrovňou spotreby podmienenej súčasným vývojovým modelom a na druhej strane sa majú postarať o primerané investície na diferenciaciu energetických zdrojov a na zlepšenie ich využívania. Rozvíjajúce sa krajiny majú hlad po energii, no niekedy sa tento hlad utišuje na úkor chudobných krajín, ktoré sú pre svoju nedostatočnú infraštruktúru a technológiu prinútené predávať pod cenu energetické zdroje, ktoré vlastnia. Niekedy sa dokonca prostredníctvom rôznych foriem protektorstva alebo prinajmenšom závislosti – ktoré sa ukazujú ako jednoznačne pokorujúce –, spochybňuje ich vlastná politická sloboda.

Caritas in veritate

Encyklika o integrálnom ľudskom rozvoji v láske
a v pravde, 2009

27. ...mohlo by byť užitočné brať do úvahy nové hranice, ktoré sa otvárajú korektným využitím tradičných a inovačných poľnohospodárskych výrobných techník. No iba za predpokladu, že boli po patričnom overení uznané za vhodné, že budú **rešpektovať životné prostredie...**

32. ...treba pozorne prehodnocovať dôsledky aktuálnych tendencií, zameraných na krátky a neraz veľmi krátky efekt a ich dosah na ľudí. To si vyžaduje novú a prehĺbenú reflexiu o zmysle ekonómie a jej cieľoch⁶³, ako aj hlbokú a prezieravú revíziu modelov rozvoja s cieľom korigovať ich disfunkcie a deformácie. V skutočnosti si to vyžaduje aj **stav ekologického zdravia planéty** a predovšetkým morálna kultúrna kríza človeka, ktorej príznaky sú už dlhší čas evidentné vo všetkých častiach sveta.

48. Téma rozvoja sa dnes silno spája aj s povinnosťami, ktoré vyplývajú zo **vzťahu človeka s prírodným prostredím**. Boh ho daroval všetkým a jeho používanie pre nás predstavuje zodpovednosť voči chudobným, voči budúcim generáciám i celému ľudstvu. Ak sa príroda a v prvom rade človek považujú za výplod náhody či evolučného determinizmu, vo svedomí sa zoslabuje vedomie zodpovednosti. V prírode veriaci spoznáva nádherný výsledok stvoriteľského Božieho

⁶³ Porov. JÁN PAVOL II., Posolstvo na Svetový deň pokoja 2000, 15: AAS 92 (2000), 366

zásahu, ktorý človek môže zodpovedne používať, aby uspokojil svoje legitímne potreby – materiálne či nemateriálne – popri rešpektovaní vnútornej rovnováhy samotného stvorenstva. Ak chýba takýto pohľad, človek končí buď v tom, že považuje prírodu za nedotknuteľné tabu alebo, naopak, že ju zneužíva. Ani jeden z týchto postojov nie je v súlade s kresťanským pohľadom na prírodu, plod Božieho stvorenia. Príroda je výrazom plánu lásky a pravdy. Predchádza nás a Boh nám ju dal ako prostriedok na život. Hovorí nám o Stvoriteľovi⁶⁴ a o jeho láske k ľudstvu. Je určená, aby bola „zjednotená“ v Kristovi na konci vekov⁶⁵. Aj ona je teda „povolaním“ . Príroda je nám k dispozícii nie ako „zhluk náhodne rozosiatych odpadkov“⁶⁶, ale ako dar Stvoriteľa, ktorý jej určil vnútorný poriadok, aby z neho človek čerpal potrebné ukazovatele na jej „ochranu a starostlivosť o ňu“⁶⁸. Treba však zdôrazniť aj to, že pravému rozvoju odporuje, ak sa príroda považuje za dôležitejšiu ako samotná ľudská osoba. Takýto prístup zavádza novopohanské postoje alebo nový panteizmus. Zo samotnej prírody, ponímanej čisto naturalisticky, nemôže pochádzať spása človeka. Zároveň však treba odmietnuť aj opačný postoj, ktorý smeruje k jej úplnej technizácii. Prírodné prostredie totiž nie je len materiál, s ktorou možno nakladať podľa našej ľubovôle, ale

64 Porov. *Rim* 1, 20.

65 Porov. *Ef* 1, 9-10; *Kol* 1, 19-20.

66 JÁN PAVOL II., Posolstvo na Svetový deň pokoja 1990, 6: AAS 82 (1990), 150.

67 HERAKLEITOS Z EFEZU (Efez, pribl. 535 pred Kristom – 475 pred Kristom), Fragment 22B124, in H. DIELS– W. Kranz, *Die Fragmente der Vorsokratiker*, Weidmann, Berlín 1952 (6. vyd.).

68 Porov. PÁPEŽSKÁ RADA *Iustitia et pax*, *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, č. 451-487.

obdivuhodné dielo Stvoriteľa, ktoré v sebe nesie určitú gramatiku, poukazujúcu na účelnosť a kritériá jej múdreho a nie svojvoľného využívania. Mnohé škody, ktoré sú dnes spôsobené rozvoju, pochádzajú práve z týchto zdeformovaných prístupov. Úplne zredukovať prírodu len na celok obyčajných daností vytvára zdroj násilia proti životnému prostrediu a motivuje dokonca na odôvodňovanie postojov, nerešpektujúcich samotnú prirodzenosť človeka. Tú totiž vytvára nielen matéria, ale aj duch a vo svojom bohatstve transcendentných významov a cieľov, ktoré treba dosahovať, má normatívny charakter aj pre kultúru. Človek interpretuje a stvára prírodné prostredie prostredníctvom kultúry, ktorá je zas orientovaná prostredníctvom zodpovednej slobody, pozornej na príkazy mravného zákona. Plány integrálneho ľudského rozvoja preto musia brať do úvahy budúce generácie a musia sa vyznačovať medzigeneračnou solidaritou a spravodlivosťou, a zohľadňovať pritom rozličné oblasti: ekologickú, právnu, ekonomickú, politickú a kultúrnu.

49. Otázky spojené so starostlivosťou o ochranu životného prostredia musia dnes brať do úvahy aj **problematiku energetiky**. Hromadenie zásob na výrobu energie z neobnoviteľných zdrojov, ktoré si vytvárajú niektoré štáty, mocenské skupiny a podniky, totiž predstavuje vážnu prekážku v rozvoji chudobných národov. Tie nemajú ekonomické zdroje ani na prístup k existujúcim neobnoviteľným zdrojom, ani na financovanie výskumu nových a alternatívnych zdrojov. Špekulatívny nákup prírodných

zdrojov, ktorý sa v mnohých prípadoch uskutočňuje práve v chudobných krajinách, plodí vykorisťovanie a časté konflikty medzi národmi a vnútri nich. Tieto konflikty sa často odohrávajú práve na území týchto krajín a ich bilanciou sú obrovské straty na životoch, ničenie a s tým spojený úpadok. Neodkladnou úlohou medzinárodného spoločenstva je nájsť inštitucionálne cesty, ako zaviesť poriadok do využívania neobnoviteľných prírodných zdrojov aj za účasti chudobných krajín, aby sa budúcnosť plánovala spoločne. Aj na tomto fronte jestvuje naliehavá morálna potreba obnovy solidarity, najmä vo vzťahoch medzi rozvojovými a vysoko industrializovanými krajinami⁶⁹. Technologicky vyspelé spoločnosti môžu a musia znižovať vlastnú energetickú spotrebu pretože sa zdokonaľuje výrobná činnosť a tiež že sa medzi občanmi šíri **väčšia ekologická citlivosť**. Okrem toho treba dodať, že dnes možno zvyšovať energetickú účinnosť a zároveň napredovať v hľadaní alternatívnych energií. Potrebné je však aj celoplanetárne prerozdelenie energetických zdrojov, aby ku nim mali prístup aj tie krajiny, ktoré sú ich zbavené. Ich osud nemožno ponechať v rukách toho, kto príde prvý, alebo logike silnejšieho. Ide o závažné problémy. Ak sa majú riešiť primeraným spôsobom, od všetkých sa vyžaduje, aby si zodpovedne uvedomovali dôsledky, ktoré dopadnú na nové generácie, najmä na množstvo mladých ľudí v chudobných krajinách, ktorí „sa dožadujú aktívnej účasti, ktorá im prináleží pri budovaní lepšieho sveta“⁷⁰.

69 Porov. JÁN PAVOL II., Posolstvo na Svetový deň pokoja 1990, 10: l.c., 152-153.

70 Porov. PAVOL VI., encyklika *Populorum progressio*, 65: l.c., 289.

50. Táto zodpovednosť je globálna, pretože sa netýka len energie, ale **celého stvorenstva**, ktoré nemieme zanechať novým generáciám ochudobnené o jeho zdroje. Človek je oprávnený uplatňovať zodpovednú vládu nad prírodou, aby ju chránil, mal z nej úžitok a obrábal ju aj novými spôsobmi a rozvinutými technológiami, aby mohla dôstojne prijať a živiť populáciu, ktorá ju obýva. Na tejto našej zemi je miesto pre všetkých; na nej musí celá ľudská rodina nájsť zdroje, potrebné na dôstojný život za pomoci samotnej prírody, daru Boha svojim deťom, a s vynaložením vlastnej práce a vynaliezavosti. Musíme však upozorniť na závažnú povinnosť odovzdať zem novým generáciám v takom stave, aby ju aj ony mohli dôstojne obývať a ďalej rozvíjať. To znamená „prijať záväzok a po zodpovednom zvážení sa spoločne rozhodnúť, akou cestou ísť, aby sa posilnilo spoločenstvo medzi človekom a životným prostredím, ktoré má byť zrkadlom stvoriteľskej lásky Boha, od ktorého pochádzame a ku ktorému na našej ceste smerujeme“⁷¹. Žiaduce je, aby medzinárodné spoločenstvo a jednotlivé vlády vedeli účinne **odmietaf také spôsoby využívania prírody, ktoré sú pre ňu škodlivé**. Takisto je dôležité, aby sa zo strany kompetentných autorít vynaložilo všetko úsilie na to, aby boli ekonomické a sociálne príjmy, pochádzajúce z používania spoločných prírodných zdrojov, priznávané transparentným spôsobom a aby ich plne udržiavali tí, čo ich používajú, a nie iné národy alebo budúce generácie. Ochrana životného prostredia, zásob a klímy

71 BENEDIKT XVI., Posolstvo na Svetový deň pokoja 2008, 7: AAS 100 (2008), 41.

si vyžaduje, aby všetci medzinárodne zodpovední predstavitelia postupovali spoločne a dokázali, že sú ochotní konať v dobrej viere zachovávať zákony a prejavovať solidaritu s najslabšími regiónmi planéty.⁷² Jednou z najväčších úloh ekonomiky je práve čo najúčinnejšie využívať zdroje, nie ich zneužívať, s vedomím, že pojem účinnosť nie je hodnotovo neutrálny.

51. Spôsob, akým človek zaobchádza so životným prostredím, ovplyvňuje, akým spôsobom zaobchádza so sebou samým a naopak. To vyzýva dnešnú spoločnosť, aby vážne prehodnotila svoj **životný štýl**, ktorý v mnohých častiach sveta inklinuje k hedonizmu a konzumizmu a zostáva ľahostajný ku škodám, ktoré z toho vyplývajú⁷³. Nevyhnutná je účinná zmena mentality, ktorá nás privedie k osvojeniu si nových životných štýlov, „v ktorých hľadanie pravdy, krásy a dobra a spoločenstvo s inými v záujme spoločného rozvoja budú určovať spotrebu, úspory a investovanie“⁷⁴. Každé porušenie solidarity a občianskeho priateľstva pôsobí škody na životnom prostredí, rovnako ako zas zhoršenie životného prostredia vyvoláva nespokojnosť v sociálnych vzťahoch. Príroda je najmä v našej dobe natoľko integrovaná do sociálneho a kultúrneho pohybu, že už takmer nie je viac nezávislým prvkom. Erózia a vyčerpanosť pôdy niektorých poľnohospodárskych oblastí je tiež ovocím schudobnenia a zaostalosti ľudí, ktorí

72 BENEDIKT XVI., Prejav k účastníkom Valného zhromaždenia Organizácie Spojených národov (18. apríla 2008): Insegnamenti IV., I (2008), 618-626.

73 Porov. JÁN PAVOL II., Posolstvo na Svetový deň pokoja 1990, 10: l.c., 154-155.

74 Tenže, encyklika *Centesimus annus*, 36: l.c., 834-840.

ich obývajú. Podnietením ekonomického a kultúrneho rozvoja týchto populácií sa chráni aj príroda. Okrem toho, koľko prírodných zdrojov ničia vojny! Pokoj národov a medzi národmi by umožnil aj väčšiu ochranu prírody. Hromadenie zásob zdrojov, najmä vody, môže vyvolávať konflikty medzi populáciami, ktorých sa týkajú. Mierová dohoda o používaní zdrojov môže chrániť prírodu a zároveň blahobyť zainteresovaných spoločností.

Cirkev má zodpovednosť za stvorenstvo a musí túto zodpovednosť uplatňovať aj verejne. Keď tak činí, musí brániť nielen zem, vodu a vzduch ako dary stvorenstva, ktoré patria všetkým. Má chrániť predovšetkým človeka pred vlastným sebazničením. Nutné je, aby existovalo niečo ako **ekológia človeka**. Degradácia prírody je totiž úzko spojená s kultúrou vytvárajúcou ľudské spoložitie: keď je vnútri spoločenstva rešpektovaná „humánna ekológia“⁷⁵, má z toho osôb aj ekológia životného prostredia. Tak ako sú medzi sebou navzájom spojené ľudské čnosti, takže oslabenie jednej vystavuje riziku ostatné, podobne aj ekologický systém stojí na rešpektovaní plánu, týkajúceho sa tak zdravého spoložitia v spoločnosti, ako aj **dobrých vzťahov s prírodou**.

Na ochranu prírody nestačí len oživovať alebo obmedzovať ekonomiku a nestačí ani primeraná osвета. Sú to, isteže, dôležité nástroje, ale rozhodujúcim problémom je celkový **morálny stav spoločnosti**. Ak sa nerešpektuje právo na život a na prirodzenú smrť, ak sa zavádza umelé počatie, tehotenstvo a narodenie

75 *Tamže*, 38: l.c., 840-841; porov. BENEDIKT XVI., Posolstvo na Svetový deň pokoja 2007, 8: l.c., 779.

človeka, ak sú ľudské embryá obetované výskumu, potom spoločné svedomie končí v strate pojmu humannej ekológie a s ním aj ekológie životného prostredia. Je to hlboké protirečenie, ak sa od nových generácií vyžaduje rešpektovanie životného prostredia, a pritom im výchova a zákony nepomáhajú rešpektovať samých seba. Kniha prírody je jedna a nedeliteľná, a to tak zo stránky životného prostredia, ako aj zo stránky života, sexuality, manželstva, rodiny, sociálnych vzťahov, jedným slovom integrálneho ľudského rozvoja. Povinnosti, ktoré máme voči životnému prostrediu, sa spájajú s povinnosťami, ktoré máme voči ľudskej osobe chápanej v sebe samej a vo vzťahu s druhými. Nemožno vymáhať jedny a šliapať po druhých. Toto je závažné protirečenie dnešnej mentality a praxe, ktorá ponizuje ľudskú osobu, otriasa životným prostredím a škodí spoločnosti.

67. Riadenie svetovej ekonomiky; ozdravenie ekonomík zasiahnutých krízou a preventívne opatrenia, aby sa táto nezhoršila a nevedla k väčším nerovnostiam; realizácia vhodného celkového odzbrojenia; potravinová istota a mier; **zaručenie ochrany životného prostredia** a usmernenie migračných pohybov – to všetko si naliehavo vyžaduje existenciu svetovej politickej autority, ktorú navrhol už môj predchodca blahoslavený Ján XXIII. Takáto autorita sa bude musieť riadiť právom, dôsledne sa držať princípov subsidiarity a solidarity, byť zameraná na uskutočňovanie spoločného dobra⁷⁶, zasadzovať sa

⁷⁶ Porov. JÁN XXIII., encyklika *Pacem in terris*: l.c., 293; PÁPEŽSKÁ RADA Iustitia et pax., *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, č. 441.

o realizáciu autentického integrálneho rozvoja, inšpirovaného hodnotami lásky v pravde.

Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo
Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1. januára 2010.

1. Pri príležitosti začiatku nového roku chcem zo srdca zaželať pokoj všetkým kresťanským spoločnostiam, predstaviteľom štátov, mužom i ženám celého sveta. Na 43. svetový deň pokoja som zvolil tému: *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo*. Úcta voči stvorenstvu nadobúda veľký význam aj preto, že „stvorenie je počiatkom a základom všetkých Božích diel“⁷⁷, a preto je dnes ochrana stvorenstva základom pokojného spolužitia ľudstva. Ak sa totiž v dôsledku krutosti človeka voči človeku nad pokojom a autentickým rozvojom človeka vznášajú mnohé hrozby – ako sú vojny, medzinárodné a regionálne konflikty, teroristické akty a porušovanie ľudských práv –, nemenej znepokojujúce sú aj ohrozenia pochádzajúce z nedbanlivého či dokonca nesprávneho zaobchádzania so zemou a prírodnými dobrami, ktoré nám Boh daroval. Preto je nevyhnutné, aby ľudstvo obnovilo a posilnilo „spojenectvo medzi človekom a životným prostredím, ktoré má byť základom stvoriteľskej lásky Boha, od ktorého pochádzame a ku ktorému na našej ceste smerujeme“⁷⁸.

2. V encyklike *Caritas in veritate* som zdôraznil, že integrálny rozvoj človeka je úzko spojený s povinnosťami vyplývajúcimi zo vzťahu človeka k prírodnému

⁷⁷ *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 198.

⁷⁸ BENEDIKT XVI., Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 2008, 7.

prostrediu. Toto prostredie treba chápať ako dar od Boha pre všetkých a jeho používanie predpokladá spoločnú zodpovednosť voči celému ľudstvu, zvlášť voči chudobným ľuďom a budúcim generáciám. Okrem toho som poukázal na to, že keď sa príroda a najmä ľudská bytosť považujú len za plod náhody alebo evolučného determinizmu, hrozí, že sa vo vedomí ľudí oslabí pocit zodpovednosti⁷⁹. Naopak, ak v stvorenstve vidíme Boží dar ľudstvu, pomáha nám to pochopiť povolanie a hodnotu človeka. Plní údivu môžeme spolu so žalmistom zvolať: „*Keď hľadím na nebesia, dielo tvojich rúk, na mesiac a na hviezdy, ktoré si ty stvoril: čože je človek, že naň pamätáš, a syn človeka, že sa ho ujímaš?*“ (Ž 8, 4–5). Úvahy nad krásou stvorenia nás podnecujú na to, aby sme spoznali Stvoriteľovu lásku, tú Lásku, ktorá „pohýna Slnko i ostatné hviezdy“⁸⁰.

3. Približne pred dvadsiatimi rokmi pápež Ján Pavol II., venujúci sa v Posolstve k svetovému dňu pokoja téme *Pokoj s Bohom Stvoriteľom, pokoj so všetkým stvorením*, upriamil našu pozornosť na vzťah, ktorý máme ako Božie stvorenia ku všetkému, čo nás obklopuje. „V dnešnej dobe“ – píše – „pozorujeme rastúce povedomie o tom, že svetový mier je ohrozený... aj v dôsledku chýbajúcej úcty voči prírode.“ A dodáva, že ekologické povedomie „nesmie byť oslabené, ale je potrebné ho oveľa viac podporovať, aby sa rozvinulo a dozrelo, nachádzajúc primerané vyjadrenie v konkrétnych programoch

⁷⁹ Porov. tamže č. 48.

⁸⁰ DANTE ALIGHIERI, *Božská komédia*, Raj, XXXIII., 145.

a iniciatívach“.⁸¹ Aj ďalší moji predchodcovia poukazovali na úzky vzťah medzi človekom a jeho životným prostredím. Napríklad v roku 1971 pri príležitosti osemdesiateho výročia encykliky Leva XIII. *Rerum novarum* zdôraznil Pavol VI., že ľudia „nerozvážnym vykorisťovaním prírody riskujú, že bude zničená a že sa sami stanú obeťou takéhoto zneužívania“. A dodáva, že „nielen materiálne životné prostredie je trvale ohrozené, napríklad znečisťovaním a odpadkami, novými chorobami či totálnou devastáciou, ale ani ľudské prostredie človek už viac nemá pod kontrolou, čo môže v budúcnosti viesť k takým životným podmienkam, ktoré pre neho budú neznesiteľné. Ide o taký rozsiahly sociálny problém, že sa týka celej ľudskej rodiny“⁸².

4. Hoci Cirkev sa vyhýba tomu, aby sa vyjadrovala k špeciálnym technickým riešeniam, ako „odborníčka na ľudskosť“ sa zo všetkých síl usiluje poukazať na vzťah medzi Stvoriteľom, človekom a stvorenstvom. V roku 1990 Ján Pavol II. hovoril o „ekologickej kríze“ a zdôraznil, že má predovšetkým etický charakter, pričom označil za „naliehavú morálnu povinnosť novú solidaritu“⁸³. Táto výzva je dnes ešte naliehavjšia zoči-voči rastúcim prejavom krízy, ktorú by bolo nezodpovedné nebrať vážne. Ako by sme mohli ostať ľahostajní k problémom, ktoré plynú z takých javov, ako sú klimatické zmeny, rozširovanie púští (dezertifikácia), pokles či strata úrodnosti rozsiahlych poľnohospodárskych oblastí, znečisťovanie

81 Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1990, 1.

82 Apoštolský list *Octogesima adveniens*, 21.

83 Posolstvo k Svetovému dňu pokoja, 1990, 10.

riek a vodných plôch, strata biodiverzity, nárast počtu mimoriadnych prírodných javov, výrub lesov v rovníkovej a tropickej oblasti? Ako možno prehliadať, že narastá počet takzvaných „ekologických utečencov“: ľudí, ktorí museli v dôsledku devastácie – často aj so svojím majetkom – opustiť prostredie, v ktorom žili, aby čelili rôznym nebezpečenstvám a neznámej budúcnosti núteného presídlenia? Ako nereagovať na prebiehajúce i tie potenciálne konflikty, spojené s prístupom k prírodným zdrojom? To všetko sú otázky, ktoré majú hlboký dosah na uplatňovanie ľudských práv, ako je napríklad právo na život, výživu, zdravie a rozvoj.

5. Pritom treba mať na mysli, že ekologickú krízu nemožno posudzovať oddelene od ďalších s ňou súvisiacich otázok, keďže je úzko spojená so samotnou koncepciou rozvoja a pohľadom na človeka a jeho vzťahy s ostatnými ľuďmi i so stvorenstvom. Preto je rozumné urobiť hlbokú a prezieravú revíziu modelu rozvoja a tiež sa zamyslieť nad významom ekonomiky a jej cieľmi, aby sa mohli napraviť rôzne nedostatky a deformácie. Vyžaduje si to ekologický stav našej planéty, ako aj – a predovšetkým – kultúrna a morálna kríza človeka, ktorej symptómy sú už dlhší čas evidentné v každej časti sveta⁸⁴. Ľudstvo potrebuje hlbokú kultúrnu obnovu; potrebuje znovu objaviť tie hodnoty, ktoré predstavujú solídny základ, na ktorom možno vybudovať lepšiu budúcnosť pre všetkých. Krízové situácie, ktoré dnes prežívame – či už sú ekonomického, potravinového, ekologického,

84 Porov. BENEDIKT XVI., encyklika *Caritas in veritate*, 32.

alebo sociálneho charakteru –, sú v základe aj morálnymi krízami, ktoré spolu súvisia. Zaväzujú na to, aby sa spoločná cesta ľudstva nanovo naplánovala. Zaväzujú zvlášť na taký spôsob života, ktorý charakterizuje striednosť a solidarita, ako aj nové pravidlá a formy angažovania sa a ktorý si s dôverou a odvahou osvojuje už získané pozitívne skúsenosti a rozhodne odmieta tie negatívne. Iba tak sa súčasná kríza môže stať príležitosťou na rozlišovanie a nové plánovanie.

6. Či vari neplatí, že na začiatku toho, čo v kozmickom zmysle voláme „príroda“, je „plán lásky a pravdy“? Svet „nie je výtvorom nevyhnutnosti ani slepého osudu či náhody... pochádza zo slobodnej vôle Boha, ktorý chcel dať stvoreniam účasť na svojom bytí, na svojej múdrosti a na svojej добрote“.⁸⁵ *Kniha Genezis* nás na prvých stranách oboznamuje s múdрым plánom vesmíru, ktorý je plodom Božej myšlienky a ktorého vrcholom sú muž a žena, stvorenie na obraz a podobu Stvoriteľa, aby „naplnili zem“ a „podmanili si ju“ ako „správcovia“ samého Boha⁸⁶. Harmóniu medzi Stvoriteľom ľudstva a stvorenstvom, ktorú opisuje Sväté písmo, narušil hriech Adama a Evy, muža a ženy, ktorí túžili zaujať Božie miesto a odmietli uznať, že sú jeho stvoreniami. Dôsledkom toho sa narušila aj úloha človeka „podmaniť si“ zem, „obrábať ju a strážiť“, a medzi ním a ostatným stvorenstvom vznikol konflikt⁸⁷. Človek

⁸⁵ Porov. *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 295.

⁸⁶ Porov. *Gn* 1, 28.

⁸⁷ Porov. *Gn* 3, 17–19.

sa nechal ovládnuť egoizmom a stratil zmysel pre Božie poverenie. Vo vzťahu k stvoreniu sa začal správať ako vykorisťovateľ či absolútny vládca. No pravý význam pôvodného Božieho príkazu jasne zaznačeného v *Knihe Genezis* nespočíva len v odovzdaní moci, ide skôr o výzvu na zodpovednosť. Nakoniec aj známa antická múdrosť vraví, že príroda nám nie je k dispozícii ako „kopa náhodne rozptýlených smetí“⁸⁸, a biblické Zjavenie nám dáva poznať, že príroda je darom od Stvoriteľa, ktorý jej dal vnútorný poriadok, aby v nej človek mohol nájsť náležité usmerenie, ako ju „obrábať a strážiť“^{89, 90}. Všetko, čo existuje, patrí Bohu, ktorý to zveril ľuďom, no nie na to, aby s tým zaobchádzali svojvoľne. A keď sa človek namiesto toho, aby splnil svoju úlohu spolupracovníka Boha v diele stvorenia, stavia na jeho miesto, vyvolá tým napokon vzburu prírody, ktorú „skôr tyranizuje, ako spravuje“⁹¹. Človek má povinnosť vládnuť nad stvorenstvom zodpovedne, ochraňovať ho a zveľaďovať⁹².

7. Treba, žiaľ, konštatovať, že množstvo ľudí v rozličných krajinách a regiónoch sveta prežíva v dôsledku nedbalého zaobchádzania s prírodou alebo odmietania zodpovedného prístupu zo strany mnohých čoraz väčšie problémy. Druhý vatikánsky koncil pripomenul, že „Boh určil zem so všetkým, čo

88 HERAKLEITOS Z EFEZU (cca. 535 pred Kr. – 475 pred Kr.), fragment 22B124, in H. DIELS – W. KRANZ, *Die Fragmente der Vorsokratiker*, Weidmann, Berlin 1952.

89 Porov. *Gn* 2, 15.

90 Porov. BENEDIKT XVI., encyklika *Caritas in veritate*, 48.

91 JÁN PAVOL II., encyklika *Centesimus annus*, 37.

92 Porov. BENEDIKT XVI., encyklika *Caritas in veritate*, 50.

obsahuje, na užívanie všetkým ľuďom a národom“⁹³. Veď bohatstvo stvorenstva patrí celému ľudstvu. Terajšie tempo ťažby však vážne ohrozuje dostupnosť niektorých prírodných zdrojov nielen pre súčasné generácie, ale predovšetkým pre tie budúce⁹⁴. Nie je ťažké si teda uvedomiť, že škody na životnom prostredí sú často dôsledkom nedostatku prezieravých politických plánov alebo sledovania krátkozrakých ekonomických záujmov, ktoré sa, žiaľ, často menia na vážnu hrozbu pre stvorenstvo. Aby bolo možné čeliť tomuto javu, vychádzajúc z toho, že „každé ekonomické rozhodnutie má dôsledok morálnej povahy“⁹⁵, je nutné, aby každá ekonomická aktivita čo najviac rešpektovala životné prostredie. Keďže nám prírodné zdroje slúžia, treba sa starať o ich zachovanie, predvídajúc aj náklady – čo sa týka životného prostredia i sociálnej oblasti –, aby bolo možné posúdiť ich miesto v rámci samotnej ekonomickej aktivity. Medzinárodné autority a národné vlády nesú zodpovednosť za správne podnety, ktoré pomôžu účinne odporovať takým spôsobom využívania prírody, ktoré sú pre ňu škodlivé. V záujme ochrany prírody, prírodných zdrojov a podnebia treba na jednej strane dodržiavať správne stanovené normy – tak z pohľadu práva, ako aj ekonomiky – a na druhej strane treba mať na mysli náležitú solidaritu s tými, ktorí obývajú najchudobnejšie oblasti zeme, a tiež s budúcimi generáciami.

93 Pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes*, 69.

94 Porov. JÁN PAVOL II., encyklika *Sollicitudo rei socialis*, 34.

95 BENEDIKT XVI., encyklika *Caritas in veritate*, 37.

8. Zdá sa, že je skutočne najvyšší čas dospieť k čestnej *solidarite medzi generáciami*. Náklady plynúce z využívania spoločných prírodných zdrojov nemôžu ísť na úkor budúcich generácií: „Sme dedičmi predchádzajúcich pokolení a máme účasť na dobrodeniach práce našich súčasníkov, a tak máme povinnosti voči všetkým a nemôžeme sa nestarať o tých, čo prídu po nás rozšíriť kruh ľudskej rodiny. Všeobecná spolupatričnosť skutočne jestvuje a je pre nás nielen dobrodením, ale aj povinnosťou. Ide o zodpovednosť, ktorú majú súčasné generácie voči budúcim, o zodpovednosť, ktorá patrí jednotlivým štátom i medzinárodnému spoločenstvu“⁹⁶. Využívanie prírodných zdrojov by malo byť také, aby bezprostredné výhody nemali negatívne následky na ľudí alebo na iné živé bytosti v súčasnosti alebo budúcnosti; aby ochrana súkromného majetku neprekážala všeobecnému určeniu dobier⁹⁷; aby zasahovanie človeka nepoškodzovalo úrodnosť zeme pre dnešné i zajtrajšie dobro. Okrem poctivej medzigeneračnej solidarity sa zdôrazňuje naliehavá morálna povinnosť obnoviť vnútrogeneračnú solidaritu, osobitne vo vzťahoch medzi rozvojovými krajinami a tými s vysoko rozvinutým priemyslom: „Neodkladnou úlohou medzinárodného spoločenstva je nájsť inštitucionálne cesty, ako zaviesť poriadok do využívania neobnoviteľných prírodných zdrojov aj za účasti chudobných krajín, aby sa budúcnosť plánovala spoločne“⁹⁸.

96 PÁPEŽSKÁ RADA *Iustitia et pax*, *Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, 467. Trnava : SSV, 2008, s. 264; porov. PAVOL VI., encyklika *Populorum progressio*, 17.

97 Porov. JÁN PAVOL II., encyklika *Centesimus annus*, 30-31. 43.

98 BENEDIKT XVI., encyklika *Caritas in veritate*, 49.

Ekologická kríza ukazuje naliehavosť solidarity, ktorá sa premieta do priestoru a času. V rámci príčin aktuálnej ekologickej krízy je skutočne dôležité uznať historickú zodpovednosť industriálnych krajín. Hoci ani rozvinuté krajiny a zvlášť takzvané prahové krajiny nie sú zbavené vlastnej zodpovednosti za stvorenstvo, pretože všetci majú povinnosť postupne si osvojiť účinné opatrenia na ochranu životného prostredia. Ľahšie by sa to však realizovalo vtedy, ak by pri poskytovaní pomoci, odovzdávaní vedomostí a čistých technológií neprevládala sebecká vypočítavosť.

9. Nepochybné je, že jedným z kľúčových bodov, s ktorými sa musí medzinárodná komunita zaoberať, je nájsť spoločné a navzájom zastupiteľné stratégie pre energetické zdroje slúžiace na uspokojenie potreby energie súčasných i budúcich generácií. Technologicky rozvinuté spoločnosti musia byť pripravené s týmto cieľom podporiť správanie, ktoré sa vyznačuje striedanosťou, redukuje vlastnú spotrebu energie a zlepšuje podmienky na využívanie týchto zdrojov. Zároveň treba podporovať výskum a využívanie energií, ktoré majú menší škodlivý vplyv na životné prostredie, ako aj „celosvetové prerozdelenie energetických zdrojov, aby k nim mali prístup aj tie krajiny, ktoré sú ich zbavené“⁹⁹. Ekologická kríza teda ponúka historickú príležitosť na vypracovanie kolektívnej odpovede, ktorá by zmenila model globálneho rozvoja tak, aby smeroval k väčšej úcte voči stvorenstvu a integrálnemu rozvoju človeka, ktorý bude inšpirovaný typickými hodnotami lásky

99 Tamže.

k blížnemu v pravde. Preto dúfam, že sa prijme taký model rozvoja, ktorý bude založený na centrálnom postavení ľudskej bytosti, na podpore spoločného dobra a účasti na ňom, ako aj na rozvážnosti, čnosti, ktorou je charakterizované dnešné konanie s ohľadom na to, čo sa môže stať zajtra.¹⁰⁰

10. Preto, aby ľudstvo dospelo k takémuto trvalému hospodáreniu so životným prostredím a s prírodnými zdrojmi, sú jednotlivci povolaní využívať svoj rozum v oblasti vedeckého a technologického výskumu a tiež v aplikácii z neho plynúcich objavov. „Nová solidarita“, ktorú Ján Pavol II. pripomenul v Posolstve na Svetový deň pokoja 1990,¹⁰¹ a „globálna solidarita“, ktorú sám spomínam v Posolstve na Svetový deň pokoja 2009,¹⁰² sa zdajú tými základnými postojmi, ktoré majú viesť úsilie o zachovanie stvorenstva pomocou takého systému využívania zdrojov zeme, ktorý bude na medzinárodnej úrovni lepšie koordinovaný. Platí to najmä v terajšej situácii, keď sa čoraz evidentnejšie prejavuje úzky vzájomný vzťah medzi bojom proti poškodzovaniu životného prostredia a podporou integrálneho rozvoja človeka. Ide o nevyhnutnú dynamiku, keďže „integrálny rozvoj človeka sa nemôže uskutočniť bez solidárneho rozvoja ľudstva“¹⁰³. Dnes existujú mnohé vedecké možnosti i potenciálne inovatívne postupy, vďaka ktorým možno poskytnúť uspokojivé a harmonické riešenie vzťahu medzi človekom a prostredím.

100 Porov. SV. TOMÁŠ AKVINSKÝ, STh II-II, g. 49, 5.

101 Porov. č. 9.

102 Porov. č. 8.

103 PAVOL VI., encyklika *Populorum progressio*, 43.

Napríklad treba podporiť výskum zameraný na stanovenie účinnejších spôsobov na využitie veľkých možností solárnej energie. Rovnako sa pozornosť obracia na momentálne celosvetovú otázku vôd a globálneho hydrologického systému, ktorého cyklus má pre život na zemi prvoradú dôležitosť a ktorého stabilita je klimatickými zmenami vážne ohrozená. Práve tak treba preskúmať vhodné stratégie rozvoja vidieka zamerané na maloroľníkov a ich rodiny, ako aj pripraviť vhodné opatrenia na obhospodarovanie lesov, na odstraňovanie odpadu a zhodnotenie existujúcej synergie medzi opatreniami proti klimatickým zmenám a bojom proti chudobe. V tejto oblasti sú nutné náročné opatrenia na národnej úrovni, doplnené nevyhnutným medzinárodným úsilím, ktoré sú výhodné zo strednodobého a dlhodobého hľadiska. Celkovo je nutné zanechať logiku čistého konzumu, aby sa podporili také formy poľnohospodárskej a industriálnej produkcie, ktoré budú rešpektovať poriadok stvorenia a uspokoja primárne potreby všetkých. Ekologická otázka sa nerieši iba z dôvodu hrozivých perspektív, ktoré sa črtajú na horizonte v dôsledku degradácie životného prostredia. Podnetom by malo byť predovšetkým úsilie o autentickú solidaritu celosvetového rozmeru, inšpirovanú hodnotami lásky, spravodlivosti a spoločného dobra. Navyše, ako som už mal možnosť spomenúť, „technika nikdy nie je len technikou. Je prejavom človeka a jeho túžob po rozvoji, vyjadruje úsilie ľudskej duše o postupné prekonávanie istých materiálnych podmieneností. Technika je preto súčasťou poslania obrábať a strážiť zem¹⁰⁴,

104 Porov. *Gn 2*, 15.

ktorú Boh zveril človeku, a má byť zameraná na posilňovanie spojenia medzi človekom a životným prostredím, ktoré má byť zrkadlom stvoriteľskej Božej lásky.¹⁰⁵

11. Čoraz jasnejšie sa zdá, že téma devastácie životného prostredia volá na zodpovednosť správanie každého z nás, ako aj prevládajúci spôsob života, konzumné vzory a produkciu, ktoré sú často zo spoločenského, ekologického a finančno-ekonomického uhla pohľadu neudržateľné. V tejto chvíli sa ukazuje ako nevyhnutná efektívna zmena myslenia, ktorá všetkých povedie k prijatiu nového spôsobu života, v ktorom „hľadanie pravdy, krásy a dobra a spoločenstvo s inými v záujme spoločného rozvoja budú určovať spotrebu, úspory a investovanie“¹⁰⁶. Čoraz viac je potrebné podporovať výchovu k budovaniu pokoja prostredníctvom širokého spektra rozhodnutí na osobnej, rodinnej, spoločenskej a politickej rovine. Všetci sme zodpovední za ochranu a starostlivosť o stvorenstvo. Táto zodpovednosť nepozná hranice. V zmysle princípu subsidiarity je dôležité, aby sa každý na jemu zodpovedajúcej úrovni usiloval a pracoval s cieľom prekonať prevládajúce partikulárne záujmy. Úloha vychovávať k väčšej citlivosti na tieto otázky spočíva najmä na rôznych subjektoch občianskej spoločnosti a na nevládných organizáciách, ktoré sa rozhodne a veľkodušne zasadzujú za rozširovanie ekologickej zodpovednosti, ktorá by mala byť vždy zakotvená v rešpektovaní „humánnej ekológie“. Okrem toho treba zdôrazniť aj zodpovednosť

105 BENEDIKT XVI. encyklika *Caritas in veritate*, 69.

106 JÁN PAVOL II., encyklika *Centesimus annus*, 36.

médií v tejto oblasti, predložiac im pozitívne vzory, ktorými sa môžu inšpirovať. Zaoberať sa životným prostredím si vyžaduje širokú a globálnu predstavu sveta; spoločné a zodpovedné úsilie na prechod od logiky zameranej na egoistické národné záujmy k pohľadu neustále zahrnujúcemu potreby všetkých národov. Nemôžeme byť ľahostajní k tomu, čo sa deje okolo nás, pretože znečistenie ktorejkoľvek časti planéty dopadne na všetkých. Vzťahy medzi ľuďmi, spoločenskými skupinami a štátmi, tak ako aj medzi človekom a jeho prostredím, majú mať charakter úcty a „lásky v pravde“. V takom širokom kontexte je nanajvýš žiaduce, aby úsilie medzinárodného spoločenstva bolo účinné a koordinované, aby sa dosiahlo postupné odzbrojenie a svet bez nukleárnych zbraní, ktorých prítomnosť ohrozuje život na našej planéte i proces integrálneho rozvoja ľudstva v prítomnosti i v budúcnosti.

12. Cirkev má zodpovednosť za stvorenstvo a cíti, že ju musí uplatňovať aj verejne, aby bránila zem, vodu a vzduch ako dary od Boha Stvoriteľa pre všetkých, aby predovšetkým chránila človeka pred nebezpečenstvom sebazničenia. Degradácia prírody je totiž úzko spojená s kultúrou ľudského spolužitia, a preto „keď je vnútri spoločenstva rešpektovaná ‚humánna ekológia‘, má z toho osoh aj ekológia životného prostredia“.¹⁰⁷ Preto nemožno od mladých vyžadovať, aby rešpektovali životné prostredie, ak im v rodine a v spoločnosti nepomáhame rešpektovať seba samých: kniha prírody je jedinečná, tak zo

107 BENEDIKT XVI., encyklika *Caritas in veritate*, 51.

stránky životného prostredia, ako aj osobnej, rodinnej a spoločenskej etiky.¹⁰⁸ Povinnosti voči životnému prostrediu vyplývajú z povinností voči osobe ako takej i osobe v jej vzťahoch s druhými. Ohotne preto povzbudzujem do výchovy k ekologickej zodpovednosti, ktorá – ako som naznačil v encyklike *Caritas in veritate* –, chráni „humánnu ekológiu“, a teda znovu presvedčivo potvrdzuje nenarušiteľnosť ľudského života v každej jeho fáze a za každých okolností, dôstojnosť ľudskej osoby a nenahraditeľné poslanie rodiny, v ktorej sa vychováva k láske k blížnemu a k rešpektovaniu prírody.¹⁰⁹ Treba chrániť aj ľudské dedičstvo spoločnosti. Toto dedičstvo hodnôt má svoj pôvod v prirodzenom morálnom zákone, do ktorého sú tieto hodnoty vpísané a ktorý je základom rešpektovania ľudskej osoby a stvorenia.

13. Nakoniec nemožno zabudnúť ani na často rozhodujúcu skutočnosť, že v úzkom kontakte s krásou a harmóniou prírody mnohí nachádzajú pokoj, cítia sa obnovení a posilnení. Existuje teda istý druh vzájomnosti: pri starostlivosti o stvorenia konštatujeme, že skrze stvorenia sa Boh stará o nás. Na druhej strane správne chápanie vzťahu medzi človekom a životným prostredím nevedie ani k absolutizácii prírody, ani ju nepovažuje za dôležitejšiu ako človeka. Ak je učiteľský úrad Cirkvi rozpačitý, pokiaľ ide o koncepciu životného prostredia inšpirovanú ekocentrizmom a biocentrizmom, je to preto, že takáto koncepcia odstraňuje ontologický i hodnotový rozdiel medzi ľudskou osobou a ostatnými živými bytosťami. Takýmto spôsobom sa

¹⁰⁸ Porov. *tamže*, 15. 51.

¹⁰⁹ Porov. *tamže*, 28. 51. 61; JÁN PAVOL II., encyklika *Centesimus annus*, 38. 39.

v skutočnosti popiera vznešenejšia identita a úloha človeka, pričom sa uprednostňuje rovnostárska predstava o „dôstojnosti“ všetkých živých bytostí. To otvára dvere novému panteizmu s novopohanskými akcentmi, podľa ktorého spása človeka pochádza zo samotnej prírody chápanej v čisto naturalistickom zmysle. Cirkev však vyzýva na vyvážený prístup, rešpektujúci „gramatiku“, ktorú Stvoriteľ vpísal do svojho diela, pričom zveril človeku úlohu zodpovedného ochrancu a správcu stvorenstva, úlohu, ktorú zaiste nesmie zneužiť, no ktorej sa nesmie ani zriecť. No aj opačný postoj, absolutizácia techniky a ľudskej moci, sa môže stať závažným útokom nielen proti prírode, ale aj voči samotnej ľudskej dôstojnosti.¹¹⁰

14. *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo.* Úsilie o pokoj zo strany všetkých ľudí dobrej vôle bezpochyby napomôže spoločné uznanie neoddeliteľného vzťahu, ktorý existuje medzi Bohom, ľudskými bytosťami a celým stvorenstvom. Vedení Božím zjavením a v súlade s tradíciou Cirkvi ponúkajú kresťania svoj prínos. O vesmíre a jeho zázrakoch uvažujú vo svetle stvoriteľského diela Otca a vykupiteľského diela Krista, ktorý svojou smrťou a zmŕtvychvstaním zmieril s Bohom „všetko, čo je na zemi aj čo je na nebi“ (Kol 1, 20). Ukrižovaný a zmŕtvychvstalý Kristus dal ľudstvu ako dar Ducha Posväcovateľa, ktorý ho vedie po ceste dejín v očakávaní dňa, v ktorom slávnym návratom Pána budú ustanovené „*nové nebo a nová zem*“ (2 Pt 3, 13),

110 Porov. BENEDIKT XVI., encyklika *Caritas in veritate*, 70.

v ktorých bude navždy panovať spravodlivosť a pokoj. Ochrániť životné prostredie v záujme budovania pokojného sveta je preto povinnosťou každého človeka. Je to naliehavá úloha, ktorej treba čeliť s obnoveným a kolektívnym úsilím; je to tiež prozreteľnosťná príležitosť zanechať novým generáciám perspektívu lepšej budúcnosti pre všetkých. To nech si uvedomia predstavitelia národov i tí na rozličných úrovniach, ktorým leží na srdci osud ľudstva: ochrana stvorenstva a napomáhanie pokoja sú úzko navzájom prepojené skutočnosti! Preto vyzývam všetkých veriacich, aby sa s vrúcnou modlitbou obrátili k Bohu, všemocnému Stvoriteľovi a milosrdnému Otcovi, aby každý človek vo svojom srdci prijal a prežíval túto naliehavú výzvu: Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo.

Vo Vatikáne 8. decembra 2009

Katechizmus Katolíckej cirkvi

Viditeľný svet

337. Sám Boh stvoril viditeľný svet v celej jeho nádhere, mnohotvárnosti a poriadku. Písmo symbolicky predstavuje dielo Stvoriteľa ako postupnú šesťdennú Božiu „prácu“, ktorá sa končí „odpočinkom“ na siedmy deň¹¹¹. Čo sa týka stvorenia, posvätný text učí pravdy, ktoré Boh zjavil pre našu spásu;¹¹² ony umožňujú „poznať vnútornú povahu celého *stvorenia*, jeho hodnotu a jeho zameranie na Božiu slávu“.¹¹³

338. *Nejestvuje nič, čo by nevďačilo za svoje jestvovanie Bohu Stvoriteľovi.* Svet sa začal, keď ho Božie Slovo vytvorilo z ničoho. Všetky jestvujúce bytosti, celá príroda a celé ľudské dejiny majú korene v tejto prvotnej udalosti: je to „genéza“ vzniku sveta a začiatku času.¹¹⁴

339. *Každé stvorenie má svoju vlastnú dobrotu a dokonalosť.* O jednotlivých dielach „šiestich dní“ sa hovorí: „A Boh videl, že je to dobré.“ „Lebo už tým, že sú stvorené, dostávajú všetky veci svoju stálosť, pravdivosť, dobrotu, vlastné zákony a svoj poriadok.“¹¹⁵ Rozličné stvorenia, ktoré Boh chcel v ich vlastnom bytí, odzrkadľujú, každé svojím spôsobom, lúč nekonečnej Božej múdrosti a dobroty. Preto

111 Porov. *Gn* 1, 1 – 2, 4.

112 Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogm. konšt. *Dei verbum*, 11: AAS 58 (1966) 823.

113 DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogm. konšt. *Lumen gentium*, 36: AAS 57 (1965) 41.

114 Porov. SV. AUGUSTÍN, *De Genesi contra Manichaeos*, 1,2,4: PL 36,175.

115 DRUHÝ Vatikánsky koncil, past. konšt. *Gaudium et spes*, 36: AAS 58 (1966) 105.

človek má rešpektovať dobrotu vlastnú každému stvoreniu, aby sa vyhol nezriadenému používaniu vecí, ktoré opovrhuje Stvoriteľom a má neblahé následky pre ľudí a ich prostredie.

340. *Vzájomnú závislosť stvorenia* chcel Boh. Slnko a mesiac, céder a kvietok, orol a vrabec: ich nespočetné rozdiely a odlišnosti znamenajú, že ani jedno stvorenie si samo nestačí. Stvorenia jestvujú iba v závislosti jedných od druhých, aby sa navzájom dopĺňali v službe jedných druhým.

341. Krása vesmíru. Poriadok a súlad stvoreného sveta vyplýva z rozmanitosti bytostí a vzťahov medzi nimi. Človek tieto vzťahy postupne objavuje ako prírodné zákony. Budia obdiv vedcov. Krása stvorenia odzrkadľuje nekonečnú krásu Stvoriteľa. Má vzbudzovať úctu a podriadenosť rozumu a vôle človeka.

342. *Hierarchiu stvorenia* vyjadruje poradie „šiestich dní“, ktoré postupuje od menej dokonalého k dokonalejšiemu. Boh miluje všetky svoje stvorenia¹¹⁶ a stará sa o každé, ešte aj o vrabce. No Ježiš hovorí: „*Vy ste cennejší ako mnoho vrabcov*“ (Lk 12, 7) alebo aj: „*O koľko viac je človek ako ovca!*“ (Mt 12, 12).

343. *Človek je vrcholom* stvoriteľského diela. Inšpirovaný opis stvorenia to vyjadruje tak, že jasne odlišuje stvorenie človeka od stvorenia ostatných tvorov.¹¹⁷

344. Medzi všetkými stvoreniami jestvuje vzájomný vzťah, lebo všetky majú toho istého Stvoriteľa a všetky sú zamerané na jeho slávu:

116 Porov. Ž 145, 9.

117 Porov. Gn 1, 26.

„Bud' pochválený, môj Pane, so všetkými tvojimi stvoreniami,

najmä za pána brata Slnko,
ktoré je deň a ty nás ním osvetľuješ.

A ono je krásne a žiari veľkým jasom:
je znakom teba, Najvyšší...

Bud' pochválený, môj Pane, za sestru Vodu,
ktorá je veľmi užitočná a ponížená,
vzácná a čistá...

Bud' pochválený, môj Pane, za našu sestru, matku
Zem,

ktorá nás udržiava a živí
a rodí rozličné plody
s pestrými kvetmi a trávou...

Chváľte a zvelebujte môjho Pána,
ďakujte mu a slúžte mu
s veľkou pokorou.⁶¹¹⁸

349. *Ôsmy deň.* Ale pre nás svitol nový deň: deň Kristovho zmŕtvychvstania. Siedmy deň zakončuje prvé stvorenie. Na ôsmy deň sa začína nové stvorenie. Takto dielo stvorenia vrcholí v ešte väčšom diele vykúpenia. Prvé stvorenie má svoj zmysel a vrchol v novom stvorení v Kristovi, ktorého jas prevyšuje jas prvého stvorenia.¹¹⁹

Rešpektovanie neporušiteľnosti stvorenstva

2415. Siedme prikázanie vyžaduje rešpektovanie neporušiteľnosti stvorenstva. Zvieratá, ako aj rastliny a neživé bytosti sú určené na spoločné dobro minulého,

118 SV. FRANTIŠEK ASSISKÝ, *Canticum fratris Solis: Opuscula S. Francisci Assisiensis*, vyd. C. ESSER (Grottaferrata 1978), s. 84-86.

119 Porov. *Rímsky misál, Veľkonočná vigília*, modlitba po prvom čítaní (vyd. SÚSCM Typis Polyglottis Vaticanis 1980), s. 211.

terajšieho i budúceho ľudstva.¹²⁰ Využívanie nerastných, rastlinných a živočíšnych zdrojov sveta nemožno oddeľovať od rešpektovania morálnych požiadaviek. Vláda nad neživými a nad inými živými bytosťami, ktorú dal Stvoriteľ človekovi, nie je absolútna; je vymedzená starostlivosťou o kvalitu života blížneho, vrátane budúcich generácií; vyžaduje posvätnú úctu k neporušiteľnosti stvorenstva.¹²¹

2416. *Zvieratá* sú Božie tvory. Boh ich zahŕňa svojou prozreteľnou starostlivosťou. Už svojím jestvovaním ho veľbia a oslavujú.¹²³ Aj ľudia majú byť k nim láskaví. Je vhodné si pripomenúť, s akou ohľaduplnosťou zaobchádzali so zvieratami svätých, ako svätý František Assiský alebo svätý Filip Neri.

2417. Boh zveril zvieratá do správy tomu, ktorého stvoril na svoj obraz.¹²⁴ Je teda oprávnené používať zvieratá na pokrm a zhotovovanie šatstva. Možno ich udomáčniť, aby pomáhali človekovi pri jeho prácach a v jeho voľnom čase. Lekárske a vedecké pokusy na zvieratách sú morálne prijateľné, ak zostávajú v rozumných medziach a prispievajú k liečeniu ľudí alebo k záchrane ľudských životov.

2418. Protirečí ľudskej dôstojnosti zvieratá zbytočne trápiť a márníť ich životy. Rovnako je nedôstojné utrácať na ne sumy peňazí, ktoré by mali prednostne zmierňovať ľudskú biedu. Zvieratá možno mať rád, ale nemá sa na ne zameriavať láska, ktorá patrí len ľuďom.

¹²⁰ Porov. *Gn* 1, 28–31.

¹²¹ Porov. JÁN PAVOL II., encyklika *Centesimus annus*, 37-38: AAS 83 (1991) 840-841.

¹²² Porov. *Mt* 6, 26.

¹²³ Porov. *Dan* 3, 79-81.

¹²⁴ Porov. *Gn* 2, 19-20.

Kompendium sociálnej náuky Cirkvi

Ochrana prostredia

I. Biblické aspekty

451. *Základom viery Božieho ľudu je živá skúsenosť Božej prítomnosti v dejinách: „Boli sme otrokmi faraóna v Egypte a Pán nás vyviedol z Egypta silnou rukou“ (Dt 6, 21). Uvažovanie o dejinách umožňuje zhrnúť minulosť a objaviť Božie dielo až po vlastné korene: „Môj otec bol blúdiaci Aramejčan“ (Dt 26, 5); Boh môže svojmu ľudu povedať: „Vzal som teda vášho otca Abraháma z druhej strany Rieky“ (Joz 24, 3). Je to úvaha, ktorá umožňuje hľadať s dôverou do budúcnosti vďaka prísľubu a zmluve, ktorú Boh nepretržite obnovuje. *Viera Izraela pokračuje v čase a priestore tohto sveta, ktorý sa nevnúma ako nepriateľské prostredie alebo zlo, od ktorého sa treba oslobodiť, ale predovšetkým ako dar samého Boha, miesto a plán, ktorý on zveruje zodpovednému riadeniu a pracovitosti človeka.* Príroda, dielo Božej tvorivej činnosti, nie je nebezpečným konkurentom. Boh, ktorý urobil všetky veci, každú z nich „videl, že je dobrá“¹²⁵. Na vrchole svojho stvorenia, ako to, čo je „*veľmi dobré*“ (Gn 1, 31), stvoril Boh človeka. Spomedzi všetkých stvorení Boh jedine muža a ženu chcel mať „*na svoj obraz*“ (Gn 1, 27). Im zveril zodpovednosť za celé stvorenie, úlohu chrániť harmóniu a rozvoj.¹²⁶ Mimoriadne puto s Bohom vysvetľuje prioritnú pozícia ľudského manželstva v poriadku stvorenia.*

¹²⁵ Porov. Gn 1, 4.10.12.18.21.25.

¹²⁶ Porov. Gn 1, 26 - 30.

452. *Vzťah človeka k svetu je základným prvkom ľudskej identity. Ide o vzťah, ktorý sa rodí ako ovocie ešte hlbšieho vzťahu človeka k Bohu. Pán chcel ľudskú osobu ako svojho partnera: len v dialógu s Bohom človek nachádza svoju pravdu, z ktorej čerpá inšpiráciu a normy na plánovanie budúcnosti sveta ako záhrady, ktorú mu Boh zveril, aby ju obrábal a strážil.¹²⁷ Ani hriech neodstraňuje túto úlohu, aj keď vznešenosť práce zafažuje bolesťou a utrpením.¹²⁸ V modlitbe Izraela je stvorenie vždy predmetom chvály. „Aké mnohoraké sú tvoje diela, Pane! Všetko si múdro urobil“ (Ž 104, 24). Spása sa chápe ako nové stvorenie obnovujúce tú harmóniu a možnosti rastu, ktoré hriech zničil: „Ja stvorím nové nebo a novú zem“ (Iz 65, 17) – hovorí Pán – „vtedy bude z púšte sad... a v púšti sa usadí právo... Môj ľud bude bývať v príbytku pokoja“ (Iz 32, 15.18).*

453. *Definitívna spása, ktorú Boh ponúka celému ľudstvu prostredníctvom svojho Syna, sa neuskutočňuje mimo tohto sveta. Aj keď je ranený hriechom, má poznať úplné očistenie¹²⁹, z ktorého vyjde obnovený¹³⁰, až sa napokon stane miestom, kde „prebýva spravodlivosť“ (2 Pt 3, 13). Ježiš počas verejného účinkovania oceňuje prírodné prvky. Nie je len múdrom rozprávačom obrazov, ktoré rád ponúka v podobstvách, ale aj vládcom¹³¹. Pán kladie prírodu do svojho vykupiteľského plánu. Žiada svojich učeníkov, aby pozerali na veci, obdobia a ľudí s dôverou*

¹²⁷ Porov. Gn 2, 15.

¹²⁸ Porov. Gn 3, 17 - 19.

¹²⁹ Porov. 2 Pt 3, 10.

¹³⁰ Porov. Iz 65, 17; 66, 22; Zjv 21, 1.

¹³¹ Porov. búrka na mori Mt 14, 22 - 33; Mk 6, 45 - 52; Jn 6, 16 - 21.

detí, ktoré vedia, že prozreteľný Otec ich nemôže opustiť¹³². *Kristov učeník, ďaleký od toho, aby sa stal otrokom vecí, musí vedieť, ako si nimi poslúžiť, aby správne používal majetok*¹³³.

454. *Ježišov vstup do svetových dejín má vrchol vo Veľkej noci, kde sa aj sama príroda zúčastňuje na dráme odmietnutého Božieho Syna a na víťazstve jeho zmŕtvychvstania*¹³⁴. Prostredníctvom smrti a zapaženia do žiarivej novosti zmŕtvychvstania sa v Ježišovi začína nový svet, v ktorom je všetko podriadené jemu¹³⁵, a opäť uvádza tieto vzťahy do harmónie, ktorú hriech zničil. Vedomie nezrovnalostí medzi človekom a prírodou musí sprevádzať poznanie, že v Ježišovi došlo k zmiereniu človeka a sveta s Bohom tak, aby každý človek, vedomý si Božej lásky, mohol opäť nájsť stratený pokoj: „*Kto je teda v Kristovi, je novým stvorením. Staré sa pominulo a nastalo nové*“ (2 Kor 5, 17). Príroda, ktorá bola stvorená Slovom, je zmierená s Bohom a upokojená prostredníctvom toho istého Slova, ktoré sa stalo telom¹³⁶.

455. *Kristovou vykupiteľskou silou nie je uzdravené len vnútro človeka, ale dotkla sa aj celej jeho telesnosti; celé stvorenie má účasť na obnove, ktorá vychádza z Pánovej Veľkej noci, aj keď ešte vo vzdychoch pôrodných bolestí*¹³⁷, v očakávaní uskutočnenia „*nového neba a novej zeme*“¹³⁸, ktoré sú darom

132 Porov. Lk 11, 11 - 13.

133 Porov. Lk 16, 9 - 13.

134 Porov. Mt 27, 45.51; 28, 2.

135 Porov. 1 Kor 15, 20 - 28.

136 Porov. Kol 1, 15 - 20.

137 Porov. Rim 8, 19 - 23.

138 Porov. Zjv 21, 1.

konca čias a naplnením spásy. Tejto spáse už medzičasom nič nie je cudzie: vo všetkých životných podmienkach je kresťan povolaný, aby slúžil Kristovi, žil podľa jeho Ducha, dal sa viesť láskou, základom nového života, ktorá privádza svet i človeka k svojim počiatkom: „*svet, život i smrť, prítomnosť aj budúcnosť – všetko je vaše, ale vy ste Kristovi a Kristus Boží*“ (1 Kor 3, 22 – 23).

II. Človek a vesmír

456. *Postoje kresťanov k využívaniu zeme i k rozvoju vedy a techniky inšpiruje biblická vízia.* Druhý vatikánsky koncil tvrdí, že človek „prevyšuje vesmír svojou inteligenciou, ktorou má účasť na svetle Božieho rozumu“.¹³⁹ Konciloví otcovia uznávajú pokroky vďaka neúnavnému uplatňovaniu ľudského dôvtipu počas storočí v prírodných vedách, technike a slobodných umeniach.¹⁴⁰ Súčasný človek „najmä vďaka vede a technike rozšíril a neprestajne rozširuje svoju vládu takmer na celú prírodu“.¹⁴¹

Človek, pretože je „stvorený na Boží obraz, dostal príkaz ovládnuť zem so všetkým, čo v sebe zahŕňa, spravovať svet v spravodlivosti a svätosti a zamerať samého seba a vesmír na Boha, uznávajúc ho za Stvoriteľa všetkých vecí, aby podriadením všetkých vecí človekovi sa Božie meno velebilo všade na zemi“. Koncil učí, že „individuálna a kolektívna ľudská činnosť – čiže to obrovské úsilie, ktoré

139 DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, past. konšt. *Gaudium et spes*, 15: AAS 58 (1966) 1036.

140 Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, past. konšt. *Gaudium et spes*, 15: AAS 58 (1966) 1036.

141 DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, past. konšt. *Gaudium et spes*, 33: AAS 58 (1966) 1052.

ľudstvo v priebehu vekov vyvíja na zlepšenie svojich životných podmienok – sama osebe zodpovedá Božím úmyslom“.¹⁴²

457. *Výsledky vedy a techniky sú samy osebe pozitívne*: kresťania „teda ani len nepomyslia na to, aby stavali výdobytky ľudského génia a ľudskej schopnosti proti Božej moci alebo aby pokladali rozumné stvorenie akoby za akéhosi súpera Stvoriteľa. Naopak, sú presvedčení, že úspechy ľudstva sú znakom Božej veľkosti a ovocím jeho nevýslovných úmyslov“.¹⁴³ Konciloví otcovia zdôrazňujú aj skutočnosť, že „čím viac rastie moc ľudí, tým rozsiahlejšia je oblasť ich osobnej a kolektívnej zodpovednosti“,¹⁴⁴ a že každá ľudská činnosť podľa Božieho plánu a jeho vôle musí vyhovovať skutočnému dobru ľudstva.¹⁴⁵ V tomto smere magistérium viackrát zdôraznilo, že Katolícka cirkev sa nijakým spôsobom nestavia proti pokroku,¹⁴⁶ naopak, pokladá „vedu a techniku... za vynikajúci výsledok ľudskej tvorivosti, ktorá je Božím darom, keďže nám poskytuje obrovské možnosti, z ktorých sa s vďačnou dušou tešíme“.¹⁴⁷ Preto „ako veriaci v Boha, ktorý pokladal

142 DRUHÝ Vatikánsky koncil, past. konšt. *Gaudium et spes*, 34: AAS 58 (1966) 1052.

143 DRUHÝ Vatikánsky koncil, past. konšt. *Gaudium et spes*, 34: AAS 58 (1966) 1053.

144 DRUHÝ Vatikánsky koncil, past. konšt. *Gaudium et spes*, 34: AAS 58 (1966) 1053.

145 Porov. DRUHÝ Vatikánsky koncil, past. konšt. *Gaudium et spes*, 35: AAS 58 (1966) 1053.

146 Porov. JÁN PAVOL II., prejav počas návštevy v Mercy Maternity Hospital, Melbourne (28. novembra 1986): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, IX, 2 (1986) 1732 -1736.

147 JÁN PAVOL II., prejav počas stretnutia s vedeckými pracovníkmi a predstaviteľmi Univerzity Spojených národov, Hirošima (25. februára 1981), 3: AAS 73 (1981) 422.

prirodenosť, ktorú stvoril, za ‚dobrú‘, tešíme sa z technického a ekonomického rozvoja, ktorý sa človekovi darí uskutočňovať vďaka svojmu rozumu“.¹⁴⁸

458. *Všeobecné úvahy magistéria o vede a technike platia aj pre ich využitie v prírodnom a poľnohospodárskom prostredí.* Cirkev oceňuje „úspechy, ktoré pochádzajú – a ešte aj môžu pochádzať – zo štúdiá a aplikácií molekulárnej biológie, doplnenej inými disciplínami, ako je genetika a jej technologická aplikácia v poľnohospodárstve a priemysle“.¹⁴⁹ Isteže, „technika by mohla priamou aplikáciou vytvoriť vzácny nástroj na vyriešenie vážnych problémov, počnúc hladom a chorobou, prostredníctvom pestovania rôznych rastlín, rozvinutejších, odolnejších a vzácnejších liekov“.¹⁵⁰ Je však dôležité zdôrazňovať pojem „priamej aplikácie“, pretože „vieme, že tento potenciál nie je neutrálny: môže sa využiť na rozvoj ľudstva alebo na jeho úpadok“.¹⁵¹ Preto „je nevyhnutné zachovávať postoj rozvážnosti a starostlivo posudzovať prírodu, ciele a spôsoby rôznych foriem aplikovanej technológie“.¹⁵² Takže vedci musia „naozaj využiť bádanie a technické možnosti na službu pre

148 JÁN PAVOL II., prejav k robotníkom v závodoch Olivettiho v Ivree (19. marca 1990), 5: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XIII, 1 (1990) 697.

149 JÁN PAVOL II., prejav v Pápežskej akadémii vied (3. októbra 1981), 3: AAS 73 (1981) 670.

150 JÁN PAVOL II., prejav k účastníkom kongresu Národnej akadémie vied pri dvestom výročí založenia (21. septembra 1982), 4: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, V, 3 (1982) 513.

151 JÁN PAVOL II., prejav počas stretnutia s vedeckými pracovníkmi a predstaviteľmi Univerzity Spojených národov, Hirošima (25. februára 1981), 3: AAS 73 (1981) 422.

152 JÁN PAVOL II., prejav k robotníkom v závodoch Olivettiho v Ivree (19. marca 1990), 5: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XIII, 1 (1990).

ľudstvo“,¹⁵³ vedieť ich podriaďiť „morálnym princípom a hodnotám, ktoré plne rešpektujú a realizujú dôstojnosť človeka“.¹⁵⁴

459. *Hlavným východiskovým bodom pre každú vedeckú i technickú aplikáciu je úcta k človeku, ktorá ju musí sprevádzať ako žiaduci postoj úcty k iným živým stvoreniam. Keď sa myslí na ich pozmenenie, „treba brať ohľad na prirodzenosť každej bytosti a na jej vzájomnú spojitosť v usporiadanom systéme“.*¹⁵⁵ V tomto zmysle veľkolepé možnosti biologického bádania vzbudzujú hlboké znepokojenie, keďže „ešte nie sme schopní zhodnotiť zmätok, ktorý sa vniesol do prírody nezodpovednou genetickou manipuláciou a nerozvážnym vývojom nových druhov rastlín a živočíchov, nehovoriac o neprijateľných zásahoch do pôvodu samého ľudského života“.¹⁵⁶ „Konštatovalo sa, že aplikovanie niektorých objavov v priemyselnej a poľnohospodárskej oblasti neskôr prináša negatívne účinky. To neúprosne zdôraznilo, že žiaden zásah do oblasti ekosystému nemôže nerešpektovať úvahy o jeho dôsledkoch v iných oblastiach a všeobecne blahobyt budúcich generácií.“¹⁵⁷

460. *Človek teda nesmie zabudnúť, že „schopnosť vlastnou prácou meniť a v určitom zmysle ,tvoriť’ svet*

153 JÁN PAVOL II., homília pri slávení svätej omše vo Victorian Racing Club, Melbourne (28. novembra 1986), 11: Insegnamenti di Giovanni Paolo II, IX, 2 (1986) 1730.

154 JÁN PAVOL II., prejav v Pápežskej akadémii vied (23. októbra 1982), 6: Insegnamenti di Giovanni Paolo II, V, 3 (1982) 898.

155 JÁN PAVOL II., encyklika *Sollicitudo rei socialis*, 34: AAS 80 (1988), 559.

156 JÁN PAVOL II., Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1990, 7: AAS 82 (1990) 151.

157 JÁN PAVOL II., Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1990, 6: AAS 82 (1990) 150.

sa vždy deje na základe pôvodného darovania stvorených vecí zo strany Boha".¹⁵⁸ Nesmie „ľubovoľne nakladať so zemou a bezvýhradne ju podriaďovať svojej vôli, akoby nemala svoju vlastnú tvár a Bohom vopred dané určenie, ktoré človek môže rozvíjať, ale nesmie zrádzať".¹⁵⁹ Keby sa takto správal, „namiesto toho, aby plnil svoju úlohu spolupracovníka Boha v diele stvorenia, stavia sa na jeho miesto a tým vyvoláva naostatok vzburu prírody, ktorú skôr tyranizuje, ako spravuje".¹⁶⁰

Ak človek zasahuje do prírody bez jej zneužívania a poškodzovania, možno povedať, že „zasahuje nie s cieľom modifikovať prírodu, ale aby jej pomohol rozvíjať sa v zhode s vlastnou povahou stvorenia, ako to chcel Boh. Keď výskumník pracuje v tejto evidentne chúlостivej oblasti, pripája sa k Božiemu plánu. Boh chcel, aby človek bol kráľom stvorenstva".¹⁶¹ V podstate je to sám Boh, ktorý človekovi ponúka česť spolupracovať všetkými silami svojho rozumu na diele stvorenia.

III. Kríza vo vzťahu medzi človekom a životným prostredím

*461. Základné východiskové body na hodnotenie problémov, ktoré sú medzi človekom a prostredím, sa utvárajú podľa biblického posolstva a magistéria Cirkvi.*¹⁶² Na začiatku takýchto problémov možno

158 JÁN PAVOL II., encyklika *Centesimus annus*, 37: AAS 83 (1991) 840.

159 JÁN PAVOL II., encyklika *Centesimus annus*, 37: AAS 83 (1991) 840.

160 JÁN PAVOL II., encyklika *Centesimus annus*, 37: AAS 83 (1991) 840.

161 JÁN PAVOL II., prejav na 35. valnom zhromaždení Svetovej lekárskej asociácie (29. októbra 1983), 6: AAS 76 (1984) 394.

162 Porov. PAVOL VI., apošt. list *Octogesima adveniensi*, 21: AAS 63 (1971) 416 - 417.

vidieť požiadavku človeka, aby bezvýhradne ovládal veci, človeka, ktorý sa nestará o morálne požiadavky, hoci tie musia byť rozlišovacím znakom každej ľudskej činnosti.

Tendencia k „nerozvážnemu“ drancovaniu¹⁶³ stvorených zdrojov je výsledkom dlhého historického a kultúrneho procesu. „Moderná doba zaznamenala rastúcu schopnosť premieňajúcich zásahov zo strany človeka. Zámer získavania a využívania zdrojov sa stal prevládajúcim a rozšíril sa tak, že dnes dospel až do ohrozenia samej hostiteľskej kapacity životného prostredia: prostredie ako ‚zdroj‘ je v nebezpečenstve, že bude ohrozovať prostredie ako ‚domov‘. Pre mocné prostriedky premeny, ktoré ponúka technologická civilizácia, sa niekedy zdá, že rovnováha medzi človekom a prostredím dosiahla kritický bod.“¹⁶⁴

462. *Príroda sa javí ako nástroj v rukách človeka, ako skutočnosť, s ktorou musí stále pracovať, predovšetkým prostredníctvom technológie. Vychádzajúc z predpokladu, ktorý sa ukázal ako mylný, že existuje bezhraničné množstvo energie a zdrojov, ktoré sa dajú využiť a ktorých obnovenie by bolo možné v krátkom čase, pričom negatívne dôsledky manipulovania s prirodzeným poriadkom príroda je schopná absorbovať, rozšírila sa redukcionistická koncepcia, ktorá svet prírody vníma podľa mechanistického kľúča a rozvoj podľa konzumistického kľúča;*

163 PAVOL VI., apošt. list *Octogesima adveniens*, 21: AAS 63 (1971) 417.

164 JÁN PAVOL II., prejav k účastníkom Kongresu o životnom prostredí a zdraví (24. marca 1997), 2: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XX, 1 (1997) 521.

prvenstvo sa pripisuje činnosti a vlastníctvu namiesto bytiu, čo zapríčiňuje vážne formy ľudského od cudzenia.¹⁶⁵

Podobný postoj nevychádza z vedeckého technologického bádania, ale z vedeckej a technokratickej ideológie, ktorá smeruje k jeho podmieňovaniu. Rozvoj vedy a technológií nevyklučuje potrebu transcendentna a sám osebe nie je príčinou vyhrotenej sekularizácie, ktorá vedie k nihilizmu, no súbežne s tým, ako sa veda a technika vyvíjajú, vyvolávajú otázky o svojom zmysle a stále naliehajúcej nevyhnutnosti rešpektovať transcendentálny rozmer ľudskej osoby a samotného stvorenia.

463. *Správne ponímanie prostredia nesmie z jednej strany obmedziť prírodu na holý objekt manipulácie a využívania len pre osobný prospech, z druhej strany sa nesmie absolutizovať a jeho hodnota stavať nad človeka. V tomto druhom prípade sa dochádza až k bodu, že príroda alebo zem sa zbožšťujú, ako sa s tým možno ľahko stretnúť v niektorých ekologických kruhoch, ktoré žiadajú, aby sa ich koncepciám zaručil inštitucionálny medzinárodný status.*¹⁶⁶

Magistérium zdôvodnilo svoj odmietavý postoj k ekocentrickému a biocentrickému ponímaniu životného prostredia tým, že toto ponímanie, „eliminuje ontologickú a vedeckú rozdielnosť medzi človekom a ostatným žijúcim tvorstvom, pričom biosféru

165 Porov. JÁN PAVOL II., encyklika *Sollicitudo rei socialis*, 28: AAS 80 (1988), 548 – 550.

166 Porov. PÁPEŽSKÁ RADA PRE KULTÚRU A MEDZINÁBOŽENSKÝ DIALÓG, *Ježiš Kristus – prameň živej vody* (Kresťanská úvaha o new age), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2003, s.35.

pokladá za biotický celok bez rozlišovania hodnoty jednotlivých bytostí. Tak sa vylučuje vyššia zodpovednosť človeka v prospech rovnostárskej úvahy o dôstojnosti všetkých stvorených bytí“.¹⁶⁷

464. *Vízia o človekovi a veciach zbavená akéhokoľvek vzťahu k transcendentnu priviedla k odmietnutiu pojmu stvorenia a človekovi i prírode pripísala celkom autonómnou existenciu.* Puto, ktoré spája svet s Bohom, bolo narušené; toto narušenie sa skončilo tým, že človek sa odpútal od zeme a, čo je ešte horšie, ochudobnil svoju identitu. Domnieva sa, že v prostredí, kde žije, je cudzinec. Z toho vyplýva jasný dôsledok: „vzťah, ktorý má človek k Bohu, určuje jeho vzťah k blíznym a k svojmu prostrediu. Hľa, prečo kresťanská kultúra vždy uznávala v stvorených, ktoré človeka obklopujú, tiež Božie dary, ktoré treba chrániť a starať sa o ne so zmyslom pre vďačnosť voči Stvoriteľovi. Predovšetkým benediktínska a františkánska spiritualita svedčia, že tento druh podobnosti človeka so stvoreným prostredím v ňom živí postoj úcty voči svetu, ktorý ho obklopuje“.¹⁶⁸ Dnes sa viac zdôrazňuje hlboké spojenie, ktoré existuje medzi ekológiou prostredia a „humánnou ekológiou“.¹⁶⁹

167 JÁN PAVOL II., prejav k účastníkom Kongresu o životnom prostredí a zdraví (24. marca 1997), 5: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XX, 1 (1997) 522.

168 JÁN PAVOL II., prejav k účastníkom Kongresu o životnom prostredí a zdraví (24. marca 1997), 4: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XX, 1 (1997) 521.

169 JÁN PAVOL II., encyklika *Centesimus annus*, 38: AAS 83 (1991) 841.

465. *Magistérium zdôrazňuje zodpovednosť človeka chrániť prostredie, aby bolo celistvé a zdravé pre všetkých.*¹⁷⁰ „Ak sa súčasnému ľudstvu podarí dospieť k novým vedeckým schopnostiam so silným etickým rozmerom, určite bude schopné podporiť životné prostredie ako dom a ako zdroj v prospech človeka i všetkých ľudí, bude schopné vylúčiť faktory znečistenia, zaistiť hygienické a zdravé podmienky primerané pre malé skupiny ľudí, ako aj pre husto osídlené oblasti. Technológia, ktorá znečisťuje, môže aj zbaviť škodlivín, výroba, ktorá zhromažďuje, môže aj spravodlivo rozdeľovať za podmienky, že preváža etika úcty k životu a dôstojnosti človeka v prospech práv súčasných ľudských generácií, ako aj tých, ktoré prídu.“¹⁷¹

IV. Spoločná zodpovednosť

a) Prostredie ako spoločné dobro

466. *Ochrana životného prostredia je výzvou pre celé ľudstvo: rešpektovať spoločné dobro je spoločenská a všeobecná povinnosť,*¹⁷² týka sa všetkých, aby sa prekazila možnosť „beztrestne a podľa ľubovôle užívať rôzne kategórie bytostí, živé alebo neživé: živočíchy, rastliny, prírodné živly, podľa vlastných hospodárskych požiadaviek“.¹⁷³ Ide o zodpovednosť, ktorá musí dozrieť na základe globálnosti súčasnej

170 Porov. JÁN PAVOL II., encyklika *Sollicitudo rei socialis*, 34: AAS 80 (1988), 559 - 560.

171 JÁN PAVOL II., prejav k účastníkom Kongresu o životnom prostredí a zdraví (24. marca 1997), 5: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XX, 1 (1997) 522.

172 Porov. JÁN PAVOL II., encykl. *Centesimus annus*, 40: AAS 83 (1991) 843.

173 JÁN PAVOL II., encykl. *Sollicitudo rei socialis*, 34: AAS 80 (1988), 559.

ekologickej krízy s následnou nevyhnutnosťou postaviť sa proti nej globálne, keďže všetky stvorenia závisia jedny od druhých vo všeobecnom poriadku, ktorý stanovil Stvoriteľ: „treba brať ohľad na prirodzenosť každej bytosti a na jej vzájomnú spojitosť v usporiadanom systéme, ktorým je práve ‚kozmos‘“.¹⁷⁴

Toto hľadisko je mimoriadne dôležité, keď sa uvažuje v kontexte úzkych väzieb, ktoré medzi sebou zjednocujú rôzne ekosystémy, *biologicky odlišné prostredia*, o ktorých treba rozhodovať so zmyslom pre zodpovednosť a primerane ich chrániť, lebo predstavujú mimoriadne bohatstvo pre celé ľudstvo. To môže každý ľahko pozorovať napríklad v oblasti Amazonky, kde „ide o jeden z najcennejších prírodných regiónov sveta pre rovnováhu životného prostredia na celej planéte, ktorý udržiava pri živote biologickú rôznosť“.¹⁷⁵ *Pralesy* pomáhajú udržiavať základnú prírodnú rovnováhu, ktorá je pre život nevyhnutná.¹⁷⁶ Ich zničenie aj prostredníctvom nerozvážnych požiarov urýchľuje procesy obracania praľesov na púšť s nebezpečnými účinkami na zásoby vody a vystavuje nebezpečenstvu mnohé domorodé národy, ich blahobyť, ich budúce generácie. Všetci, jednotlivci i inštitúcie, sa musia cítiť zaviazaní chrániť dedičstvo ľesov a, ak je to nevyhnutné, podporovať primerané programy zalesňovania.

467. *Zodpovednosť voči prostrediu, spoločné dedičstvo ľudí, sa týka nielen požiadaviek v prítomnosti,*

174 JÁN PAVOL II., encykl. *Sollicitudo rei socialis*, 34: AAS 80 (1988), 559.

175 JÁN PAVOL II., apošt. exh. *Ecclesia in America*, 25: AAS 91 (1999) 760.

176 JÁN PAVOL II., homília vo Val Visdende počas votívneho sviatku svätého Gualberta (12. júla 1987): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, X, 3 (1987) 67.

ale aj v budúcnosti: „Sme dedičmi predchádzajúcich pokolení a máme účasť na dobrodeniach práce našich súčasníkov, a tak máme povinnosti voči všetkým a nemôžeme nestarať sa o tých, čo prídu po nás rozšíriť kruh ľudskej rodiny. Všeobecná spolupatričnosť skutočne jestvuje a je pre nás dobrodením, ale aj povinnosťou.“¹⁷⁷ *Ide o zodpovednosť, ktorú majú súčasné generácie voči budúcim,*¹⁷⁸ o zodpovednosť, ktorá patrí jednotlivým štátom i medzinárodnému spoločenstvu.

468. *Zodpovednosť voči prostrediu musí nájsť primeraný ohlas v právnej rovine.* Je dôležité, aby medzinárodné spoločenstvo vypracovalo jednotné normy, aby tieto usmernenia umožnili štátom účinnejšie kontrolovať rôzne aktivity, ktoré majú negatívne účinky na prostredie, aby chránili ekosystémy a predchádzali nehodám: „Úlohou každého štátu je, aby na vlastnom území predchádzal ničeniu atmosféry a biosféry, aby pozorne kontroloval účinky nových technologických a vedeckých objavov a ponúkol vlastným občanom záruku, že nebudú vystavení znečisťujúcim činiteľom alebo jedovatým odpadom.“¹⁷⁹

Právny obsah „*práva na zdravé a bezpečné prostredie*“¹⁸⁰ bude ovocím postupného vypracúvania, podnieteného verejnou mienkou, aby sa užívanie dobier stvorenia usporiadalo podľa požiadaviek spoločného

177 PAVOL VI., encykl. *Populorum progressio*, 17: AAS 59 (1967) 266.

178 Porov. JÁN PAVOL II., encykl. *Centesimus annus*, 37: AAS 83 (1991) 840.

179 JÁN PAVOL II., Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1990, 9: AAS 82 (1990) 152.

180 JÁN PAVOL II., prejav k Európskej komisii a Európskemu súdu pre ľudské práva, Štrasburg (8. októbra 1988), 5: AAS 81 (1989) 685; porov. tenže, Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1990, 9: AAS 82 (1990) 152; *tenže*, Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1999, 10: AAS 91 (1999) 384 – 385.

dobra a spoločnej vôle sankcionovať tých, ktorí ho znečisťujú. Len právne normy však nestačia,¹⁸¹ popri nich musí dozrievať silný zmysel pre zodpovednosť, ako aj účinná zmena v mentalite a v životnom štýle.

469. *Autority povolané rozhodovať a čeliť zdravotným a ekologickým nebezpečenstvám sa nachádzajú v situáciách, keď sa ponúkajú protirečivé vedecké údaje alebo údaje kvantitatívne nepostačujúce: vtedy môže pomôcť primeraný prepočet inšpirovaný „ princípom bezpečnostného opatrenia“, ktorý nezahrňa v sebe pravidlo na aplikovanie, ale orientáciu zameranú na riešenie neistých situácií.* Ukazuje požiadavku dočasného rozhodnutia, ktoré možno korigovať na základe nových poznatkov, ak sa eventuálne dosiahnu. Rozhodnutie musí byť úmerné vzhľadom na opatrenia, ktoré už platia pre iné nebezpečenstvá. Politické preventívne opatrenia založené na princípe bezpečnostného opatrenia si vyžadujú, aby sa rozhodnutia zakladali na porovnaní medzi predpokladanými nebezpečenstvami a dobrodeniami každého možného rozhodnutia vrátane rozhodnutia nezasahovať. S obozretným prístupom je spojená požiadavka podporovať každú námahu na získanie hlbších poznatkov vo vedomí, že veda nemôže rýchlo vylúčiť riziká. Okolnosti neistoty a provizórnosti robia transparentnosť v rozhodujúcom procese mimoriadne dôležitou.

470. *Programovanie ekonomického rozvoja musí pozorne dohliadať na „rešpektovanie celistvosti prírody*

181 Porov. JÁN PAVOL II., Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1999, 10: AAS 91 (1999) 384 – 385.

a jej rytmický poriadok“,¹⁸² pretože zdroje v prírode sú obmedzené a niektoré sa nedajú obnoviť. Súčasný rytmus drancovania vážne poškodzuje použiteľnosť niektorých prírodných zdrojov v súčasnosti i v budúcnosti.¹⁸³ Riešenie ekologických problémov vyžaduje, aby ekonomická činnosť viac rešpektovala prostredie a dávala do súladu požiadavky ekonomického rozvoja s požiadavkou ochrany prostredia. *Každá ekonomická činnosť, ktorá využíva prírodné zdroje, musí sa starať aj o ochranu prostredia a predvídať náklady*, ktoré treba zvažovať ako „základnú položku v nákladoch ekonomickej činnosti“. ¹⁸⁴ V tomto kontexte treba posudzovať vzťahy medzi ľudskou činnosťou a *klimatickými zmenami*, ktoré, keď sa berie do úvahy ich maximálna komplexnosť, sa musia primerane a stále pozorovať na vedeckej, politickej, právnej, národnej i medzinárodnej úrovni. Podnebie je dobro, ktoré treba chrániť, a vyžaduje, aby sa v správaní spotrebiteľov i pracovníkov v priemysle rozvíjal väčší zmysel pre zodpovednosť.¹⁸⁵

Ekonomika, ktorá berie do úvahy prostredie, nebude sledovať jedine cieľ, ktorým je čo najväčší zisk, pretože ochranu prostredia nemožno zaistiť len na základe finančného rozpočtu nákladov a ziskov. Prostredie je jedným z tých dobrodení, ktoré mechanizmy trhu nie sú schopné chrániť ani ich primerane

182 JÁN PAVOL II., encyklika *Sollicitudo rei socialis*, 26: AAS 80 (1988) 546.

183 Porov. JÁN PAVOL II., encyklika *Sollicitudo rei socialis*, 34: AAS 80 (1988) 559 – 560.

184 JÁN PAVOL II., príhovor na 25. generálnej konferencii FAO (16. novembra 1989), 8: AAS 82 (1990) 673.

185 Porov. JÁN PAVOL II., prejav k študijnej skupine Pápežskej akadémie vied (6. novembra 1987): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, X, 3 (1987) 1018 - 1020.

podporovať.¹⁸⁶ Všetky krajiny vrátane rozvinutých musia pokladať za urgentnú povinnosť opäť prehodnotiť spôsob využívania prírodných zdrojov. Musí sa účinne podnecovať hľadanie inovácií schopných obmedziť zlý dosah, ktorý má výroba a spotreba na prostredie.

Mimoriadna pozornosť sa musí venovať komplexným problémom týkajúcim sa *energetických zdrojov*.¹⁸⁷ Zdroje, ktoré sa nedajú obnoviť a čerpajú z nich priemyselne vyspelé krajiny, i zdroje spriemyslené len nedávno musia slúžiť celému ľudstvu. Z morálneho hľadiska, ktoré sa vyznačuje spravodlivosťou a solidaritou medzi generáciami, treba s prispením vedcov pokračovať v hľadaní nových energetických zdrojov, aby sa rozvíjalo využívanie alternatívnych zdrojov a aby sa zvyšovala bezpečnosť jadrovej energetiky.¹⁸⁸ Za využitie energie, a to z dôvodu spojenia s otázkami rozvoja a prostredia, sú politicky zodpovedné štáty, medzinárodné spoločenstvo a ekonómovia; túto zodpovednosť treba objasňovať a usmerňovať nepretržitým hľadaním spoločného a všeobecného dobra.

471. *Mimoriadnu pozornosť si zasluhuje vzťah, ktorý majú domorodé národy k svojej krajine a k vlastným zdrojom: ide o základný prejav ich*

186 Porov. JÁN PAVOL II., encykl. *Centesimus annus*, 40: AAS 83 (1991) 843.

187 Porov. JÁN PAVOL II., prejav k účastníkom plenárneho zasadania Pápežskej akadémie vied (28. októbra 1994): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XVII, 2 (1994) 567 - 568.

188 Porov. JÁN PAVOL II., prejav k účastníkom sympózia o fyzike (18. decembra 1982): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, V, 3 (1982) 1631 - 1634.

identity.¹⁸⁹ Mnohé krajiny už stratili alebo sú v nebezpečení, že v prospech mocných poľnohospodársko-priemyselných záujmov alebo z dôvodu silných procesov asimilácie a mestskej civilizácie stratia pozemky, na ktorých žijú,¹⁹⁰ s ktorými je spojený samotný zmysel ich existencie.¹⁹¹ Práva domorodých národov musia byť primerane chránené.¹⁹² Tieto národy dávajú príklad života v harmónii s prostredím, ktoré sa naučili poznať a chrániť;¹⁹³ ich mimoriadna skúsenosť je pre obohatenie celého ľudstva nenahraditeľná, avšak pritom je v nebezpečení, že bude premárnená spolu s prostredím, odkiaľ pochádza.

b) Využitie biotechnológií

472. *V posledných rokoch sa veľká pozornosť venuje otázke týkajúcej sa využívania nových biotechnológií na účely spojené s poľnohospodárstvom, zooteknikou, lekárstvom a ochranou prostredia. Nové možnosti, ktoré ponúkajú súčasné biologické*

189 Porov. JÁN PAVOL II., prejav k domorodým národom Amazonie, Manaus (10. júla 1980): AAS 72 (1980) 960 – 961.

190 Porov. JÁN PAVOL II., homília počas liturgie slova pre domorodé národy Amazonie v Peru (5. februára 1985), 4: AAS 77 (1985) 897 - 898; porov. tiež PÁPEŽSKÁ RADA *Iustitia et pax*, Za lepšie rozdelenie pôdy. Výzva na poľnohospodársku reformu (23. novembra 1997), 11, Libreria Editrice Vaticana, Citta del Vaticano 1997, s. 15 – 16.

191 Porov. JÁN PAVOL II., prejav k domorodcom v Austrálii (29. novembra 1986), 4: AAS 79 (1987) 974 – 975.

192 Porov. JÁN PAVOL II., prejav k domorodcom v Guatemale (7. marca 1983), 4: AAS 75 (1983) 742 – 743; *tenže*, prejav k domorodým národom v Kanade (18. septembra 1984), 7 - 8: AAS 77 (1985) 421 - 422; *tenže*, prejav k domorodým národom v Ekvádore (31. januára 1985), II. 1: AAS 77 (1985) 861; *tenže*, prejav k domorodcom v Austrálii (29. novembra 1986), 10: AAS 79 (1987) 976 - 977.

193 Porov. JÁN PAVOL II., prejav k domorodcom v Austrálii (29. novembra 1986), 4: AAS 79 (1987) 974 - 975; *tenže*, prejav k Indiánom (14. septembra 1987), 4: Insegnamenti di Giovanni Paolo II, X, 3 (1987) 514 - 515.

*a biogenetické techniky, vzbudzujú z jednej strany nádeje a nadšenie, z druhej strany znepokojenie a odpor. Aplikovanie biotechnológií, ich zákonitosť z morálneho hľadiska, ich dôsledky na zdravie človeka, ich dosah na prostredie a na ekonomiku sú predmetom dôkladného štúdia a živých diskusií. Ide o kontroverzné otázky, do ktorých sa zapájajú vedci a bádatelia, politici a zákonodarcovia, ekonómovia a ochrancovia životného prostredia, výrobcovia i spotrebiteľia. Kresťania nie sú voči týmto problémom indiferentní, uvedomujú si, o aké dôležité hodnoty ide.*¹⁹⁴

*473. Kresťanský obraz o stvorení zahŕňa pozitívny úsudok o zákonitosti zásahov človeka do prírody, do ktorej patria aj ďalšie živé bytosti a rovnako aj silná výzva na zmysel pre zodpovednosť.*¹⁹⁵ Veď príroda nie je posvätná alebo božská skutočnosť, ktorá je mimo ľudskej činnosti. Je predovšetkým darom, ktorý Stvoriteľ ponúkol ľudstvu, zveril ho ľudskému rozumu a morálnej zodpovednosti človeka. Preto človek nerobí nič nedovolené, keď spolu s rešpektovaním poriadku, krásy a užitočnosti jednotlivých stvorení a ich úlohy v ekosystéme zasahuje a modifikuje niektoré ich charakteristiky a vlastnosti. Odsudzujú sa také zásahy človeka, ktoré živé stvorenia alebo prírodné prostredie poškodzujú, kým chvályhodné sú zásahy, ktoré ich zlepšujú. *Prípustnosť používania biologických techník nevyčerpáva celú etickú problematiku:* tak ako pre každé ľudské správanie je nevyhnutné dôkladne hodnotiť

194 Porov. PÁPEŽSKÁ RADA PRE ŽIVOT, Biotechnológie zvierat a rastlín. Nové hranice a nové zodpovednosti, Libreria Editrice Vaticana, Citta del Vaticano 1999.

195 Porov. JÁN PAVOL II., prejav v Pápežskej akadémii vied (23. októbra 1982), 6: Insegnamenti di Giovanni Paolo II, V, 3 (1982) 898.

ich reálnu užitočnosť, ako aj možné dôsledky, či nebudú nebezpečné. V oblasti technicko-vedeckých zásahov so silným a ďalekosiahlym dosahom na živé organizmy, s možnosťou známych spätných pôsobení na dlhý čas nie je dovolené konať ľahkovážne a nezodpovedne.

474. *Moderné biotechnológie majú veľký sociálny, ekonomický a politický dosah na miestnej, národnej i medzinárodnej úrovni: hodnotia sa podľa etických kritérií, ktoré sa musia stále orientovať na ľudské vzťahy v spoločensko-ekonomickom a politickom prostredí.¹⁹⁶ Treba pamätať predovšetkým na kritériá spravodlivosti a solidarity, ktorých sa musia pridrižovať predovšetkým jednotlivci i skupiny pracujúce v oblasti výskumu a komerčného využitia biotechnológií. Neslobodno však upadnúť do omylu a spoliehať sa, že jedine rozšírenie prínosov spojených s novými biotechnológiami môže vyriešiť všetky naliehavé problémy chudoby a zaostalosti, ktoré ešte sužujú mnohé krajiny na našej planéte.*

475. *Nové technológie sa môžu v rôznych mierach využívať v duchu medzinárodnej solidarity. Predovšetkým sa má uľahčiť spravodlivá obchodná výmena oslobodená od nespravodlivých zväzkov. Rozvoj najviac stratových krajín však nebude skutočný a účinný, ak sa obmedzí len na výmenu výrobkov. Je nutné pomáhať rozvoju nevyhnutnej vedeckej a technologickej autonómie zo strany tých istých národov, aby sa podporovala výmena vedeckých a technologických poznatkov a umiestňovanie technológií do rozvojových krajín.*

196 Porov. JÁN PAVOL II., prejav v Pápežskej akadémii vied (3. októbra 1981): AAS 73 (1981) 668 - 672.

476. *Solidarita zahrňa aj výzvu na zodpovednosť voči rozvojovým krajinám, predovšetkým aby ich politické autority rozvíjali priaznivú obchodnú politiku voči svojim národom a zabezpečili výmenu technológií primeranú ich potravinárskym a zdravotníckym podmienkam. V týchto krajinách sa musia zvýšiť investície na výskum a ten sa musí zamerať na osobitné potreby vlastného územia a vlastnej populácie, pričom treba pamätať na niektoré výskumy v oblasti biotechnológie, ktoré by mohli byť potenciálne osožné, pričom vyžadujú relatívne skromné investície. Na tento účel by bolo užitočné vytvoriť národné organizácie, ktoré by boli poverené ochranou spoločného dobra a pozorne by dohliadali na riziká.*

477. *Vedci a technici pracujúci v oblasti biotechnológie sú povolani pracovať rozumne a vytrvalo pri hľadaní najlepších riešení dôležitých a naliehavých problémov výživy a zdravia. Nesmú zabúdať, že ich činnosť sa týka živého i neživého materiálu, ktorý patrí ľudstvu ako dedičstvo určené aj pre budúce generácie; u veriacich ide o dar prijatý od Stvoriteľa, zverený ľudskému rozumu a slobode, ktoré sú tiež darom Najvyššieho. Kiežby vedci vedeli vložiť svoju energiu a schopnosti do nadšeného hľadania, vedeného jasným a čestným svedomím.*¹⁹⁷

478. *Podnikatelia a osoby zodpovedné za verejné organizácie, ktoré sa zaoberajú výskumom, výrobou*

197 Porov. JÁN PAVOL II., prejav v Pápežskej akadémii vied (23. októbra 1982): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, V, 3 (1982) 895 - 898; tenže, prejav k účastníkom kongresu Národnej akadémie vied pri dvestom výročí založenia (21. septembra 1982): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, V, 3 (1982) 511 - 515.

a obchodovaním s výrobkami pochádzajúcimi z nových biotechnológií, musia pamätať nielen na oprávnený zisk, ale aj na spoločné dobro. Tento princíp, platný pre každý druh ekonomickej činnosti, sa stáva mimoriadne dôležitý, keď ide o aktivity spojené s výživou, lekárstvom, ochranou zdravia a prostredia. Podnikatelia a osoby zodpovedné za verejné organizácie môžu svojimi rozhodnutiami orientovať rozvoj v oblasti biotechnológií na veľmi nádejné ciele, čo sa týka boja proti hladu, najmä v najchudobnejších krajinách, boja proti chorobám a boja za ochranu životného prostredia, ktoré je dedičstvom všetkých.

479. *Za skúmanie možností, prospechu i eventuálnych nebezpečenstiev spojených s využívaním biotechnológií sú zodpovední politici, zákonodarcovia a verejní činitelia.* Je nežiaduce, aby ich rozhodnutia na národnej i medzinárodnej úrovni ovplyvňovali tlaky vedené partikulárnymi záujmami. Verejné autority musia podporovať aj šírenie pravdivých informácií pre verejnú mienku a rozhodovať tak, ako je to najvhodnejšie pre spoločné dobro.

480. *Aj tí, čo sú zodpovední za informácie, majú dôležitú úlohu, ktorú majú vykonávať rozvážne a objektívne.* Spoločnosť od nich očakáva úplnú a objektívnu informovanosť, ktorá občanom pomôže vytvárať si správny názor na biotechnologické výrobky, a to predovšetkým preto, že ide o niečo, čo sa týka najmä spotrebiteľov. Dokonca sa neslobodno ani pokúšať o povrchnú informovanosť, živenú ľahkovážnymi entuziazmami alebo neovereným šírením paniky.

c) Prostredie a šírenie dobier

481. *Sociálna náuka vyzýva, aby sa aj v oblasti ochrany prostredia pamätalo, že pozemské dobrodenia stvoril Boh na to, aby ich múdro využívali všetci: tieto dobrá sa majú nestranne využívať podľa spravodlivosti a lásky. V podstate ide o to, aby sa zabránilo nespravodlivému hromadeniu zdrojov: žiadostivosť je na osobnej i spoločenskej úrovni v protiklade s poriadkom stvorenia.¹⁹⁸ Súčasným celosvetovým ekologickým problémom sa môže účinne čeliť len cestou medzinárodnej spolupráce schopnej zaručiť väčšiu koordináciu pri využívaní pozemských zdrojov.*

482. *Základnú morálnu a kultúrnu orientáciu na vyriešenie komplexného a dramatického problému súčasnej ekologickej krízy a chudoby ponúka princíp všeobecného určenia dobier. Súčasná ekologická kríza poškodzuje predovšetkým najchudobnejšie krajiny jednak preto, že ide o územia podliehajúce erózii a meniace sa na púšť alebo o krajiny zapojené do ozbrojených konfliktov či nútené do násilného sťahovania, a jednak preto, že nedisponujú ekonomickými ani technologickými prostriedkami, aby sa pred pohromami chránili.*

Veľmi veľa chudobných žije v znečistených predmestiach miest alebo v núdzových ubytovniach či sídliskách, v schátraných a rozpadávajúcich sa domoch (*slumy, bidonvilly, barriá, favely*). V takýchto

¹⁹⁸ Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, past. konšt. *Gaudium et spes*, 69: AAS 58 (1966) 1090 - 1092; PAVOL VI., encyklika *Populorum progressio*, 22: AAS 59 (1967) 268.

prípadoch treba pristúpiť k ich presťahovaniu a aby sa nemnožilo utrpenie na utrpenie, treba im vopred poskytnúť primerané informácie, ponúknuť alternatívne ubytovanie s priamym zapojením účastníkov.

Okrem toho treba pamätať aj na situáciu krajín penalizovaných pravidlami nespravodlivého medzinárodného obchodu, v ktorých zostáva nedostatok kapitálu, a často zatažených bremenom zahraničného dlhu. V týchto prípadoch hlad a chudoba spôsobujú, že sa intenzívne a prehnane vyťažovanie životného prostredia stáva takmer nevyhnutným.

483. *Úzke puto, ktoré existuje medzi rozvojom najchudobnejších krajín, demografickými premenami a prijateľným využívaním prostredia, sa nemá využívať ako požiadavka na politické a ekonomické rozhodnutia, ktoré ponižujú dôstojnosť ľudskej osoby.* Kým štáty na severnej pologuli sa snažia o „pokles pôrodnosti, ktorý sa odzrkadľuje v starnutí obyvateľstva až natoľko, že je neschopné biologicky sa obnoviť“,¹⁹⁹ na juhu je iná situácia. Ak je pravda, že nerovné rozdelenie obyvateľstva a zdrojov, ktoré sú k dispozícii, prekáža rozvoju a prijateľnému využívaniu prostredia, treba priznať, že demografický rast je celkom zlučiteľný s integrálnym a solidárnym rozvojom.²⁰⁰ „Všetci súhlasíme s tým, že demografická politika je iba súčasťou stratégie globálneho rozvoja. Dôsledkom toho je, aby všetky dialógy o demografickej politike brali do úvahy súčasný rozvoj a budúcnosť národov a regiónov.“

199 JÁN PAVOL II., encyklika *Sollicitudo rei socialis*, 25: AAS 80 (1988), 543; porov. tenže, encyklika *Evangelium vitae*, 16: AAS 87 (1995) 418.

200 Porov. JÁN PAVOL II., encyklika *Sollicitudo rei socialis*, 25: AAS 80 (1988), 543 - 544.

Rovnako nemožno nebrať do úvahy skutočný zmysel slova ‚rozvoj‘. Akýkoľvek rozvoj, ktorý je hoden tohto mena, musí byť úplný, čiže obrátený na opravdivé dobro každého človeka a celého človeka.²⁰¹

484. *Princíp všeobecného určenia dohier sa prirodzene aplikuje na vodu, ktorá je vo Svätom písme považovaná za symbol očistenia* (porov. Ž 51, 4; Jn 13, 8), a života (porov. Jn 3, 5; Gal 3, 27): „Voda, pretože je Božím darom a prvkom nevyhnutným pre život, je právom pre všetkých.“²⁰²

Využívanie vody a služby spojené s ňou musia byť zamerané na uspokojenie potrieb všetkých a predovšetkým osôb žijúcich v chudobe. Obmedzený prístup k pitnej vode ovplyvňuje zdravie nespočetného množstva ľudí a často je príčinou chorôb, utrpenia, konfliktov, chudoby a dokonca aj smrti. Aby bol tento problém primerane vyriešený, „musí byť začlenený tak, aby stál na morálnych kritériách založených priamo na hodnote života a na úcte k právam a dôstojnosti všetkých ľudí“.²⁰³

485. *Vodu pre jej samotnú prirodzenosť nemožno pokladať iba za tovar ako jeden z ostatných a jej používanie musí byť rozumné a solidárne. Za distribúciu vody už tradične zodpovedajú verejné spoločnosti,*

201 JÁN PAVOL II., Posolstvo pre pani Nafis Sadiková, generálnu sekretárku Medzinárodnej konferencie pre populáciu a rozvoj (18. marca 1994), 3: AAS 87 (1995) 191.

202 JÁN PAVOL II., Posolstvo kardinálovi Geraldovi Majellovi Agnelovi pri príležitosti Kampane bratstva Brazílskej biskupskej konferencie (19. januára 2004), L'Osservatore Romano, 4. marca 2004, s. 5.

203 JÁN PAVOL II., Posolstvo kardinálovi Geraldovi Majellovi Agnelovi pri príležitosti stretnutia Kampane bratstva Brazílskej biskupskej konferencie (19. januára 2004), L'Osservatore Romano, 4. marca 2004, s. 5.

lebo voda bola vždy považovaná za spoločné dobro, ktoré sa má zachovávať, aj ak je zverená súkromnému sektoru. Právo na vodu,²⁰⁴ ako všetky ľudské práva, je založené na dôstojnosti človeka, nemôže sa hodnotiť len podľa čisto kvantitatívnych prepočtov, ktoré vodu považujú len za ekonomické dobro. Bez vody je život ohrozený, preto právo na vodu je univerzálnym a neodňateľným právom.

d) Nové životné štýly

486. *Závažné ekologické problémy si vyžadujú účinnú zmenu zmýšľania, ktoré privedie k prispôbeniu sa novým životným štýlom,*²⁰⁵ „v ktorých hľadanie pravdy, krásy a dobra a spoločenstvo s inými v záujme spoločného rozvoja budú určovať spotrebu, úspory a investovanie“.²⁰⁶ Tieto životné štýly musia byť založené na striedmosti, miernosti, sebadisciplíne, a to na osobnej i spoločenskej úrovni. Netreba vychádzať zo samotného konzumu, ale podporovať formy hospodárskej a priemyselnej výroby, ktoré rešpektujú poriadok stvorenia a uspokojujú základné potreby všetkých. Podobný postoj, ktorý podporuje obnovené vedomie vzájomnej závislosti spájajúce medzi sebou všetkých obyvateľov zeme, je v súlade s odstraňovaním rôznych príčin ekologických katastrof a zaručuje vhodné reagovanie na katastrofy, ktoré zasahujú

204 Porov. JÁN PAVOL II., Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 2003, 5: AAS 95 (2003) 343; PÁPEŽSKÁ RADA *Iustitia et pax*, Voda základný prvok života. Príspevok delegácie Svätej stolice na 3. svetovom fóre o vode, Kyoto, 16. – 23. marca 2003.

205 Porov. JÁN PAVOL II., encyklika *Centesimus annus*, 36: AAS 83 (1991) 838 – 840.

206 JÁN PAVOL II., encyklika *Centesimus annus*, 36: AAS 83 (1991) 839.

národy a územia.²⁰⁷ Ekologický problém treba riešiť nielen z dôvodu otrasných perspektív, ktoré sa črtajú ako dôsledok úpadku životného prostredia, ale musí byť predovšetkým silnou motiváciou na opravdivú solidaritu v celosvetovom meradle.

487. *Postoj, ktorý má charakterizovať postoj človeka voči stvoreniu, je v podstate postojom vďačnosti a uznania; veď svet sa odvoláva na tajomstvo Boha, ktorý ho stvoril a udržiava ho. Ak sa vzťah k Bohu pokladá len za niečo vedľajšie, príroda stráca svoj hlboký význam a ochudobňuje sa. Keď sa však príroda opäť objaví vo svojom rozmere stvorenia, dá sa s ňou vytvoriť komunikatívny vzťah, pochopiť jej evokujúci a symbolický zmysel a tak preniknúť do horizontu tajomstva, ktoré človekovi otvára cestu k Bohu, Stvoriteľovi neba i zeme. Svet sa ponúkne pohľadu človeka ako Božia stopa, miesto, v ktorom sa odhaľuje jeho stvoriteľská, prozretelná a vykupiteľská moc.*

²⁰⁷ Porov. JÁN PAVOL II., prejav v Centre Organizácie Spojených národov, Nairobi (18. augusta 1985), 5: AAS 78 (1986) 92.

Dokumenty Konferencie biskupov Slovenska

Pastiersky list biskupov Slovenska k otázkam viery a ekológie 2001

Milovaní bratia a sestry,

veľkonočné sviatky nám sprítomňujú vykupiteľské dielo Kristovo – jeho umučenie, smrť a zmŕtvychvstanie. Kristus nám umožnil žiť znova ako Božie dieťky a otvoril nám nebo, ktoré prvotným hriechom bolo pre ľudí zatvorené. Jeho vykúpenie sa však vzťahuje aj na pozemské skutočnosti človeka a do istej miery umožňuje pôvodný vzťah človeka k nim. Dobro tomu rozumieme, keď povieme, že vykúpil medziľudské vzťahy, manželstvo a rodinu, lebo tu najviac cítime potrebu a silu Kristovej milosti. No nemenej je potrebný aj nový vzťah človeka k svojmu životnému prostrediu, ktoré je hriechom tiež ohrozené.

Skončilo sa druhé tisícročie kresťanstva slávením milostivého Jubilejného roku 2000 so všetkými jeho liturgickými sláveniami a ostatnými duchovnými aktivitami, ktoré nám dobrotivý Boh doprial prežiť a ktoré nám Cirkev s veľkou láskou pripravila a ponúkla. Veľký duchovný úžitok, ktorý sme mali možnosť získať, by mal byť pre každého z nás prameňom pevnejšej viery, istejšej nádeje a väčšej lásky k Bohu, ku všetkým ľuďom a k celému stvorenstvu, ktoré je Božím darom pre nás. Tretie tisícročie by malo byť podľa nášho Svätého Otca Jána Pavla II. tisícročím civilizácie lásky a my doň práve vstupujeme. A pri tomto slávnostnom vstupe chceme, my vaši pastieri,

zaujať postoj k veľmi závažným a aktuálnym otázkam našej pozemskej existencie, a to predovšetkým k morálnym a etickým princípom životného prostredia, k rešpektovaniu vzťahov stvorenstva k prostrediu, známych pod odborným názvom ekologická problematika, ktorá na nás vo svojich negatívnych dôsledkoch hrozivo dolieha. Našou úlohou však nie je vykresľovať vám katastrofické scenáre zániku života na zemi v dôsledku ekologickej krízy, ktorá má svoje korene v amorálnom konaní človeka. Sú na to iné odborné, politické, či ekonomické inštitúcie, ktoré nás cez masmédiá informujú o katastrofách, ktoré doliehajú na človeka zo znečistených vôd riek a morí, zo znečisteného ovzdušia, ktoré už dnes na mnohých miestach zeme ohrozuje samotný ľudský život, z otrávenej či zasolenej pôdy, zo smrtiacej zložky slnečného žiarenia, ktoré už nie je schopná poškodená ozónová vrstva zeme zachytiť, z klimatických zmien vyvolaných nadmerným vyrubovaním lesov po celom svete, ako aj globálnym otepľovaním povrchu zeme, sprevádzanými obrovskými záplavami na jednej strane a veľkými suchami na druhej strane. Z hromadenia odpadov všetkého druhu, ktoré robí našu zem postupne jedným veľkým smetiskom, z nukleárnych a chemických katastrof spôsobených nedostatočnou odbornosťou a zodpovednosťou tých, ktorí v tej oblasti pracujú (Černobyl, havária na Tise a pod.) a nakoniec i miznutie stále väčšieho počtu rastlinných a živočíšnych druhov z povrchu zeme.

Cirkev cíti povinnosť zaujať stanovisko k danej situácii a upozorniť predovšetkým na pravdy viery o stvorenstve a o vzťahu človeka k nemu. My vaši

duchovní pastieri cítíme povinnosť upozorniť vás, že tu ide výslovne o problém morálny, ktorý zaväzuje každého človeka a zvlášť kresťana vo svedomí. Našou povinnosťou je zdôrazniť vám, že všetko, čo Boh stvoril, stvoril z lásky k nám a že všetko stvorenie je vlastne „zhmotnenou Božou láskou, ktorá je dobrom pre nás. „*A videl Boh, že je to dobré*“ – čítame v *Knihe Genezis*. Vieme tiež, že „*Boh stvoril človeka na svoj obraz*“ (Gn 1, 27), preto je človek nadradený voči ostatnému stvoreniu, ale aj po stránke biologickej stojí na vrchole stvorenia. To však nijako nespochybňuje biologickú zviazanosť človeka s ostatným stvorením. Aj Božie zjavenie nás poučuje, že Boh postavil človeka uprostred stvorenia, aby ho spravoval a strážil: „*I vzal Pán, Boh, človeka a umiestnil ho v raji Edenu, aby ho obrábal a strážil*“.²⁰⁸

Božie zjavenie nás tiež poučuje, že všetko čo jestvuje stvoril Boh skrze svojho Syna a pre neho. „*Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha a to Slovo bolo Boh. Ono bolo na počiatku u Boha. Všetko povstalo skrze neho a bez neho nepovstalo nič z toho, čo povstalo*“ (Jn 1, 1-3). Celé stvorenie má teda svoj pôvod v Bohu a k Bohu sa skrze Krista vracia – „*Všetko zjednotiť v Kristovi, čo je na nebi aj čo je na zemi*“ (Ef 1, 10). O Božom pláne so stvorením hovorí sv. Pavol, apoštol, takto: „*Ved' stvorenie túžobne očakáva, že sa zjavia Boží synovia. Lebo stvorenie bolo podrobené márnosti nie z vlastnej vôle, ale z vôle toho, ktorý ho podrobil a dal mu nádej, že aj samo stvorenie bude vyslobodené z otroctva skazy,*

208 Gn 2, 15.

aby malo účasť na slobode a sláve Božích detí. Ved' vieme, že celé stvorenie spoločne vzdychá a zvíja sa v pôrodných bolestiach až doteraz. A nielen ono, ale aj my sami, čo máme prvotiny Ducha, aj my vo svojom vnútri vzdycháme a očakávame adoptívne synovstvo a vykúpenie svojho tela“ (Rim 8, 19-23). Boh poveril človeka, aby nad stvorenstvom vládol.²⁰⁹ V biblickom, ale aj občianskom zmysle však vládnuť znamená zodpovedne spravovať a nie vykorisťovať a zotročovať. Zodpovedne spravovať stvorenstvo znamená rešpektovať jeho životné potreby a prejavy a samozrejme jeho životné prostredie. Ak človek tieto potreby rešpektuje, žije v harmónii s prírodou a stvorenstvo mu slúži. Ak však človek tieto ekologické a etologické potreby stvorenstva nerešpektuje, stvorenstvo zotročuje, ničí ho a vničením stvorenstva napokon ohrozuje seba samého. Mnohoraké spôsoby likvidácie stvorenstva od zamorenia prostredia škodlivosťami, cez ľahostajnosť a nevšímavosť až po bezohľadné kántrenie stvorenstva predstavujú celú ekologickú problematiku dneška.

Už aj otcovia Druhého vatikánskeho koncilu pripomenuli, že očakávanie nového neba a novej zeme nemá nás viesť k pasivite a nezájmu o problémy pozemského života, ale naopak, má nás podnecovať na zdokonaľovanie súčasného sveta, čo je prirodzenou úlohou človeka ako Božieho spolupracovníka na plnenie jeho plánu. A to platí aj pre vzťah človeka k stvorenstvu. O tomto vzťahu hovoria aj ďalšie dokumenty Cirkvi, najmä encykliky pápeža Jána Pavla II.

²⁰⁹ Porov. *Gn* 1, 28.

Je to niekoľko článkov v encyklikách *Centessimus annus*, *Sollicitudo rei socialis*, *Evangelium vitae* a viacero bodov listu Svätého Otca k Svetovému dňu pokoja 1990.

Na tomto mieste je tiež vhodné pripomenúť slová *Katechizmu Katolíckej cirkvi*: „Siedme prikázanie vyžaduje rešpektovanie neporušiteľnosti stvorenstva. Zvieratá, ako aj rastliny a neživé bytosti sú určené na spoločné dobro minulého, terajšieho a budúceho ľudstva. Využívanie nerastných, rastlinných a živočíšnych zdrojov sveta nemožno oddeľovať od rešpektovania morálnych požiadaviek. Vláda nad neživými a nad živými bytosťami, ktorú dal Stvoriteľ človekovi, nie je absolútna; je vymedzená starostlivosťou o kvalitu života blížneho, vrátane budúcich generácií; vyžaduje posvätnú úctu k neporušiteľnosti stvorenstva“ (čl. 2415). „Zvieratá sú Božie tvory, Boh ich zahŕňa prozreteľnou starostlivosťou. Už svojím jestvovaním ho vedia a oslavujú. Aj ľudia majú byť k nim láskaví. Je vhodné si pripomenúť, s akou ohľaduplnosťou zaobchádzali so zvieratami svätí ako svätý František Assiský, alebo svätý Filip Neri“ (čl. 2416). Podľa doterajších poznatkov vedy, život v našej slnečnej sústave je iba na planéte Zem. Z toho vidieť, že život na zemi má osobitnú hodnotu. Je to veľký dar Boha Stvoriteľa daný ľudstvu na zemi. Fenomén života je ako tenký obal na planéte Zem v hrúbke niekoľkých kilometrov, ktorý je krehký a porušiteľný. Preto bezohľadné počínanie človeka voči tomuto javu života je neetické, nemorálne, je pohrdaním Božou láskou, je nevďačnosťou voči Bohu Stvoriteľovi, ktorý nám dal stvorenstvo na zemi ako

dar. Človek vždy chápal svoju nadradenosť nad ostatným stvorením. Cirkev Kristova poučená Božím zjavením túto nadradenosť ešte zdôraznila. Veď človek bol stvorený na Boží obraz a má vládnuť nad stvorenstvom.²¹⁰ Človek však, ranený prvotným hriechom, neraz zneužil svoju nadradenosť nad ostatným stvorenstvom a správal sa voči nemu ako dobyvateľ, tyran a vandal. Človek prišiel k nesprávnemu presvedčeniu, že si môže voči stvorenstvu dovoliť všetko podľa ľubovôle a že nie je v tom nijaký morálny problém. Ale opak je pravda. Každý ľudský čin, ktorým ohrozujeme svoje životné prostredie, ohrozuje samotného človeka, jeho zdravie a život a prestupujeme tým piate Božie prikázanie – nezabiješ. A to je materiál na spoveď, teda dôvod na pokánie. V nasledujúcom treťom tisícročí si musíme dobre uvedomiť, že si musíme spytovať svedomie a spovedať sa aj z vlastných ekologických hriechov.

A práve tu vám chce Cirkev pomáhať formovať a vychovávať kresťanské ekologické vedomie a svedomie. Cirkev nastúpila do spoločného zápasu s ostatnými štátmi a spoločenskými zložkami o zachovanie trvalo udržateľného rozvoja na našej zemi. Nie politickými, alebo ekonomickými rozhodnutiami, ale výchovou k mravnému správaniu sa kresťanov voči stvorenstvu a jeho preventívnej ochrane. Ohrozením stvorenstva a životného prostredia vôbec ohrozujeme nielen seba, ale aj naše deti. Robíme to nielen veľkými negatívnymi vplyvmi, ale aj každým hoci nepatrným zlým činom voči prírode. Každý

210 Porov. *Gn 1*, 26-27.

dobrý čin v tomto smere je dôležitý, veď z kvapiek pozostáva more.

S radosťou vám tiež chceme oznámiť, že v máji tohto roku sa bude konať už tretie stretnutie delegátov Rady biskupských konferencií Európy práve na Slovensku, kde má zastúpenie aj naša KBS. Tohtoročnou témou stretnutia bude: „Kresťanský životný štýl a udržateľný rozvoj“. Pre nás kresťanov na Slovensku je ctou, že budeme počas niekoľkých dní hostiť zástupcov biskupských konferencií Európy, špecialistov na ekológiu, ktorí budú hľadať riešenie spomenutej problematiky z pohľadu kresťanstva.

Bolo by žiaduce, aby sa výsledky tejto konferencie začali uplatňovať aj v našich farnostiach. Preto vrelo odporúčame, aby v každej farnosti vznikla iniciatívna skupina, ktorá sa bude zaoberať otázkami kresťanského životného štýlu, ekológie a výchovy mládeže k správne mu vzťahu k stvorenstvu.

Poslaním človeka je byť, nie mať (blahobyť, nadbytok), preto byť kresťanom znamená žiť pre svojich blížnych a nie iba pre seba. S ekologickou problematikou súvisí sociálna problematika a obe spolu vytvárajú životný štýl. Konzumným životným štýlom chciac-nechciac prispievame k hladomorom, drancovaniu prírody a zániku hodnôt. Životný štýl sa bezprostredne dotýka kresťanstva nielen teoreticky, ale aj prakticky. Čo robíme s nadbytkom? Dokážeme sa podeliť? Nie sme ako evanjeliový boháč, o ktorom platí: „*Blázon, ešte tejto noci požiadajú od teba tvoj život a čo si si nahonobil, čie bude?*“ (Lk 12, 19-20). Budme teda bohatí na dobré skutky a štedrosť.²¹¹

211 Porov. 1 Tim 6, 17-19.

Milovaní bratia a sestry, z uvedených skutočností vyplýva, že k ekologickej problematike musíme pristupovať zodpovedne podľa svojho najlepšieho svedomia. Stvorenstvo máme užívať uvážene, rešpektujúc jeho hodnotu a s úctou, aká patrí veľkému Božiemu daru. Kresťan má aj vo vzťahu k stvorenstvu napomáhať život a nie smrť. Má pritom jasne rozoznávať Stvoriteľa od stvorenia. Stvoriteľovi sa klaňať a za stvorenstvo mu ďakovať.

Vyprosujeme Vám svetlo viery v tejto problematike, ako aj silu Ducha Svätého Oživovateľa takto aj konať a udeľujeme Vám svoje apoštolské požehnanie.

16. 4. 2001

Vaši biskupi Slovenska

Konferencia biskupov Slovenska k problematike trápenia zvierat 2004

V médiách sa občas objavujú správy o týraní zvierat človekom a neraz priamo chovateľom – podnikateľom. Zvieratá sú ponechané na pomalé hynutie hladom pre ekonomické ťažkosti chovateľa, umiestnené sú v nevhodných priestoroch, prípadne dlhodobo vystavené nepriazni počasia. Takéto a podobné postoje človeka sú nemorálne. Zvieratá cítia bolesť aj pohodu, preto necitlivosť človeka voči týmto tvorom svedčí o jeho tvrdosti srdca a nevšímavosti, ba až bezohľadnosti. Sú to vlastnosti, ktoré by mali byť cudzie kresťanovi a každému človekovi dobrého svedomia. *Katechizmus Katolíckej cirkvi* hovorí: „Zvieratá sú Božie tvory. Boh ich zahrňa svojou prozreteľnou starostlivosťou. Už svojím jestvovaním ho vedia a oslavujú. Aj ľudia majú byť k nim láskaví. Je vhodné si pripomenúť, s akou ohľaduplnosťou zaobchádzali so zvieratami svätí ako sv. František Assiský alebo sv. Filip Neri.“²¹² Svätý Otec Ján Pavol II. v posolstve *Pokoj s Bohom Stvoriteľom a pokoj s celým stvorenstvom* hovorí, že „úcta k životu a k dôstojnosti ľudskej osoby zahrnuje aj úctu a starostlivosť o stvorenstvo, ktoré je spolu s človekom povolane oslavovať Boha“.²¹³ Človek môže využívať zvieratá pre svoje potreby, má to však robiť zodpovedne.²¹⁴ Mnohé spôsoby chovu hospodárskych zvierat protičia ich biologickej prirodzenosti. Podobne možno

212 *KKC* 2416.

213 Porov. Ž 148.

214 Porov. *KKC* 2415, 2417, 2418.

zavrhovať niektoré spôsoby ich zabitia, ako aj lovu. Chovateľ má zabezpečiť zvieratám prostredie zodpovedajúce ich prirodzenosti, kde môžu uplatniť svoje prirodzené správanie, ktoré nie je pre ne ani stresujúce, ani otupujúce. Zvieratá majú aj dôležitý podiel vo výchovnom procese človeka a svoju estetickú hodnotu. Zákon č. 115/1995 Z. z. tiež hovorí o ochrane zvierat a zdôrazňuje povinnosť zo strany človeka voči zvieratú, ktoré chová. Má mu zaistiť opateru zodpovedajúcu jeho fyzickým potrebám a správaniu ako je výživa, voľnosť pohybu, vylúčenie obmedzenia spôsobujúce bolesť či poranenie. Taktiež zdôrazňuje povinnosť zbaviť zviera vedomia pred usmrtením a vylučuje niektoré spôsoby usmrtenia ako je utopenie, udusenie, otrávenie a použitie elektrického prúdu. Zákon v 39 paragrafoch stanovuje normy správania sa človeka voči rôznym kategóriám zvierat a určuje aj nemalé sankcie za ich porušenie. Kresťan má byť „solou zeme a svetlom sveta” aj vo vzťahu voči stvorenstvu, teda i voči zvieratám, a bolo by smutné, keby občiansky zákon prevyšoval morálny profil kresťana. Pripomeňme si preto slová Jána Pavla II.: „Na záver tohto posolstva sa chcem priamo obrátiť na svojich bratov a sestry v Katolíckej cirkvi, aby som im pripomenul dôležitú povinnosť, ktorou je starostlivosť o celé stvorenstvo. Assiský Chudáčik nám dáva svedectvo, že v pokoji s Bohom sa môžeme lepšie venovať budovaniu pokoja s celým stvorenstvom, lebo ten je neoddeliteľný od pokoja medzi národmi.“

Mons. ThDr. Ján Babjak, predseda environmentálnej subkomisie Teologickej komisie Konferencie biskupov Slovenska *Katolícke noviny*, 23. mája 2004, 21/2004.

Chráníme stromy pri cirkevných objektoch 2005

Úvod

Stromy sú osobitnou skupinou organizmov v rastlinnej ríši. Niektoré rastliny sú primitívne a nemajú telo rozdelené na orgány a tak sú viac-menej kolóniou buniek. Väčšinou sú však vyššie organizované rastliny s orgánmi špecifikovanými na potrebné funkcie. Také sú aj stromy. Koreň je „hlavou“, koruna „telom“, drevo „kostrou“, kambium a lyko „svalstvom“ so zložitým cievnym systémom, živá časť kôry „kožou“, borka - odumretá časť kôry „odevom“, listy sú orgánmi dýchania a „trávenia“, kvety orgánmi rozmnožovania. Niektoré rastliny sú jednoročné, iné dvojročné, ako napr. väčšina tráv, iné zas viacročné a ďalšie mnohoročné. Stromy sú viacročné, často dlhoveké. Niektoré druhy stromov sú oddeleného pohlavia, iné zasa jednodomé. Strom pre svoju dlhovekosť je „pamätník“ dôb minulých. Dnes vieme z neho vyčítať, aké boli klimatické podmienky v tom-ktorom roku v minulosti, ba aj udalosti odohrávajúce sa v jeho okolí. Často aj samotná ľudská činnosť zanechala v ňom stopy, hoci niekedy na prvý pohľad iba nepatrné. Aj z tohto dôvodu staré stromy sú hodné našej pozornosti. Ich likvidácia má byť až posledným riešením, a to z primerane vážnych dôvodov. Zodpovedný postoj človeka a osobitne kresťana k stromom je súčasťou jeho postoja voči stvorenstvu a v konečnom dôsledku k Bohu Stvoriteľovi, v zmysle slov Jána Pavla II.: „Úcta k životu a dôstojnosti ľudskej osoby zahŕňa aj úctu a starostlivosť

o stvorenstvo, ktoré je spolu s človekom povolané oslavovať Boha“²¹⁵.

Funkcie stromov

Stromy plnia mnoho rôznych užitočných funkcií, z ktorých spomeňme aspoň niektoré. V rámci biotickej funkcie poskytujú útočisko rôznym druhom živočíchov (napríklad hmyzu, plchom, vevericiam, netopierom a najmä vtáctvu). Klimatizačná funkcia stromov spočíva v prispievaní k čistote, sviežosti a niekedy aj voni ovzdušia. Stromy zmierňujú teplotné extrémny, napríklad v horúcom lete pod svojimi rozložitými korunami poskytujú blahodarný chládok. Nezanedbateľnou je aj estetická funkcia stromov, pretože dotvárajú architektonickú krásu kostola či iného objektu a výrazne sa podieľajú na celkovom estetickom vzhľade a dôstojnosti prostredia. Mohutné stromy vypínajúce sa pri kaplnkách najmä v nelesnatej krajine majú spravidla aj krajinotvornú funkciu. V niektorých prípadoch sú okolité stromy také staré ako samotný kostol či kaplnka, čiže sú živými pamätníkmi ich založenia a vtedy hovoríme o ich historickej funkcii. Z uvedených, ale aj ďalších tu nespomenutých dôvodov si stromy zasluhujú našu úctu, obdiv a starostlivosť.

Starosti so stromami

K najčastejším problémom v súvislosti so stromami pri kostoloch patrí ohrozovanie okoloidúcich opadávaním suchých konárov, najmä za veterného počasia. Spôsobené je to spravidla zanedbaním včasného

215 JÁN PAVOL II., Posolstvo k 1. januáru 1990, bod 16.

odstraňovania uschnutých konárov v rámci riadnej údržby stromov. Veľmi vážnym problémom, prejavujúcim sa najmä u starých stromov s porušenou rovnováhou koruny a hnilobou kmeňa, je možnosť odlomenia a pádu niektorého z hrubých kostrových konárov alebo zlomenia celého, prípadne časti dutého kmeňa. Staré stromy môžu svojím mohutným koreňovým systémom narušovať statiku prilahlého kostola či kaplnky, čo sa prejavuje trhlinami v múroch. Nepravdepodobným je zapríčiňovanie vlhnutia objektu, pretože strom koreňmi vodu práve odsáva a korunou ju odparuje, čím napomáha k vysušovaniu stavby. Hlavnou príčinou vlhnutia býva nedostatočná izolácia základov stavby. K neodôvodneným problémom patrí znečisťovanie strechy, odkvapov, ako aj cestíček a priestoru pod stromami opadom lístia alebo ihličia, pretože je to prirodzená vlastnosť stromov a možno to riešiť častejším čistením týchto priestorov. Spornou je aj požiadavka na odstraňovanie stromov vizuálne ovplyvňujúcich samotnú stavbu, čo by sa malo riešiť zabezpečením vzájomného súladu medzi vlastným objektom a jeho okolím, ktoré ho dotvára.

Riešenie problémov

Väčšine problémov v súvislosti so stromami sa dá predísť pravidelnou starostlivosťou o ne. Ošetrovanie stromov má za cieľ udržanie alebo zlepšenie ich zdravotného stavu, prípadne odstrániť následky poškodenia. V jednoduchších prípadoch ide o orezávanie suchých a poškodených konárov s následným ošetrením rezných plôch, prípadne aj presvetľovanie

alebo formovanie koruny. Zložitejším a nákladnejším i odborne náročnejším je ošetrovanie mohutných, starých stromov. Tieto majú spravidla dutiny, nezriedka aj vyhnívajúce, ktoré oslabujú stabilitu kmeňa. Treba z nich odstrániť zahnívajúce drevo, vydezinfikovať ich, odvodniť a zabezpečiť izolačným náterom. Zásadne sa dutiny nevyplňajú rôznymi hmotami a pokrývajú sa len čiastočne proti vnikaniu vody. V prípade narušenej stability koruny je možné vykonať väzbu kostrových konárov a odľahčovacie rezy v korune na úpravu narušeného ťažiska. Ošetrovanie stromov sa vykonáva počas vegetácie, ale v mimohniezdovom období, aby dopad na živočíchov a najmä vtáctvo bol čo najmenší. Strom je možné zachrániť aj keď narušuje statiku príľahlej stavby tak, že sa preruší a odizoluje problémová časť koreňovej sústavy. V prípade výsadby (doplňovania) stromov ich treba sadiť v dostatočnej vzdialenosti od stavieb, aby ich neskôr počas rastu negatívne neovplyvňovali. Zásadou je, že problematické stromy je nevyhnutné najprv odborne posúdiť a na základe toho navrhnuť vhodné spôsoby ich ošetrovania. Samotné ošetrovanie musí byť vykonané odborne spôsobilým osobami.

Predpisy na ochranu stromov

Základným predpisom na ochranu stromov (drevín) rastúcich mimo lesa je zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v platnom znení, spolu s vyhláškou MŽP SR č. 24/2003 Z. z. na vykonávanie citovaného zákona. Prvostupňovým orgánom štátnej správy vo veciach ochrany drevín je obec,

ktorá môže uložiť majiteľovi či správcovi pozemku, na ktorom strom rastie, vykonať nevyhnutné opatrenia na jeho ozdravenie alebo rozhodnúť o jeho vyrúbaní. Ochrana sa vzťahuje na všetky stromy s obvodom kmeňa nad 40 cm meraným vo výške 130 cm nad zemou, ako aj na kroviny s rozlohou nad 10 m². Na cintorínoch sú chránené stromy a kry všetkých rozmerov. Na výrub dreviny sa vyžaduje riadne odôvodnená písomná žiadosť, ktorá je poplatnená a obsah ktorej vyplýva z citovanej vyhlášky. Strom možno vyrúbať až po vydaní príslušného rozhodnutia obce, ktorá môže určiť podrobnejšie podmienky výrubu alebo výrub obmedziť, prípadne aj zakázať, ak je v rozpore s požiadavkami kladenými na ochranu drevín. Výrub sa vykonáva spravidla v období vegetačného kludu (október-marec). K zásahom (ošetrenie, výrub) týkajúcich sa chráneného stromu (označený je príslušnou tabuľkou) sa vyžaduje súhlas orgánu ochrany prírody (Krajský úrad ŽP).

V prípade, že strom bezprostredne ohrozuje zdravie či život človeka alebo môže spôsobiť značnú škodu na majetku, nie je potrebné dopredu žiadať o súhlas s výrubom, ale ten kto výrub z týchto dôvodov uskutočnil, musí do 5 dní písomne oznámiť túto skutočnosť obci a zároveň preukázať splnenie podmienok na výrub.

Užitočné informácie

Podrobnejšie informácie týkajúce sa ochrany a starostlivosti o dreviny možno získať na:

1. obvodných a krajských úradoch životného prostredia;

2. príslušných organizačných útvaroch Štátnej ochrany prírody SR;
3. niektorých environmentálnych občianskych združeníach;
4. environmentálnej subkomisii Teologickej komisie KBS.

Environmentálna subkomisia Teologickej komisie KBS, 2005

Výzva environmentálnej subkomisie Teologickej komisie KBS na zodpovedný prístup k odpadom 2009

Keď sa Pán, Boh, za denného vánku prechádzal po rajskej záhrade a zavolať na Adama „Kde si?“, Adam bol skrytý medzi stromami záhrady, lebo sa bál Boha, pretože bol nahý.²¹⁶ Z tohto biblického textu sa zračia dve nepopierateľné pravdy, že rajská záhrada s celým svojím stvorenstvom je úžasným Božím chrámom, v ktorom sa on sám prechádza a že v tejto záhrade sa človek dopustil svojho prvého hriechu, ktorého dôsledky sa dedične preniesli na všetkých ľudí žijúcich na tejto zemi. ktorí sa dopúšťajú svojich hriechov, vrátane hriechov proti Božiemu stvorenstvu – prírode, zvieratám a životnému prostrediu.

Táto biblická udalosť a jej odraz na vzťah človeka k prírodnému a životnému prostrediu je pre nás kresťanov veľkou výzvou zaujať zodpovedný postoj aspoň k tým druhom znečisťovania a devastácie prírodného a životného prostredia, ktoré sa dajú odstraňovať na úrovni našich farností. Jedným z problémov sú aj odpady – ich produkcia, triedenie a výskyt vo voľnom prostredí. Hierarchia aktivít každého zodpovedného kresťana v súvislosti s odpadmi by sa mala riadiť nasledovnou postupnosťou:

1. predchádzať vzniku odpadov;
2. znovu využívať a opravovať, čo je ešte použiteľné;
3. separovať (triediť) odpad, ktorý nám doma, vo farnosti vzniká;

216 Porov. *Gn* 3, 8-9

4. kompostovať bioodpad;

5. odstraňovať odpady z prostredia, kde nepatria.

Preto environmentálna subkomisia Teologickej komisie KBS vyzýva všetky farnosti Katolíckej cirkvi obidvoch obradov na Slovensku, rôzne kresťanské hnutia a najmä mládežnícke kresťanské spoločenstvá na aktívny prístup pri ochrane Božej prírody a životného prostredia aj prostredníctvom organizovania zberu odpadu voľne rozhádzaného po prírode, v okolí obcí a miest, popri miestnych potokoch a, samozrejme, tiež v okolí našich chrámov, kaplniek, fár a cintorínov. Odvoz zozbieraného odpadu treba vopred dohovoriť s miestnou samosprávou.

Boh stvoril prírodu tak, že v nej nevzniká žiaden odpad. Preto našou povinnosťou by mala byť snaha neustále sa k tomuto obrazu približovať. Pán Ježiš radikálne vyčistil jeruzalemský chrám od všetkého, čo ho znečisťovalo a znesväcovalo. A preto kresťania, hlásiaci sa k nemu, musia byť prví, ktorí priložia ruku k dielu nezatažovaním stvorenstva zbytočnými odpadmi, ako aj na očistenie chrámu Božej prírody, posväteného čistotou a poriadkom od svojho Stvoriteľa. Svätý Otec Benedikt XVI. v homílii na Turíce v Bazilike sv. Petra varoval pred morálnym znečisťovaním, ktoré našu spoločnosť ohrozuje rovnako ako znečistenie životného prostredia. Subkomisia Teologickej komisie KBS prosí správcov farností, aby podporili túto aktivitu vo svojej farnosti a našli farníkov, najmä mládež, ktorá by vykonala tento zber, o čom nech podajú cez svojich okresných dekanov informáciu svojim otcom biskupom.

Pre túto ušľachtilú aktivitu pri ochrane Božieho stvorenstva na Slovensku vyprosujeme pre všetkých, ktorí sa na nej zúčastnia hojnosť Božieho požehnanja.

V Prešove 5. 6. 2009

Mons. Ján Babjak SJ,
predseda environmentálnej subkomisie Teologickej komisie KBS, a všetci jej členovia

Vyhlásenie environmentálnej subkomisie Teologickej komisie KBS k Medzinárodnému roku biodiverzity 2010

Cielom Medzinárodného roku biodiverzity 2010, ktorý bol vyhlásený OSN, je upozorniť všetkých ľudí našej planéty na prírodné bohatstvo, ktoré tu máme a poukázať na negatívny vývoj prejavujúci sa neustálym znižovaním biodiverzity. Biodiverzita, teda ekosystémová, druhová a genetická rozmanitosť živých organizmov (živočíchov, rastlín, húb atď.), sa znižuje predovšetkým z dôvodu negatívnych dôsledkov ľudskej činnosti. Rozmanitosť stvorenia je výsledkom Božej stvoriteľskej aktivity pre dobro človeka i celého sveta. Preto znižovanie rozmanitosti prírody je jasným znamením toho, že v určitých aktivitách ľudstvo nekoná rozvážne, v súlade s Božou vôľou, ktorá stvorenie vytvorila a odovzdala nám ho do zodpovedného užívania. Našou povinnosťou je stvorenú prírodu a životné prostredie primerane chrániť a zveľaďovať, nie ohrozovať a ničiť.

Rozmanitosť rastlinných a živočíšnych druhov na zemi poklesla za posledných 35 rokov o jednu tretinu (podľa Svetového fondu na ochranu prírody, 2008). Slovensko, ako malá krajina v srdci Európy, oplýva veľkým počtom vzácnych druhov organizmov a ich spoločenstiev a preto predstavuje klenotnicu európskej biodiverzity. Vývoj druhovej rozmanitosti však nie je ani v našej krajine potešujúci. Podľa štatistiky bolo v roku 2006 na Slovensku ohrozených 38% lišajníkov, 54,6% machorastov, 42,6% vyšších

rastlín, 49,1% mäkkýšov, 45,2% pavúkov, 57% rýb, 100% obojživelníkov, 96,1% plazov, 55,3% vtákov hniezdiacich v SR a 75,6% cicavcov (*Enviromagazín*, roč. 13, 2008, č. 3, s. 5). Ako kresťania by sme nemali zostať ľahostajní k takémuto trendu znižovania biodiverzity.

Rastliny ani živočíchy nemôžu žiť bez vhodného prostredia, čiže biotopu, a ak nám záleží, aby sa všetky druhy stvorené Bohom uchovali v čo najväčšej rozmanitosti, je potrebné chrániť a vytvárať tieto vhodné biotopy. Je našou zodpovednosťou uchovať dlhodobu budovanú sieť vzácných a chránených území na Slovensku, ktoré sú zárukou prežitia rozmanitých druhov organizmov a nesmú byť poškodzované pri presadzovaní ekonomických záujmov. Biodiverzitu je potrebné udržiavať aj v obciach zachovaním fragmentov pôvodných a vytváraním náhradných biotopov, ktoré sa stanú útočiskom mnohých druhov rastlín a živočíchov.

V praktickom živote to znamená rešpektovať potreby zachovania biodiverzity, ochrany a tvorby prirodzených biotopov pri každej ľudskej činnosti. Pri hospodárení na pôde a v lese, pri stavbe a rekonštrukcii budov a pri akýchkoľvek zásahoch do prírodného prostredia je potrebné dodržiavať environmentálne princípy a opatrenia. Praktickým príkladom môže byť zatepľovanie budov s vytvorením úkrytov pre netopiere alebo hniezdenie lastovičiek a dážďovníkov, z ktorých každý jedinec denne vychytá až 3000 kusov hmyzu, vrátane komárov. Ďalším konkrétnym návo-dom je vytvárať v rámci záhrad a poľnohospodárskej krajiny bezzásahové územia (napr. medze), kde môžu

žiť aj pôvodné druhy rastlín a živočíchov. Európska únia v rámci svojho programu Natura 2000 vytvára podmienky a prostriedky na kompenzáciu obmedzení z dôvodov ochrany prírody súkromným vlastníkom pôdy, ktoré je potrebné žiadať od kompetentných úradov v SR. Je dôležité zosúladiť záujmy ľudí so zachovaním stvorenstva v celej jeho rozmanitosti.

Environmentálna subkomisia Konferencie biskupov Slovenska víta a podporuje iniciatívu Roka biodiverzity a vyzýva všetkých kresťanov, aby aj v praxi čerpali z pokladu svojej viery a iniciatívne sa zasadzovali za zachovanie rozmanitosti Božieho stvorenstva v jej plnosti a kráse.

V Banskej Bystrici, 1. 7. 2010

Ostatné publikácie environmentálnej subkomisie Teologickej komisie KBS

Odporúčame do pozornosti tiež rozsiahlejšie publikácie, ktoré vydala environmentálna subkomisia Teologickej komisie KBS:

1. Voskár J. (ed.): *Kresťanstvo a vzťah človeka k stvorenstvu*. Zborník prednášok z rovnomennej konferencie konanej v Prešove dňa 17. októbra 2003. Prešov, Petra, 2003, 93 s.

2. *Eko oko – Katechézy environmentálnej výchovy v rámci náboženskej výchovy*. Banská Bystrica, Diecézne katechetické centrum, 2003, 224 s.

3. Baas-Francke E. a kol.: *Praktická ochrana prírody v cirkevnom spoločenstve*. Slovenský preklad. Prešov, Petra, 2007, 55 s.

Závěrečná výzva

Pre ľudí, pre prírodu – pre stvorenstvo Deklarácia environmentálnej subkomisie Teologickej komisie KBS

Boh vo svojej láske a múdrosti stvoril dobrý a krásny svet. Spolu so žalmistom môžeme povedať: „*Aké mnohoraké sú tvoje diela, Pane! Všetko si múdro urobil*” (Ž 104, 24). „*Dobry je Pán ku každému a milostivý ku všetkým svojim stvoreniam*“ (Ž 145, 9). V lone tohto sveta Boh stvoril človeka na svoj obraz ako jedinečné stvorenie, ktoré obdaroval slobodnou vôľou a rozumom, aby s Bohom spolupracoval v starostlivosti o stvorený svet a na jeho zvelaďovaní. Ani po narušení sveta hriechom Boh tento svet neopustil, ale vo svojom Synovi Ježišovi Kristovi sa do neho vtelil, aby dal človeku i celému stvorenstvu novú vykúpenú perspektívu. Viera v Boha Stvoriteľa stojí na počiatku vyznania viery každého kresťana a spolu s ostatnými článkami kresťanskej viery má aj závažné praktické dôsledky pre každodenný život. Počnúc biblickou tradíciou v poklade kresťanskej viery nachádzame aj „zelené dedičstvo“, ktoré nás presvedča, že úprimne žité kresťanstvo v sebe zahŕňa výrazný a jednoznačný priestor pre úctu a lásku k prírode, k celému stvorenému, Kristom vykúpenému a Duchom Svätým posvätenému svetu. Dôvodom takého postoja nie je len to, že svet je nevyhnutnou podmienkou pre život človeka, ale aj skutočnosť, že pôvodcom stvorených vecí je Boh. Stvorenia majú aj samy v sebe hodnotu, ktorú do nich vložil Stvoriteľ. Každé stvorenie v sebe nesie jeho nezmazateľnú

stopu a vedie k obdivu a oslave Boha Stvoriteľa. Ničenie a poškodzovanie prírodného prostredia, vyčerpávanie prírodných zdrojov v dôsledku konzumného a bezohľadného spôsobu života, narušuje stvorenú krásu a rozmanitosť prírody a je príčinou vyhubenia stoviek druhov živých organizmov. Takto sa vytrhávajú a nenávratne ničia dôležité strany v Božej knihe prírody, ktorá je významným prostriedkom poznania Boha – Stvoriteľa. Prirodzeným následkom nezodpovedného prístupu je tiež destabilizácia životného prostredia, ktorá škodlivo vplýva aj na zdravie človeka, narušuje jeho pokojný a vyrovnaný život. S vďakou za všetky dobré, ktoré nám Boh poskytuje cez stvorený svet, chceme vyzvať kresťanov i všetkých ľudí dobrej vôle, aby sa v dnešnej dobe rastúcej ekologickej krízy stali poslami zodpovedného a láskyplného vzťahu k celému stvoreniu a životnému prostrediu. Je našou osobitou úlohou, aby sme z pokladu našej viery poskytli základ a motiváciu pre nový životný štýl, založený na ekologickej udržateľnosti, solidárnosti a sociálnej spravodlivosti, ktorý rešpektuje aj nenahraditeľnosť prírodného prostredia.

Oceňujeme doterajšie iniciatívy všetkých jednotlivcov a skupín v Cirkvi i mimo nej za udržateľný rozvoj Slovenska. Uplatňovanie princípu udržateľnosti je výrazom kresťanskej zodpovednosti za stvorenie a vedie ku komplexnej ochrane a zvelaďovaniu hodnôt, ktorými sme boli Bohom obdarovaní. Chceli by sme nadviazať na všetky tieto ušľachtilé aktivity a vychádzajúc z osvedčených skúseností na poli zodpovedného vzťahu k stvoreniu a životnému prostrediu ponúkame spoločnosti na Slovensku program *Zelená*

pre kresťanstvo tretieho milénia – aktuálnu kresťanskú iniciatívu, ktorá aj na praktickej úrovni odpovedá na naliehavé výzvy dneška. Naše svedectvo viery v stvorenie sveta Bohom sa totiž nezaobíde bez každodennej praxe orientovanej na ochranu životného prostredia, na udržateľný a energeticky úsporný životný štýl, preniknutý radosťou z dobra, rozmanitosti a krásy stvorenstva. V tejto iniciatíve sa otvárame pre spoluprácu s cirkvami, spoločenskými skupinami i štátnymi orgánmi a vnímame ju tiež ako dobrú príležitosť na zblíženie všetkých ľudí dobrej vôle. Veríme, že naša iniciatíva bude prijatá zodpovedne a s porozumením, aké prináleží závažnosti problematiky životného prostredia v osobnom i spoločenskom živote, a že nielen farnosti, kláštory, školy a iné spoločenstvá sa stanú živými strediskami a presadzovateľmi tohto programu.

Zelená pre kresťanstvo tretieho milénia

Kresťanská iniciatíva za zodpovedný vzťah k stvorenstvu – prírode a životnému prostrediu na Slovensku

Program praktických krokov ochrany stvorenstva pre všetkých ľudí dobrej vôle:

1. Životné prostredie v osobnom živote (úroveň osobná, rodinná, komunitná, inštitucionálna) doma, vo práci, vo farnosti, všade, kde je to možné:

- Šetríme tepelnou i elektrickou energiou, zateplujeme a využívame úsporné elektrické spotrebiče, žiarivky a využívame alternatívne zdroje energie, napr. solárne kolektory na ohrev vody.

- Minimalizujeme vznik odpadu už pri nákupe, odpad triedime do separovaného zberu a bioodpad kompostujeme.
- Šetríme vodou, zachytávame a využívame dažďovú vodu, chránime čistotu vody.
- Ak je to možné, cestujeme dopravou s čo najmenším negatívnym vplyvom na životné prostredie, teda vlakom, autobusom, bicyklom.

2. Ekomanážment stvorenstva v poľnohospodárstve, lesnom hospodárstve a podnikoch:

- Uplatňujeme zásady úcty k stvorenstvu vlastným zodpovedným a vďačným spravovaním, nie prenájomom a predajom napríklad pozemkov.
- Pôdu obhospodarujeme zodpovedne, presadzujeme nízkochemizované a ekologické poľnohospodárstvo, čo prináša zamestnanosť, zdravé produkty, čistú vodu a ochranu stvorenstva. Zavádzame agro-environmentálne platby, ktoré nás oprávňujú čerpať podporu EÚ za ochranu stvorenstva.
- Lesy obhospodarujeme trvalo udržateľným manažmentom, prírode blízkym hospodárením v lesoch s maximálnym využitím prirodzenej obnovy a s adaptáciou lesov na klimatické zmeny. Zavádzame leso-environmentálne opatrenia.
- Na pozemkoch využívame možnosť participovať na európskom programe ochrany biodiverzity – Natura 2000 pri druhovej i biotopovej ochrane.
- V spoločenstve, komunite, sa snažíme citlivo využívať potenciál lesov aj vo využití biomasy na výrobu energie.
- V podnikoch a inštitúciách zavedieme a rozširujeme princípy environmentálneho manažmentu ako

napríklad obojstranná tlač na recyklovaný papier; vlastná/usporená tepelná a elektrická energia; zelené obstarávanie, nakupovanie, úradovanie a podobne.

3. Človek a príroda – Ak chceš pokoj, ochraňuj stvorenstvo.

- Uplatňujeme zásady rešpektu, úcty, zodpovednosti, ochrany a zveľadovania voči živej i neživej prírode napríklad vytváraním možností úkrytov pre netopierov, hniezdenia dážďovníkov pri rekonštrukciách, zatepľovaní budov a pod.
- Vytvárame podmienky pre pozitívny vzťah k okolitej prírode a životnému prostrediu (neživá príroda, ekosystémy, biodiverzita, živočíchy, rastliny, domáce a hospodárske zvieratá).
- Odmietame využívanie GMO (Geneticky modifikovaných organizmov) v poľnohospodárstve, ako neodôvodnené zasahovanie do Božej vôle, do stvorenstva.
- Vytvárame priaznivé podmienky pre život prirodzených organizmov všade tam, kde môžeme – na balkóne, v záhrade, v parku, na poli, v lese a hľadáme rovnováhu so stvorenstvom v každodennom živote.

4. Hodnotová ekonomika – využívame silu peňazí meniť veci k dobrému.

- Namiesto konzumu hľadáme kvalitu života. Pri nakupovaní sa držíme zásad: „Viem, čo kupujem a prečo?“ a „Kupujem len tie veci, ktoré naozaj potrebujem.“

- V každodennom živote rozvíjame dobrovoľnú skromnosť, princíp potrebnosti a delenia sa o nadbytky.
- Konzumujeme menej mäsa, ktorého priemyselná produkcia nadmerne zatažuje klímu a životné prostredie.
- Jedlo považujeme za Boží dar, ktorý nepatrí do koša.
- Keď kupujeme, tak zodpovedne: *Fair trade* výrobky, biopotraviny, prednostne lokálne, domáce a gazdovské výrobky.

5. Udržateľné spoločenstvá – „Čas je jediné čo máme, čas pre život v súlade s Božou vôľou.“

- Vytvárame silné spoločenstvá, komunity, farnosti postavené na dôvere a vzájomnej pomoci, ktoré nezlomí ekonomická kríza ani živelná pohroma.
- Časové banky môžeme využívať ako prostriedok vzájomnej pomoci zameraný predovšetkým na výpomoc a zvyšovanie kvality života seniorov, mládeže a nezamestnaných.
- Zakladáme a podporujeme *Lokálne potravinové komunity* pre spojenie spotrebiteľov a producentov na lokálnej a regionálnej úrovni.
- Ak je to možné, vo svojom spoločenstve vytvoríme a rozvíjame komunitnú záhradu s bylinkami, kvetmi a plodmi pre všetkých, na priamy kontakt so stvorenstvom.
- Rozvíjame tradíciu spoločného stolovania a stretnutí agapé pre radostné prežívanie spoločného času.

Každé spoločenstvo či farnosť, na všetkých úrovniach, si môže aj na základe týchto inšpirácií vytvoriť vlastnú dlhodobú stratégiu, ciele a akčný plán s konkrétnymi úlohami a záväzkami na konkrétne obdobie napríklad na najbližšie 2 roky. Tento plán treba priebežne sledovať a pravidelne vyhodnocovať. Je dôležité vymieňať si skúsenosti s ostatnými, na čo je možné využívať tak fyzické stretnutia, ako aj elektronický priestor.

Hodnotové princípy programu ochrany stvo- renstva:

1. **Nielen slová, ale aj skutky.** Ísť príkladom, teda *nie vodu kázať a piť víno*. Zmeniť môžeme seba, iných inšpirovať.
Je dôležitá spoločná akceptácia programu v spoločenstve – stotožnenie sa s hlavnou myšlienkou a princípmi postupne až na úroveň jeho jednotlivých členov. Aj skutkami preukazovať ochotu meniť sa k lepšiemu.
2. **Otvorenosť.** Jasne, otvorene komunikujeme naše zámery, stratégiu (5-10 rokov) či akčný plán (2 roky), ciele so spätnou väzbou. Veľmi dôležité bude využiť mediálne kapacity Katolíckej cirkvi (Rádio Lumen, TV Lux, *Katolícke noviny*, cirkevné časopisy, webové stránky a pod.), ale aj verejnoprávne médiá (STV, SRO). Mediálna politika ako súčasť akčného plánu.
3. **Spolupráca.** Ľudia v aktívnom veku budú živé motory a mládež, seniori a nezamestnaní budú hlavné cieľové skupiny programov. Spolupráca s ostatnými spoločenstvami, komunitami, cirkvami

a náboženskými spoločnosťami je dôležitá. Máme len jedno stvorenstvo a to je spoločné.

4. **Kapacity „3P“:** Na úrovni spoločenstva budujeme 3P kapacity: kapacita **p**oznania, kapacita **p**ersonálna, kapacita **p**rostriedkov. Využívame spoluprácu s existujúcimi spoločenstvami: mládežnícke a seniorské spoločenstvá, skauting, centrá univerzitnej pastorácie, spevokoly, susedné farnosti, rehoľné komunity a pod, spolupracujeme so samosprávou a MVO a aktívne sa zapájame do verejného života.
5. **Lokalizácia.** „Tu a teraz pre lepší zajtrajšok.“ Rozvíjame princíp lokalizácie na materiálnej a ekonomickej úrovni. Pozitívna globalizácia na úrovni poznatkovej, kultúrnej, ekumenickej. Problém začať riešiť tam, kde vzniká, predovšetkým na osobnej, rodinnej, komunitnej a farskej úrovni. Motivačné heslo: „Mysli gobálne, konaj lokálne v plnosti kresťanskej zodpovednosti.“

Liturgické texty

Modlitba za ochranu životného prostredia²¹⁷
(1. septembra alebo v nedeľu pred sviatkom
sv. Františka Assiského)

Úvodné obrady

Kňaz (K): V mene Otca i Syna i Ducha Svätého.

Lud (L): Amen.

K: Milosť nášho Pána Ježiša Krista, skrze ktorého bolo všetko stvorené, láska Boha Otca, Stvoriteľa všetkého, a spoločenstvo Ducha Svätého, ktorý všetko oživuje, nech je s vami všetkými.

L: I s duchom tvojím.

Oslovenie

Drahí bratia a sestry, schádzame sa v deň, keď si pripomíname dielo stvorenia, aby sme oslavovali Boha Stvoriteľa, ďakovali mu za dar stvorenia a prosili o Božie požehnanie pre radosť a šťastie ľudí. Spoznávajme, ako máme zaobchádzať so stvorením, žeby človek neohrozoval prírodu a život na zemi a nepripravoval záhubu sebe samému. Chceme prosiť Boha o milosť, aby nás posilnil, žeby sme svojou prácou prispeli k zošlachteniu stvorenstva a k oslave Stvoriteľa všetkého.

Modlitba

Bože, Stvoriteľ sveta a darca života, ty povolávaš k jestvovaniu každé stvorenie, aby ťa oslavovalo, a darúvaš ho človeku, aby mu slúžilo; daj, aby sme si vážili každé tvoje stvorenie ako dar tvojej lásky a používali ho na tvoju slávu. Skrze Krista, nášho Pána.

²¹⁷ In: *Modlitebník pre verejné pobožnosti*. Trnava, SSV, 2001, s. 694-698.

Čítanie Božieho slova

Čítanie z *Knihy Genezis* Gn 2, 8-9; 15-17

„Potom Pán, Boh, vysadil na východe, v Edene, raj a tam umiestnil človeka, ktorého utvoril. A Pán, Boh, dal vyrásť zo zeme stromom všetkých druhov, na pohľad krásnym a na jedenie chutným, i stromu života v strede raja a stromu poznania dobra a zla. I vzal Pán, Boh, človeka a umiestnil ho v raji Edenu, aby ho obrábal a strážil. A Pán, Boh, prikázal človekovi: ‚Zo všetkých stromov raja môžeš jesť. Zo stromu poznania dobra a zla však nejedz! Lebo v deň, keď by si z neho jedol, istotne zomrieš.‘“

Počuli sme Božie slovo.

Alebo: Gn 9, 8 -17

R. Velebte Pána, všetky jeho diela.

Dan 3, 74-82

1. Nech Pána velebí zem;
nech ho chváli a oslavuje naveky.
Velebte Pána, vrchy a kopce;
velebte Pána, všetky rastliny na zemi. – R.
2. Velebte Pána, moria a rieky;
velebte Pána, pramene.
Velebte Pána, veľryby a všetko,
čo sa hýbe vo vodách;
velebte Pána, všetky nebeské vtáky. – R.
3. Velebte Pána, všetka zver a dobytok;
velebte Pána, synovia človeka. – R.

Alebo: Ž 104, 13-14a. 14b-15. 16-18. 19-20. 21-23
R. Oslavujte Pána, lebo je dobrý.

Alebo: Ž 148, 1-2. 3-4. 5-6. 7-10. 11-13

R. Pánova veleba prevyšuje zem i nebesia.

Druhé čítanie

Čítanie z *Listu Rimanom* svätého apoštola Pavla

Rim 8, 19-25

„Bratia, stvorenie túžobne očakáva, že sa zjavia Boží synovia. Lebo stvorenie bolo podrobené márnosti – nie z vlastnej vôle, ale z vôle toho, ktorý ho podrobil a dal mu nádej, že aj samo stvorenie bude vyslobodené z otroctva skazy, aby malo účasť na slobode a sláve Božích detí. Ved’ vieme, že celé stvorenie spoločne vzdychá a zvíja sa v pôrodných bolestiach až doteraz. A nielen ono, ale aj my sami, čo máme prvotiny Ducha, aj my vo svojom vnútri vzdycháme a očakávame adoptívne synovstvo, vykúpenie svojho tela. Lebo v nádeji sme spasení. Ale nádej, ktorú možno vidieť, nie je nádej. Lebo kto dúfa v niečo, čo vidí? Ale ak dúfame v niečo, čo nevidíme, trpezlivo to očakávame.“

Počuli sme Božie slovo.

Alebo: Kol 1, 13-20

Alelujový verš

Porov. *Rim 8, 20-21*

Aleluja. –

R. Stvorenie bolo podrobené márnosti v nádeji, že bude vyslobodené z otroctva skazy,

aby malo účasť na slobode a sláve Božích detí. –

R. Aleluja.

Evanjelium

Čítanie zo svätého *Evanjelia podľa Matúša*

Mt 6, 25-33

Pán Ježiš povedal svojim učeníkom: „*Nebudte ustarostení o svoj život, čo budete jesť, ani o svoje telo, čím sa zaodujete. Či život nie je viac ako jedlo a telo viac ako odev? Pozrite sa na nebeské vtáky: nesejú, ani nežnú, ani do stodôl nezhrmažďujú, a váš nebeský Otec ich živí. Nie ste vy oveľa viac ako ony? A kto z vás si môže starosťami pridať čo len lakeť k svojmu životu? A čo sa tak staráte o svoj odev? Pozrite sa na polné ľalie, ako rastú: nepracujú, nepradú; a hovorím vám, že ani Šalamún v celej svojej sláve nebol oblečený tak ako jediná z nich. Keď teda Boh takto oblieka polnú bylinu, ktorá dnes je tu a zajtra ju hodia do pece, o čo skôr vás, vy maloverní?! Nebudte teda ustarostení a nehovorte: ‚Čo budeme jesť?‘ alebo: ‚Čo budeme piť?‘ alebo: ‚Čo si oblečieme?!‘ Ved' po tomto všetkom sa zháňajú pohania. Váš nebeský Otec predsa vie, že toto všetko potrebujete. Hľadajte teda najprv Božie kráľovstvo a jeho spravodlivosť a toto všetko dostanete navyše.“*

Počuli sme slovo Pánovo.

Alebo:

Mt 13, 1-9 (Podobenstvo o rozsievачovi)

Mt 13, 31-32 (Podobenstvo o horčičnom zrnku)

Mk 4, 26-29 (Podobenstvo o zasiatom semene)

Mt 14, 13-21 (Prvé rozmnoženie chleba)

Mt 15, 32-39 (Druhé rozmnoženie chleba)

Lk 15, 1-7 (Podobenstvo o stratenej ovci)

Myšlienka k homílii

a) Stvorenstvo, materiálny svet, ktorý nás obklopuje, nie je stvorený pre ničotu, ale je určený spolu s človekom na oslávenie. Je to eschatologický aspekt stvorenia (porov. *LG* 48).

b) Kresťania majú vydávať svedectvo o svojom vzťahu k stvorenstvu na základe zjaveného Božieho slova a čeliť novodobým bludom, ktoré šíria rozličné ekologické organizácie, propagujúce idey orientálnych pohanských náboženstiev a obviňujúce kresťanstvo z negatívneho vzťahu voči stvorenstvu.

(Možno tu použiť aj hymnus sv. Františka Assiského *Pieseň na brata slnko*.)

Modlitba veriacich

Drahí bratia a sestry, modlime sa spoločne a prosme všemohúceho Boha, aby nás posilnil svojím slovom a aby sme vo svetle jeho slova pestovali svoj vzťah k stvoreniu.

1. Bože, daj, aby sa tvoja Cirkev, hlásaním pravdy o stvorení, stala svetlom pre všetkých ľudí a viedla človeka k správneému vzťahu voči tvorstvu.

2. Posilni Svätého Otca M., aby ako učiteľ Cirkvi vyjavoval pravdu o človeku a stvorenstve a tak uchránil tvoj ľud od bludných náuk.

3. Bože, vzbud' v našich srdciach nadšenie a cit svätého Františka Assiského pre stvorenie, aby sme v každom stvorení videli dary tvojej lásky.

4. Bože, daj, aby sme v našej farnosti v duchu tvojho Syna utvárali svoj vzťah k stvoreniam a zodpovedne ich spravovali pre dobro všetkých.

5. Bože, daj, aby sa všetci ľudia, povzbudení príkladom kresťanov, zodpovedne správali k prírode a neohrozovali svet spôsobovaním ekologickej krízy.

Bože, Otec a Stvoriteľ všetkého, ty si povolal k bytiu všetko, čo jestvuje, v svojom Synovi Ježišovi Kristovi, ty si Počiatok a Cieľ všetkého stvorenia; daj, aby sme vo svetle Ducha Svätého, Oživovateľa, boli dobrými správcami materiálneho sveta. Skrze Krista, nášho Pána.

R. Amen.

Otče náš.

Modlitba

Bože, ty si človeka stvoril na svoj obraz a postavil si ho uprostred stvorenia, aby ho spravoval a strážil; daj, aby sme si vážili zákony, ktoré si vložil do prírody a tak spĺňali svoju úlohu správcov a strážcov stvorenia na tvoju chválu a slávu a na blaho našich blízkych.

Požehnanie a prepustenie

Ak je pobožnosť pred alebo po svätej omši, číta sa len jedno čítanie (nie evanjelium) s rezponzóriom, príhovory sú v rámci homílie, modlitba veriacich sa vloží do svätej omše. Pobožnosť sa odporúča na deň 1. septembra, alebo na deň svätého Františka Assiského, patróna ekológov, prípadne v niektorú nedeľu v rámci popoludňajšej pobožnosti.

Podakovanie za stvorenie²¹⁸

Menlivé časti na liturgiu sv. Jána Zlatouštego

Tropár, 6. hl.: Mnohorakým spôsobom sa nám zjavuješ, láskyplný Pane, – aby si nám do krajnosti prejavil svoju lásku. – Aj tvoja príroda je nádhernou knihou, v ktorej sa nám zjavuješ. – Svojmu ľudu si posielal anjelov a prorokov, – ktorí rozprávali o tebe a tvojich spasiteľných plánoch. – Napokon si k nám prehovoril ústami svojho milovaného Syna, – skrze ktorého je všetko stvorené. – Preto ti v každom čase spievame: – veľkolepé sú tvoje diela, všetko si múdro urobil.

Kondák, 3. hl.: Všetko, čo dýcha, nech ťa chváli, Pane. – Všetko tvorstvo nech ťa oslavuje. – Lebo aj keď vina nášho praotca celý vesmír narušila, – obdivuhodná moc vteleného Slova ho znova obnovila. – Preto ti už ako nový Boží ľud spievame: – Kto je veľký ako je náš Boh, ty si Boh, čo koná divy.

Bohorodičník, 3. hl.: Dnes Panna stojí v chráme – a so zborni svätých neviditeľne sa za nás modlí k Bohu. – Anjeli s biskupmi sa klaňajú, – apoštoli s prorokmi jasajú, – lebo za nás sa prihovára Bohorodička u večného Boha.

Prokimen, 4. hl.: *Aké mnohoraké sú tvoje diela, Pane! – Všetko si múdro urobil. (Ž 104, 24)*

Verš: *Dobroreč, duša moja, Pánovi; Pane, Bože môj, ty si nesmierne veľký. (Ž 104, 1)*

218 In: *Svätá božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatouštego*. Prešov, Spolok biskupa Petra Pavla Gojdiča, 1998.

Aleluja: Verš: *Nech ťa oslavujú, Pane, všetky tvoje diela a tvoji svätí nech ťa velebia. (Ž 145, 10)*

Verš: *Nech rozprávajú o sláve tvojho kráľovstva a o tvojej moci nech hovoria. (Ž 145, 11)*

Pričasten: *Chválim ťa, že si ma utvoril tak zázračne; všetky tvoje diela sú hodné obdivu. (Ž 139,14)*

Ďakovný akatist²¹⁹

Kňaz (K): Požehnaný Boh náš teraz i vždycky i na veky vekov.

Lud (L): Amen.

K: Sláva tebe, Bože náš, sláva tebe.

L: Kráľu nebeský, Utešiteľu, Duchu pravdy, ktorý si všade a všetko naplňuješ, poklad dobra a darca života, príď a prebývaj v nás. Očisť nás od každej poškvvrny a spas, Dobrotivý, naše duše.

K: Svätý Bože, Svätý Silný, Svätý Nesmrteľný, zmiluj sa nad nami.

L: Svätý Bože, Svätý Silný, Svätý Nesmrteľný, zmiluj sa nad nami.

K: Svätý Bože, Svätý Silný, Svätý Nesmrteľný, zmiluj sa nad nami.

L: Sláva Otcu i Synu i Svätému Duchu.

K: I teraz i vždycky i na veky vekov. Amen.

L: Presvätá Trojica, zmiluj sa nad nami. Pane, očisť nás od našich hriechov. Vládca, odpusť nám naše neprávosti. Svätý, príď a uzdrav naše slabosti pre svoje meno.

219 In: *Akatist*. Košice, Slovo, 1999, s. 41-71.

K: Pane, zmiluj sa. Pane, zmiluj sa. Pane, zmiluj sa.

L: Sláva Otcu i Synu i Svätému Duchu.

K: I teraz i vždycky i na veky vekov. Amen.

L: *Otče náš...*

K: Lebo tvoje je kráľovstvo, moc i sláva Otca i Syna i Svätého Ducha, teraz i vždycky i na veky vekov.

L: Amen.

Kondák 1

K: Nekonečný Kráľu vekov, svojou božskou prozretelnosťou riadiš celý svet a všetky cesty ľudského života. Ďakujeme ti za všetky viditeľné a neviditeľné dobrodenia, za náš pozemský život, aj za budúcu blaženosť v nebeskom kráľovstve. Sprevádzaj nás aj naďalej svojou nekonečnou láskou. My ti spievame: Sláva ti, Bože, naveky.

L: Sláva ti, Bože, naveky.

Ikos 1

K: Keď som ako slabé a bezmocné dieťa prišiel na tento svet, tvoj anjel rozprestrel ochranné krídla nad mojou kolískou. Odvtedy tvoja láska žiari nad celým mojím životom. Zázračne ma vedieš po ceste do večnosti. Nesmierne sú dary tvojej prozretelnosti, ktorými ma neustále zahŕňaš od prvej chvíle môjho života, preto ti ďakujem a volám so všetkými, ktorí ťa vyznávajú:

L: Vďaka ti, že si ma povolal k životu.

Vďaka ti, že si mi dal poznať krásu vesmíru.

Vďaka tvojej nesmrteľnosti uprostred pomínutelného sveta.

Vďaka ti za viditeľné i neviditeľné dobrodenia.

Vďaka ti, že si mi odkryl nebo a zem ako večnú knihu múdrosti.

Vďaka ti za každú útechu v mojom zármutku.

Vďaka ti za každý okamih radosti v mojom živote.

Vďaka ti, že si ma vyvolil pre večné šťastie.

Sláva ti, Bože, naveky.

Kondák 2

K: Pane, aké je dobré byť tu na zemi ako na hostine u teba. Tichý vánok, nebotyčné hory, šíre moria, v ktorých sa ako v nekonečnom zrkadle trblietajú zlatisté lúče slnka. Aj blankytná obloha a celá zem sú plné tvojej vznešenosti. Vtáctvo, zver a všetko tvorstvo sú odleskom tvojej lásky. Požehnaná matka zem svojou nesmiernou krásou vzbudzuje v nás túžbu po nebeskej vlasti, kde večne znie nádherné: Aleluja.

L: Aleluja, aleluja, aleluja.

Ikos 2

K: Ty si nás, Bože, stvoril a voviedol do tohto života ako do večne krásneho raja. Nad nami sa klenie modrá obloha ako nekonečná lazúrová čaša, v ktorej spievajú vtáci, šumí tichý les, lahodne žblnkocú bystriny. Zovšadiaľ cítiť vôňu ovocia a sladkosť medu. Dobré je tu byť, Otče, ako na návšteve u teba:

L: Vďaka ti za dar života.

Vďaka ti za dar viery.

Vďaka ti za lahodnú sladkosť ovocia.

Vďaka ti za diamantovú žiaru rannej rosy.

Vďaka ti za krásu stvoreného sveta.

Vďaka ti za dar života.

Vďaka ti za jasný úsmev ranného precitnutia.
Vďaka ti za svätý život, záruku večnej spásy.

Sláva ti, Bože, naveky.

Kondák 3

K: Z tvojej vôle, Stvoriteľ, aj každý kvet rozvoníava. Zovšadiaľ sa šíri jemný závan nežnej vône ruží a trbliecu sa farby kvetov ako odlesk tvojej velebnosti tu na zemi. Sláva ti, Darca života, lebo ty rozprestieraš akoby kvitnúci koberec po lúkach a zdobíš polia zlatistými klasmi i modrými nevädzami. ľudské duše naplňuješ úchvatným obdivom. Radujme sa a spievajme: Aleluja.

L: Aleluja, aleluja, aleluja.

Ikos 3

K: Aký si nekonečne krásny, Bože, v kvete jari, keď sa prebúdzá celá príroda, ktorá ti v nádhernom súzvuku tónov radostne volá: Ty si prameň života, ty si víťazom nad smrťou. Za svitu mesiaca a pri speve slávik odievaš údolia a lesy akoby do bieloskvúceho svadobného rúcha. Celá zem ako tvoja nevesta čaká na svojho večného Ženícha. Pane, keď do takej nádhery odievaš prírodu, ako nás premeníš pri vzkriesení, ako zažiaria naše telá, ako sa zaskvejú naše duše:

L: Vďaka ti za všetku nádheru sveta.

Vďaka ti za štedrosť celej prírody.

Vďaka ti, že si nás obklopil množstvom svojho tvorstva.

Vďaka ti za tvoju nekonečnú múdrosť, ktorej obrazom je celá príroda.

Vďaka ti, že si v nás zažal svetlo večného života.

Vďaka ti, lebo všade v prírode poznať tvoje stopy.

Vďaka ti, že sa môžeme pred tebou hlboko koríť a zbožne sa ti klaňať.

Vďaka ti za nádej na nekonečnú blaženosť vo večnosti.

Sláva ti, Bože, naveky.

Kondák 4

K: Bože, ako nekonečne potešuješ tých, čo dúfajú v teba! Aké sväté a životodarné sú tvoje slová! Tvoj pohľad je nežnejší ako olej a sladší ako plást medu. Modlitba nás oživuje a povznáša k tebe. Akým blaženým chvením sa naplnia naše srdcia, keď sa modlíme k tebe! Aká majestátna a vznešená je príroda a celý svet, keď pokorne klačíme pred tebou. Kde nie si ty, tam je prázdno. Kde si ty, tam sa duša naplní šťastím a radosťou, tam sa zo srdca ako živá riava rozlieva pieseň: Aleluja.

L: Aleluja, aleluja, aleluja.

Ikos 4

K: Keď na zem padnú lúče zapadajúceho slnka, všade zavládne posvätné ticho a pokoj ako večný sen. Potom na výsosti žiari tvoj trón. Oheň a purpur, zlato a blankyt prehovorí o nevýslovnej kráse tvojich príbytkov. Všetko tvorstvo víťazoslávne volá: Poďme k Otcovi:

L: Vďaka ti za tiché večerné chvíle.

Vďaka ti, že si svet obdaril svätým pokojom.

Vďaka ti za hasnúce lúče zapadajúceho slnka.

Vďaka ti za pokojný spánok.

Vďaka ti za útechu vo chvíľach úzkosti.

Vďaka ti za potešenie, keď nás trápi žiaľ a smútok.

Vďaka ti za pokorné vzdychy utrápenej duše.

Vďaka ti za slúbené prebudenie do radosti večného života.

Sláva ti, Bože, naveky.

Kondák 5

K: Nie sú nebezpečné, Kriste, životné búrky pre tých, ktorým v srdci horí večné svetlo tvojho ohňa. Všade vôkol nás je zmätok a hrôza, tma a búrky, ale v duši, v ktorej ty prebývaš, vládne šťastie, pokoj a mier. Preto srdce radosťou spieva: Aleluja.

L: Aleluja, aleluja, aleluja.

Ikos 5

K: Nado mnou sa, Bože, rozprestiera modrá obloha, na ktorej sa ligocú a trblietajú hviezdy. Aký si nesmierne krásny a vznešený, koľko je u teba svetla a jasu! Cez líčce nekonečne vzdialených nebeských telies pozerá na mňa večnosť. Aký som malý, slabý a hriešny, ale ty si so mnou! Tvoja milujúca božská pravica ma vždy vedie a na každom kroku chráni:

L: Vďaka ti, že na mňa vždy pamätáš.

Vďaka ti, že sa môžem stretávať s dobrosrdečnými ľuďmi.

Vďaka ti za lásku blízkych a oddanosť priateľov.

Vďaka ti za všetko, čo mi slúži na dobro.

Vďaka ti za krásne chvíle môjho života.

Vďaka ti za čisté radosti môjho srdca.

Vďaka ti za šťastie žiť a pracovať pre teba.

Vďaka ti, že svojich verných obdarúvaš milosrdenstvom.

Sláva ti, Bože, naveky.

Kondák 6

K: Aký veľký a blízky si nám, Bože, keď zúria búrky! Aká zreteľná je tvoja pravica pri vzniku reťazca oslepujúcich bleskov! Aký vznešený je tvoj majestáť! Tvoj hlas znie ponad tiché lesy, šíre polia a nekonečné oceány. Tvoja moc sa prejavuje pri zrode búrok a dažďov. Tvoja veľkosť je zreteľná pri burácaní sopiek. Ty do výšin vzdúvaš morské vlny. Pred tebou sa všetko korí, aj ľudská pýcha. Ty si Pánom celého sveta. K tebe sa vznáša náš spev: Aleluja.

L: Aleluja, aleluja, aleluja.

Ikos 6

K: Bože, keď ako blesk neočakávane zažiaríš v našom živote naplnenom radovánkami, vtedy všetky rozkoše, aj sláva sveta sú nám nanič. Takto si náhle zažiaril aj v mojej duši vo chvíli, keď som sa celý oddával rozkošiam, svetským radovánkam a hodovaniam, po ktorých neostalo nič, len prázdno. Preto moja duša túži už iba po tebe:

L: Vďaka ti, že si pôvodcom a dokonateľom najvznešenejších túžob človeka.

Vďaka ti, že si do nášho srdca vstúpil neutíchajúcu túžbu po zjednotení s tebou.

Vďaka ti, že si nás nadchol pre veci duchovné.

Vďaka ti, že si nás ožiaril svojím najjasnejším svetlom.

Vďaka ti, že nás zahrňaš svojou nekonečnou starostlivosťou.

Vďaka ti, že si zničil moc temna a odsúdil na zánik všetko zlo.

Vďaka ti za tvoje sväté pravdy.

Vďaka ti za šťastie poznať ťa a byť len s tebou.

Sláva ti, Bože, naveky.

Kondák 7

K: Bože, v nádhernom súzvuку tónov počuť tvoje volanie. Otváraš nám predsieň blížiaceho sa raja, ktorý nám už tu na zemi pripomína ľubozvučnosť spevu, harmónia a súzvuk tónov i krása umeleckých diel. Všetka táto nádhera povznáša našu dušu, ktorá ti vo vytržení túži spievať: Aleluja.

L: Aleluja, aleluja, aleluja.

Ikos 7

K: Bože, mocou a pôsobením Svätého Ducha inšpiruješ umelcov a nadchýnaš mysle básnikov. Silou svojho nadprirodzeného vnuknutia posilňuješ géniou vedy, ktorí odkrývajú zákony, ktoré si vo svojej stvoriteľskej múdrosti vložil do prírody. Ich diela zreteľne hovoria o tvojej velebe. Bože, aký si veľký a vznešený vo svojich stvoreniach, aký si veľký v človekovi:

L: Vďaka ti, že si nám ukázal svoju prenesmiernu múdrosť v zákonoch prírody.

Vďaka ti za to, že celá príroda je plná zákonov tvojho bytia.

Vďaka ti za všetko, čo si nám odkryl vo svojej múdrosti.

Vďaka ti za všetko, čo si nám dal poznať vo svojej добрote.

Vďaka ti za veľkosť ľudského rozumu.

Vďaka ti za životodarnú silu k práci na tvoju oslavu.

Vďaka ti za dary Svätého Ducha.

Vďaka ti za všetko, čo si nám daroval vo svojej
dobrote.

Sláva ti, Bože, naveky.

Kondák 8

K: Bože, aký si nám blízky vo chvíľach bolesti a utrpenia. Ty sám prichádzaš k chorým a skláňaš sa nad lôžkami bolesti. Ich srdcia sa vtedy bližšie vinú k tebe. Vo chvíľach bolesti a utrpenia naplňuješ duše pokojom a zosielaš svoju pomoc. Ty potešuješ každého, lebo si nekonečná, všetko objímajúca a všetko zachraňujúca láska. Preto ti spievame pieseň: Aleluja.

L: Aleluja, aleluja, aleluja.

Ikos 8

K: Bože, keď som ťa ako dieťa prvýkrát vedome vzýval, vypočul si moju modlitbu a dušu si mi naplnil svätým pokojom. Len potom som pochopil, že iba ty si nekonečne dobrý a blažení sú tí, čo sa k tebe utiekajú. Odvtedy ťa neustále vzývam a volám:

L: Vďaka ti, lebo vo svojej добрote vždy vypočúvaš moje prosby.

Vďaka ti, lebo dňom i nocou bdieš nado mnou.

Vďaka ti, lebo tíšiš bôle a hojíš rany.

Vďaka ti, lebo pri tebe mizne každá beznádej.

Vďaka ti, lebo prosiacim dávaš večný život.

Vďaka ti, lebo si obdaroval nesmrteľnosťou všetko dobré a vznešené.

Vďaka ti, lebo po smrti si nám slúbil stretnutie s našimi drahými vo večnosti.

Vďaka ti, lebo vo svojej добрote vždy vypočúvaš naše prosby.

Sláva ti, Bože, naveky.

Kondák 9

K: Prečo sa vo sviatočný deň celá príroda tak tajomne teší? Prečo je v ten deň v srdci človeka tak nádherne ľahko? Vtedy aj oltár plesá a žiari chrám. Tomu sa na zemi nič nevyrovná. To je vanutie tvojho Ducha, to je odblesk žiary z vrchu Tábor. Preto ti nebo aj zem velebne spievajú: Aleluja.

L: Aleluja, aleluja, aleluja

Ikos 9

K: Bože, keď si ma nadchol pre službu blížnym a dušu si mi naplnil pokorou, jeden z nekonečného množstva tvojich lúčov prenikol moje srdce. Rozžeravil ho ako železo v ohni a ja som spoznal tvoju velebnú najsvätejšiu tvár:

L: Vďaka ti, že si svojou nekonečnou láskou premenil náš život.

Vďaka ti, že si do každého svojho prikázania vložil nevýslovnú múdrosť.

Vďaka ti, že si vždy prítomný tam, kde vládne milosrdenstvo.

Vďaka ti, že nám zosielaš aj neúspechy a smútok, aby sme lepšie chápali utrpenie iných.

Vďaka ti, že štedro odmeňuješ nadšenie pre tvoju vec.

Vďaka ti, že si nám do srdca vštepil vznešené city.

Vďaka ti, že si povýšil lásku nad všetko pozemské a nebeské.

Vďaka ti, že si svojou nekonečnou dobrotou premenil náš život.

Sláva ti, Bože, naveky.

Kondák 10

K: Tomu, čo sa rozbilo na prach, nemožno vrátiť pôvodnú podobu, ale ty, Bože, kriesiš a dvíhaš aj tých, ktorým otupelo svedomie. Pôvodnú krásu vraciaš aj tým duším, ktoré ju beznádejne stratili. Pri tebe mizne každá beznádej. Ty si nekonečná láska. Ty si Stvoriteľ a Vykupiteľ. Teba oslavujeme piesňou: Aleluja.

L: Aleluja, aleluja, aleluja.

Ikos 10

K: Bože môj, ty si videl pád pyšného anjela. Pre svoje nekonečné milosrdenstvo zachráň ma a nedaj mi odlúčiť sa od teba. Nedovoľ, aby som zapochyboval o tebe. Zbystri môj sluch, aby som každú chvíľu svojho života počúval iba tvoj tajomný hlas a vzýval Ťa všadeprítomného:

L: Vďaka ti za prozreteľnostné riadenie sveta.

Vďaka ti za požehnané predtuchy.

Vďaka ti za upozornenia tvojho tajomného hlasu.

Vďaka ti za napomenutia vo sne, i v bdelom stave.

Vďaka ti, že prekážaš naše hriešne úmysly.

Vďaka ti, že utrpením zmiernuješ naše naruživosti.

Vďaka ti, že pýchu nášho srdca krotíš pokorou.

Vďaka ti, že nás vedieš ako pastier svoje stádo.

Sláva ti, Bože, naveky.

Kondák 11

K: Cez chladnú reťaz vekov cítim teplo tvojho božského dychu, počujem tlkot tvojho srdca. Aký si ku mne láskavý v každej chvíli. Za mňa si zomrel. Zreteľne vidím tvoj kríž. Pokorne klačím pod ním a z hĺbky duše volám: Tu je víťazstvo lásky, tu je víťazstvo spásy, tu naveky neutícha chválospev: Aleluja.

L: Aleluja, aleluja, aleluja.

Ikos 11

K: Bože, aký blažený je ten, čo okúsi večeru v tvojom kráľovstve. Ty si mi už tu na zemi dal pocítiť túto nebeskú blaženosť. Ako často si vystieral svoju božskú pravicu ku mne a podával si mi svoje prečisté telo a svoju presvätú krv, a ja, veľký hriešnik, keď som prijímal tvoje najsvätejšie telo a tvoju životodarnú krv, vždy som cítil tvoju nevýslovnú, nekonečnú lásku:

L: Vďaka ti za životodarnú silu tvojho požehnania.

Vďaka ti, že si založil svätú Cirkev, bezpečné útočisko lásky pre doráňaný svet.

Vďaka ti za naše znovuzrodenie životodarnou krstnou vodou.

Vďaka ti, že vraciaš hriešnikom čistotu nevinných lalíí.

Vďaka ti za tvoje nekonečné milosrdenstvo.

Vďaka ti za čašu života.

Vďaka ti za chlieb večnej radosti.

Vďaka ti, že nás povyšuješ na nebešťanov.

Sláva ti, Bože, naveky.

Kondák 12

K: Často som videl odlesk tvojej slávy na tvárach zosnulých. Akou nadprirodzenou krásou a radosťou žiarili, aké vznešené a pokojné boli črty ich tváre! Bolo to víťazstvo večného šťastia a nekonečného pokoja. Mlčaním volali, pozývali k tebe. V hodine smrti mojej osviet moju dušu, ktorá ti volá: Aleluja.

L: Aleluja, aleluja, aleluja.

Ikos 12

K: Bože, ako ťa môžem osláviť? Nepočul som chválospev cherubínov, lebo je to iba právo svätých duší. Ale viem, ako ťa vebí príroda. V zime som videl, ako za mesačného svitu celá zem oblečená do bieloskvúceho rúcha trblietala sa diamantmi snehových vločiek a ticho sa modlila k tebe. Videl som, ako sa v tebe radovalo vychádzajúce slnko. Počul som, ako ti zbory vtákov spievali na slávu. Počul som, ako ti na oslavu tajomne šumí les, pejú vetry, zurčia potôčky. Poznal som, ako tvoju velebu a moc hlása nespočítateľné množstvo nebeských telies svojím harmonickým pohybom v nekonečnom vesmíre. Bože, ako ťa ja, malý a slabý, môžem osláviť? Čože je moja chvála pred tebou? Vesmír ťa poslúcha, a ja nie! Preto, kým len budem žiť, vždy chcem hľadať tvoju lásku, neustále ti chcem ďakovať, modliť sa k tebe a volať:

L: Vďaka ti, že si nám ukázal svetlo života.

Vďaka ti, že nás miluješ nekonečnou božskou láskou.

Vďaka ti, že nás chránia zbory anjelov a archanjelov.

Vďaka ti, že za nás orodujú zástupy svätých.

Vďaka ti, najsvätejší Otče, že si nám prisľúbil svoje kráľovstvo.

Vďaka ti, Kriste, že nás miluješ nekonečnou božskou láskou.

Vďaka ti, Svätý Duchu, ty životodarné slnko, za tvoje dary.

Vďaka ti za všetko, Najsvätejšia životodarná Trojica.

Sláva ti, Bože, naveky.

Kondák 13

K: Ó, Najsvätejšia a životodarná Trojica! Prijmi naše poďakovanie za všetky milosti a daj, aby sme boli hodní tvojich dobrodení. Pomôž nám, aby sme neustále rozmnožovali dary, ktorými si nás obdarovala tak, aby sme mohli vojsť do radosti nášho Pána s vífazoslávnym: Aleluja.

L: Aleluja, aleluja, aleluja.

Záverečná modlitba

K: Sláva tebe, Kriste Bože, naša nádej, sláva tebe.

L: Sláva Otcu i Synu i Svätému Duchu i teraz i vždycky i na veky vekov. Amen. Pane, zmiluj sa. Pane, zmiluj sa. Pane, zmiluj sa. Požehnaj.

K: Kristus, náš pravý Boh, na prosby svojej prečistej Matky a všetkých svätých, nech sa nad nami zmiluje a spasí nás, lebo je dobrý a miluje nás.

L: Amen.

K: Požehnanie Pánovo nech je na vás s jeho milosťou a láskou teraz i vždycky i na veky vekov.

L: Amen.

Spytovanie svedomia
o vzťahu k prírode a životnému prostrediu²²⁰
 podľa *Desatora* (1., 5. a 7. prikázanie)
 a *Katechizmu Katolíckej cirkvi* (čl. 2415-2418)

1. Pochyboval som vo viere, že Boh je Stvoriteľom všetkého stvorenstva a všetko nám dal ako dar svojej lásky?

2. Správal som sa zodpovedne k prírode ako k Božiemu daru?

3. Vychovával som svoje deti k láske k Bohu a k blížnemu aj prostredníctvom krásy a dobra prírody? Dával som im v tomto osobný príklad? Učil som ich obdivovať a chrániť prírodu?

4. Nepodlieham konzumnému životnému štýlu, pri ktorom okrem iného narastá v životnom prostredí i množstvo škodlivého odpadu?

5. Nevkladal som väčšiu nádej do istoty z materiálneho zabezpečenia, ako do istoty Božej pomoci a ochrany?

6. Ohrozoval som svoje a cudzie zdravie ľahkomyselným znečisťovaním vzduchu, vody a pôdy životunebezpečnými škodlivosťami?

7. Spal'oval som vo voľnej prírode pneumatiky a plastové odpady, ktoré veľmi znečisťujú ovzdušie a poškodzujú zdravie?

8. Využíval som organizovanú likvidáciu odpadov, alebo som znehodnocoval kvalitu prírodného a životného prostredia ľahkomyselným odhadzovaním pevných a vylieváním tekutých odpadov rôzneho druhu do vody alebo do pôdy?

²²⁰ In: *Eko oko*, katechézy environmentálnej výchovy v rámci náboženskej výchovy. Banská Bystrica, Diecézne katechetické centrum, 2003, s. 213.

9. Ničil a poškodzoval som voľne žijúce živočíšstvo a rastlinstvo v jeho prirodzenom prostredí a trápil som zvieratá?

10. Poškodzoval a znečisťoval som parky a inú verejnú zeleň – stromy, kry, kvety a trávniky v mestách a obciach?

11. Ničil som verejné zariadenia, ktoré slúžia pre dobro všetkých?

12. Bral som vážne zákony a iné predpisy, ktorými sa zabezpečuje kvalitné životné prostredie v prírode, v obytných a pracovných priestoroch?

13. Vypaloval som suché trávy vo voľnej prírode, pričom hynie množstvo drobného živočíšstva?

14. Zapájal som sa ochotne do činností pri ochrane a tvorbe zdravého životného prostredia vo svojom meste alebo obci?

15. Ďakoval som Bohu vo svojich modlitbách aj za dary peknej a čistej prírody, ktorú ešte máme?

16. Modlil som sa za ľudí, ktorí venujú svoj čas, sily a prostriedky na starostlivosť o životné prostredie, ako aj za ľudí, ktorí sa k prírode správajú vandalsky, cynicky a koristnícky?

17. Mal som rovnaký záujem o poriadok a čistotu aj na verejných priestranstvách ako na svojich vlastných?

18. Upozorňoval som ľudí, poškodzujúcich prírodu a životné prostredie, o škodlivosti takého konania, ktoré ohrozuje ich samých a narúša Stvoriteľov plán?

Ďalšie otázky:

Ďakoval som v modlitbe Pánu Bohu za krásnu prírodu, ktorú stvoril? Správal som sa v prírode slušne, nerozhadzoval som odpadky, nelámaval som kríky

a stromky, neničil som huby a kvety? Netrápil som zvieratá, neubližoval som im? Nenavádzal som niekoho na také veci? Pomáhal som pri skrášľovaní prostredia, v ktorom bývam a žijem? Nezanedbával som starostlivosť o rastlinu alebo zviera, ktoré mi bolo zverené?

Usiloval som sa poznávať a osvojovať si zásady ochrany prírody a životného prostredia, alebo som bol voči tomu ľahostajný? Usiloval som sa zdokonaľiť v kresťanskom chápaní vzťahu k prírode a životnému prostrediu? Býval som v modlitbách Bohu vďačný za dielo stvorenia? Uvedomoval som si, že neživá a živá príroda je dielom Božej lásky a že ľudom Boh zveril starostlivosť o ňu i zodpovednosť za ňu? Nesprával som sa k prírode násilne? Neničil som vegetáciu, nezakladal oheň na nedovolených miestach? Nemal som záľubu v trápení zvierat, alebo v ich zabíjaní? Neničil som parkovú zeleň, parkovú architektúru, alebo odpočívadlá? Nevychvaloval som sa takými skutkami? Nenavádzal som iných na také skutky? Nechytal som zákonom chránené zvieratá, alebo nezberal som zákonom chránené rastliny, alebo nerasty? Neznečisťoval som vodné prostredie vylieváním škodlivých látok – farieb, olejov, rozpúšťadiel a podobne? Zachoval som pokyny a zásady ochrany prírody počas pobytu v nej? Nepodliehal som zberateľskej vášni zo ziskuchtivosti? Nemíňal som zbytočne veľa peňazí podliehajúc zberateľskej alebo chovateľskej vášni, ktoré som mohol použiť na zmiernenie ľudskej núdze?

Ohrozoval som čistotu vôd vylieváním agrochemikálií, pohonných hmôt, náterových či iných

škodlivých látok, alebo vyplachovaním ich obalov? Usiloval som sa minimalizovať škodlivý vplyv na životné prostredie pri technickej a dopravnej činnosti? Správal som sa v rekreačných a chránených územiach podľa stanovených zásad a poriadku? Lovil som ryby a poľovnú zver bez povolenia? Volil som také technológie vo výrobe, ktoré minimalizovali negatívny vplyv na životné prostredie a šetrili energiami?

Resumé

Stvorenstvo, teda príroda, organizmy a životné prostredie, ktoré nás obklopuje je darom Boha Stvoriteľa nám ľuďom a prejavom jeho lásky k nám. Poznávaním stvorenstva môžeme dospieť k poznaniu Boha, čiže z diela stvorenia môžeme poznať Stvoriteľa. Už to je dostatočný dôvod, aby človek mal rešpekt a úctu k stvorenstvu a ochraňoval ho. Dôvodom k zodpovednému prístupu k stvorenstvu je aj ohľad na budúce generácie. Majú právo žiť vo vhodnom a zdravom životnom prostredí, ktorého podstatnú časť tvoria rastliny a živočíchy. Nemenej dôležitý je aj eschatologický aspekt stvorenstva, teda jeho určenie k večnému osláveniu spolu s človekom.

Katolícka cirkev vždy reagovala na páľčivé otázky doby, v ktorej sa ľudstvo a stvorenstvo nachádzalo, a nestojí bokom ani v súčasných otázkach vzťahov človeka a ľudskej spoločnosti k životnému prostrediu, tak ohrozenému zo všetkých strán. Druhý vatikánsky koncil (1962–1965) neprehliadol tento problém a v pokoncilovom období sa vo zvýšenej miere objavujú zo strany najvyššej autority Katolíckej cirkvi vyhlásenia, dotýkajúce sa problému riešenia jestvujúcej situácie. Aktuálne sa k nim pripojili tak blahej pamäti pápež Ján Pavol II., ako aj Svätý Otec Benedikt XVI. vo svojom posolstve k Svetovému dňu pokoja *Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo.*

Keďže postoj Cirkvi v tejto veci nie je spoločnosti na Slovensku dostatočne známy, členovia environmentálnej subkomisie Teologickej komisie Konferencie biskupov Slovenska sa rozhodli zozbierať a v slovenskom jazyku uviesť najdôležitejšie vyjadrenia Katolíckej cirkvi k problematike životného prostredia v publikácii *Životné prostredie v dokumentoch Katolíckej cirkvi*. V závere tejto publikácie predkladáme Cirkvi i celej verejnosti novú deklaráciu subkomisie *Pre ľudí, pre prírodu – pre stvorenie* ako výzvu k zodpovednosti za stvorenie a životné prostredie a pozývame pripojiť sa k uplatňovaniu konkrétnych praktických zásad ochrany stvorenia v iniciatíve *Zelená pre kresťanstvo tretieho milénia*.

Veríme, že táto publikácia prispeje k objasneniu a popularizácii stanoviska Cirkvi k problematike životného prostredia a bude motivovať kresťanov k dôslednejšej zodpovednosti a starostlivosti o stvorenie v ich každodennom živote. Chce byť tiež výzvou k dialógu a spolupráci so všetkými ľuďmi dobrej vôle, ktorým nie je ľahostajný osud našej krásnej planéty.

OBSAH

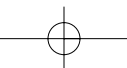
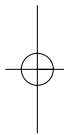
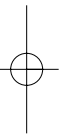
Predslov	5
Úvod	7
Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu .	11
<i>Lumen gentium.</i>	
Dogmatická konštitúcia o Cirkvi	11
<i>Dei verbum.</i>	
Dogmatická konštitúcia o Božom zjavení ..	11
<i>Gaudium et spes.</i> Pastorálna konštitúcia	
o Cirkvi v súčasnom svete, 1965	12
Dokumenty Jána Pavla II.	16
<i>Redemptor hominis.</i>	
Encyklika na začiatku pontifikátu	16
<i>Inter sanctos.</i> Bula o vyhlásení	
sv. Františka z Assisi za patróna ekologov .	18
<i>Dominum et vivificantem.</i> Encyklika	
o Duchu Svätom v živote Cirkvi a sveta ...	19
Posolstvo k Veľkej noci pri požehaní	
<i>urbi et orbi</i> 1987	20
<i>Christifideles laici.</i> Apoštolská exhortácia	
o povolání a poslaní laikov	21
<i>Pokoj s Bohom Stvoriteľom – pokoj s celým</i>	
<i>stvorenstvom</i>	23
Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 1990	
23	
<i>Centesimus annus.</i> Encyklika k stému	
výročiu <i>Rerum novarum</i>	37

<i>Evangelium vitae</i> . Encyklika o hodnote a nenarušiteľnosti ľudského života	39
<i>Fides et ratio</i> . Encyklika o vzťahoch medzi vierou a rozumom	40
<i>Ecclesia in America</i> . Apoštolská exhortácia . .	42
<i>Ecclesia in Asia</i> . Posynodálna apoštolská exhortácia	43
<i>Ecclesia de Eucharistia</i> . Encyklika o Eucharistii a jej vzťahu k Cirkvi	43
<i>Ecclesia in Europa</i> . Posynodálna apoštolská exhortácia	44
Dokumenty Benedikta XVI.	45
<i>Ludská osoba – srdce pokoja</i> . Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 2007 . .	45
<i>Sacramentum caritatis</i> . Posynodálna apoštolská exhortácia o Eucharistii	47
<i>Ludská rodina. Spoločenstvo pokoja</i> . Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 2008 . .	48
<i>Caritas in veritate</i> . Encyklika Láska v pravde	51
<i>Ak chceš napomáhať pokoj, ochraňuj stvorenstvo</i> . Posolstvo k Svetovému dňu pokoja 2010 . .	59
<i>Katechizmus Katolíckej cirkvi</i>	75
<i>Kompendium sociálnej náuky Cirkvi</i> . Ochrana prostredia	79
I. Biblické aspekty	79
II. Človek a vesmír	82
III. Kríza vo vzťahu medzi človekom a životným prostredím	86

IV. Spoločná zodpovednosť	90
a) Prostredie ako spoločné dobro	90
b) Využitie biotechnológií	96
c) Prostredie a šírenie dobier	101
d) Nové životné štýly	104
Dokumenty Konferencie biskupov Slovenska	106
Pastiersky list biskupov Slovenska k otázkam viery a ekológie, 2001	106
Konferencia biskupov Slovenska k problematike trápenia zvierat, 2004	114
Chráňme stromy pri cirkevných objektoch. Leták environmentálnej subkomisie Teologickej komisie KBS, 2005	116
Výzva environmentálnej subkomisie Teologickej komisie KBS na zodpovedný prístup k odpadom, 2009	122
Vyhlásenie environmentálnej subkomisie Teologickej komisie KBS k Medzinárodnému roku biodiverzity, 2010	125
Ostatné publikácie Environmentálnej subkomisie Konferencie biskupov Slovenska	127
Záverečná výzva. <i>Pre ľudí, pre prírodu – pre stvorenstvo</i> Deklarácia environmentálnej subkomisie Teologickej komisie Konferencie biskupov Slovenska	128
Liturgické texty	136
Modlitba za ochranu životného prostredia	136

Podakovanie za stvorenie.

Menlivé časti na liturgiu sv. Jána Zlatoústeho	142
Ďakovný akatist	143
Spytovanie svedomia vo vzťahu k prírode a životnému prostrediu	157
Resumé	161

Konferencia biskupov Slovenska
environmentálna subkomisia
Teologickej komisie KBS

ŽIVOTNÉ PROSTREDIE V DOKUMENTOCH KATOLÍCKEJ CIRKVI

Pre Konferenciu biskupov Slovenska
vydal Spolok svätého Vojtecha – VOJTECH, spol. s r. o.,
Trnava 2010

Lektoroval ThDr. Ivan Šulík, PhD.

Edícia Dokumenty Konferencie biskupov Slovenska,
9. zväzok
Prvé vydanie

Obálku upravila Anna Kraváriková

Zodpovedný redaktor PhDr. Marian Veselý
Grafická a technická úprava Mária Novosedlíková

ISBN 978 – 80 – 7162 – 856 – 9